

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Soner PULAN

YEDİSU BÖLGESİNDEKİ İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK HEYKELLERİ

Tarih Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Soner PULAN

YEDİSU BÖLGESİNDEKİ İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK HEYKELLERİ

Danışman

Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ

Tarih Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2023

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Soner PULAN'ın bu çalışması jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet Emin ŞEN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ (İmza)

Üye : Doç. Dr. S. Haluk KORTEK (İmza)

Üye : Doç. Dr. Lokman TAY (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali TORAMAN (İmza)

Tez Başlığı: Yedisu Bölgesindeki İslamiyet Öncesi Türk Heykelleri

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 31/07/2023

Mezuniyet Tarihi : 17/08/2023

(İmza)
Prof. Dr. Engin KARADAĞ
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Yedisu Bölgesindeki İslamiyet Öncesi Türk Heykelleri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Soner PULAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

07.08.2023

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Soner PULAN
Öğrenci Numarası	20135207002
Anabilim Dalı	Tarih
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ
Doktora Tez Başlığı	Yedisu Bölgesindeki İslamiyet Öncesi Türk Heykelleri
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	Alıntılar hariç: 2142542570 Alıntılar dahil: 2142541969
Rapor Tarihi	07.08.2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %11 Alıntılar dahil: %12
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 253 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı Prof. Dr. Abdullah KARAÇAĞ İmza	

İÇİNDEKİLER

FOTOGRAFLAR LİSTESİ	iii
ÇİZİMLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
ÖZET	xiv
SUMMARY	xv
ÖNSÖZ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRKLERDE HEYKEL DİKME GELENEĞİ

1.1. Heykel Dikme Geleneği	14
1.2. Terminoloji	15

İKİNCİ BÖLÜM

YEDİSU BÖLGESİ TARİHİ VE COĞRAFYASI

2.1. Yedisu Bölgesi Tarihi	19
2.1.1. I. Türk Kağanlığı	19
2.1.1.1. Doğu Türk Kağanlığı	21
2.1.1.2. Batı Türk Kağanlığı	21
2.1.1.3. Fetret Devri	22
2.1.2. II. Türk Kağanlığı	22
2.2. Yedisu Bölgesi Coğrafyası	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. Kazakistan Örnekleri	26
3.2. Kırgızistan Örnekleri	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

4.1. Heykellerin Genel Karakteristiği	221
4.2. Objeler	223
4.3. Cinsiyet Doğrultusu	227
4.4. İkonografik Değerlendirme	228

SONUÇ	231
KAYNAKÇA.....	233
ÖZGEÇMİŞ	240

FOTOGRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf No 1	26
Fotoğraf No 2	27
Fotoğraf No 3	28
Fotoğraf No 4	29
Fotoğraf No 5	30
Fotoğraf No 6	31
Fotoğraf No 7	32
Fotoğraf No 8	33
Fotoğraf No 9	34
Fotoğraf No 10	35
Fotoğraf No 11	36
Fotoğraf No 12	37
Fotoğraf No 13	38
Fotoğraf No 14	39
Fotoğraf No 15	40
Fotoğraf No 16	41
Fotoğraf No 17	42
Fotoğraf No 18	43
Fotoğraf No 19	44
Fotoğraf No 20	45
Fotoğraf No 21	46
Fotoğraf No 22	47
Fotoğraf No 23	48
Fotoğraf No 24	49
Fotoğraf No 25	50
Fotoğraf No 26	51
Fotoğraf No 27	52
Fotoğraf No 28	53
Fotoğraf No 29	54
Fotoğraf No 30	55
Fotoğraf No 31	56
Fotoğraf No 32	57

Fotoğraf No 33	58
Fotoğraf No 34	59
Fotoğraf No 35	60
Fotoğraf No 36	61
Fotoğraf No 37	62
Fotoğraf No 38	63
Fotoğraf No 39	64
Fotoğraf No 40	65
Fotoğraf No 41	66
Fotoğraf No 42	67
Fotoğraf No 43	68
Fotoğraf No 44	69
Fotoğraf No 45	70
Fotoğraf No 46	71
Fotoğraf No 47	72
Fotoğraf No 48	73
Fotoğraf No 49	74
Fotoğraf No 50	75
Fotoğraf No 51	76
Fotoğraf No 52	77
Fotoğraf No 53	78
Fotoğraf No 54	79
Fotoğraf No 55	80
Fotoğraf No 56	81
Fotoğraf No 57	82
Fotoğraf No 58	83
Fotoğraf No 59	84
Fotoğraf No 60	85
Fotoğraf No 61	86
Fotoğraf No 62	87
Fotoğraf No 63	88
Fotoğraf No 64	89
Fotoğraf No 65	90
Fotoğraf No 66	91

Fotoğraf No 67	92
Fotoğraf No 68	93
Fotoğraf No 69	94
Fotoğraf No 70	95
Fotoğraf No 71	96
Fotoğraf No 72	97
Fotoğraf No 73	98
Fotoğraf No 74	99
Fotoğraf No 75	100
Fotoğraf No 76	101
Fotoğraf No 77	102
Fotoğraf No 78	103
Fotoğraf No 79	104
Fotoğraf No 80	105
Fotoğraf No 81	106
Fotoğraf No 82	107
Fotoğraf No 83	108
Fotoğraf No 84	109
Fotoğraf No 85	110
Fotoğraf No 86	111
Fotoğraf No 87	112
Fotoğraf No 88	113
Fotoğraf No 89	114
Fotoğraf No 90	115
Fotoğraf No 91	116
Fotoğraf No 92	117
Fotoğraf No 93	118
Fotoğraf No 94	119
Fotoğraf No 95	120
Fotoğraf No 96	121
Fotoğraf No 97	122
Fotoğraf No 98	123
Fotoğraf No 99	124
Fotoğraf No 100	125

Fotoğraf No 101	126
Fotoğraf No 102	127
Fotoğraf No 103	128
Fotoğraf No 104	129
Fotoğraf No 105	130
Fotoğraf No 106	131
Fotoğraf No 107	132
Fotoğraf No 108	133
Fotoğraf No 109	134
Fotoğraf No 110	135
Fotoğraf No 111	136
Fotoğraf No 112	137
Fotoğraf No 113	138
Fotoğraf No 114	139
Fotoğraf No 115	140
Fotoğraf No 116	141
Fotoğraf No 117	142
Fotoğraf No 118	143
Fotoğraf No 119	144
Fotoğraf No 120	145
Fotoğraf No 121	146
Fotoğraf No 122	147
Fotoğraf No 123	148
Fotoğraf No 124	149
Fotoğraf No 125	150
Fotoğraf No 126	151
Fotoğraf No 127	152
Fotoğraf No 128	153
Fotoğraf No 129	154
Fotoğraf No 130	155
Fotoğraf No 131	156
Fotoğraf No 132	157
Fotoğraf No 133	158
Fotoğraf No 134	159

Fotoğraf No 135	160
Fotoğraf No 136	161
Fotoğraf No 137	162
Fotoğraf No 138	163
Fotoğraf No 139	164
Fotoğraf No 140	165
Fotoğraf No 141	166
Fotoğraf No 142	167
Fotoğraf No 143	168
Fotoğraf No 144	169
Fotoğraf No 145	170
Fotoğraf No 146	171
Fotoğraf No 147	172
Fotoğraf No 148	173
Fotoğraf No 149	174
Fotoğraf No 150	175
Fotoğraf No 151	176
Fotoğraf No 152	177
Fotoğraf No 153	178
Fotoğraf No 154	179
Fotoğraf No 155	180
Fotoğraf No 156	181
Fotoğraf No 157	182
Fotoğraf No 158	183
Fotoğraf No 159	184
Fotoğraf No 160	185
Fotoğraf No 161	186
Fotoğraf No 162	187
Fotoğraf No 163	188
Fotoğraf No 164	189
Fotoğraf No 165	190
Fotoğraf No 166	191
Fotoğraf No 167	192
Fotoğraf No 168	193

Fotoğraf No 169	194
Fotoğraf No 170	195
Fotoğraf No 171	196
Fotoğraf No 172	197
Fotoğraf No 173	198
Fotoğraf No 174	199
Fotoğraf No 175	200
Fotoğraf No 176	201
Fotoğraf No 177	202
Fotoğraf No 178	203
Fotoğraf No 179	204
Fotoğraf No 180	205
Fotoğraf No 181	206
Fotoğraf No 182	207
Fotoğraf No 183	208
Fotoğraf No 184	209
Fotoğraf No 185	210
Fotoğraf No 186	211
Fotoğraf No 187	212
Fotoğraf No 188	213
Fotoğraf No 189	214
Fotoğraf No 190	215
Fotoğraf No 191	216
Fotoğraf No 192	217
Fotoğraf No 193	218
Fotoğraf No 194	219
Fotoğraf No 195	220

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim No 1	26
Çizim No 2	28
Çizim No 3	29
Çizim No 4	30
Çizim No 5	31
Çizim No 6	33
Çizim No 7	36
Çizim No 8	37
Çizim No 9	38
Çizim No 10	41
Çizim No 11	42
Çizim No 12	43
Çizim No 13	44
Çizim No 14	45
Çizim No 15	46
Çizim No 16	48
Çizim No 17	51
Çizim No 18	52
Çizim No 19	57
Çizim No 20	59
Çizim No 21	60
Çizim No 22	62
Çizim No 23	63
Çizim No 24	64
Çizim No 25	65
Çizim No 26	71
Çizim No 27	72
Çizim No 28	73
Çizim No 29	74
Çizim No 30	76
Çizim No 31	77
Çizim No 32	78

Çizim No 33	80
Çizim No 34	84
Çizim No 35	86
Çizim No 36	88
Çizim No 37	89
Çizim No 38	90
Çizim No 39	92
Çizim No 40	93
Çizim No 41	94
Çizim No 42	96
Çizim No 43	100
Çizim No 44	101
Çizim No 45	102
Çizim No 46	103
Çizim No 47	104
Çizim No 48	105
Çizim No 49	108
Çizim No 50	114
Çizim No 51	115
Çizim No 52	116
Çizim No 53	117
Çizim No 54	118
Çizim No 55	119
Çizim No 56	120
Çizim No 57	121
Çizim No 58	122
Çizim No 59	123
Çizim No 60	124
Çizim No 61	125
Çizim No 62	126
Çizim No 63	127
Çizim No 64	128
Çizim No 65	129
Çizim No 66	130

Çizim No 67	131
Çizim No 68	132
Çizim No 69	133
Çizim No 70	134
Çizim No 71	135
Çizim No 72	136
Çizim No 73	137
Çizim No 74	138
Çizim No 75	141
Çizim No 76	144
Çizim No 77	149
Çizim No 78	150
Çizim No 79	155
Çizim No 80	169
Çizim No 81	174
Çizim No 82	175
Çizim No 83	176
Çizim No 84	177
Çizim No 85	179
Çizim No 86	180
Çizim No 87	183
Çizim No 88	188
Çizim No 89	189
Çizim No 90	190
Çizim No 91	195
Çizim No 92	197
Çizim No 93	198
Çizim No 94	199
Çizim No 95	200
Çizim No 96	201
Çizim No 97	202
Çizim No 98	203
Çizim No 99	204
Çizim No 100	205

Çizim No 101	206
Çizim No 102	208
Çizim No 103	210
Çizim No 104	211
Çizim No 105	212
Çizim No 106	214
Çizim No 107	215
Çizim No 108	217
Çizim No 109	218
Çizim No 110	219
Çizim No 111	220

KISALTMALAR LİSTESİ

AN	: Akademiya Nauk
Bkz	: Bakınız
C.	: Cilt
Çevir	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed	: Editör
Haz	: Hazırlayan
İzd	: İzdatelstvo
Mad	: Madde
nu.	: Numara
s.	: Sayfa
terc	: Tercüme Eden
TKLA (ТКЛА)	: Туркестанского Клуба Любителей Археологии (Türkistan Arkeoloji Sevenler Komisyonu)
Vb	: Ve benzeri
Vıp (ВЫП)	: Baskı (Выпуск)
vs.	: Vesaire

ÖZET

18. yüzyıldaki Fransız Devriminden sonra başlayan milliyetçilik akımı ile birlikte uluslar, köklerinin nereden geldikleri üzerine köken araştırmalarına eğilmişler, bu konuyu bilimsel bir temelde ortaya koymaya çalışmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti de, Osmanlı İmparatorluğu döneminde araştırılmaya başlanan Türkistan araştırmalarına hız vererek, bu konuda ilerleme kaydetmişlerdir. Fakat 20. Yüzyılda yaşanan siyasi krizler (sıcak ve soğuk savaşlar), bu konudaki çalışmaları sekteye uğratmıştır.

Özellikle Türkistan coğrafyasının arkeolojisi üzerine geçtiğimiz yüzyılın sonuna kadar herhangi bir çalışma yapılamamıştır. Eski dönemlerde yazılı kaynakların az olması sebebiyle bize bilgi sağlayacak arkeoloji veriler bölgeyi, tarihini ve kültürünü anlamamız açısından oldukça önemlidir. Bu yüzden tezinizde özel bir konuyla, belirli bir konuyu işlemeye çalıştık. Türkistan coğrafyasının önemli yerlerinden biri olan Yedisu bölgesinde dikilen Türk heykelleri üzerinde odaklanmaya çalıştık. Bölgenin tarihi coğrafyası ortaya konmuştur. Türklerde heykel dikme geleneği ve bu heykellerin ne şekilde isimlendirildiklerini belirtmeye çalıştık. Katalog oluşturarak oralardaki heykellerin ülkemiz bilim camiasına tanıtılması ilk amacımız olmuştur.

Anahtar Kelimeler: VI-VIII. yüzyıl, balbal, Türk Heykelciliği, Türk Kağanlığı, Yedisu.

SUMMARY

PRE-ISLAMIC TURKISH STATUES. IN THE JETISU REGION

With the nationalism movement that started after the French Revolution in the 18th century, nations focused on the origins of their roots and tried to put this issue on a scientific basis. The Republic of Turkey has also made progress in this regard by accelerating the Turkestan researches, which were started to be researched during the Ottoman Empire. However, the political crises (hot and cold wars) in the 20th century interrupted the studies on this subject.

In particular, no studies were conducted on the archeology of the Turkestan geography until the end of the last century. Due to the scarcity of written sources in ancient times, archeological data that will provide us with information is very important for us to understand the region, its history and culture. That's why we tried to deal with a specific topic in your thesis. We tried to focus on the Turkish statues erected in Yedisu region, which is one of the important places in the geography of Turkestan. The historical geography of the region has been revealed. We tried to indicate the tradition of erecting statues in Turks and how these statues were named. Our first aim was to create a catalog and introduce the sculptures there to the scientific community of our country.

Keywords: VI-VIII. century, balbal, Jetisu, Turkish Khaganate, Turkish Sculpture.

ÖNSÖZ

Özellikle yazılı kaynakların az olduğu dönemlerle ilgili eserlerin yoğunlukta bulunduğu Kırgızistan ve Kazakistan hem Türk tarihinin hem diğer medeniyetler tarihinin aydınlatılmasında öneme sahip eserleri bünyesinde barındırmaktadır. Bunların arasında Türk kültürünü anlamamız açısından kurganlar ve çevresi büyük önem arz etmektedir. Kurganlar ve etrafına dikilen heykeller dönemin insanlarını ve geleneklerini idrak yolunda araştırılması gereken konulardır.

Taş heykellerin araştıranların çoğunlukla Rus araştırmacılar olması ve bu konuda Türkçe kaynağın yok denecek kadar az olması bu konuyu araştırmamızda büyük etken olmuştur. Bu nedenle Doktora Tez çalışmamda “Yedisu Bölgesindeki İslamiyet Öncesi Türk Heykelleri” adlı konuyu işlemeye çalıştık.

Beni her zaman okumam konusunda teşvik eden ve ömrü boyunca desteğini benden esirgemeyen rahmetli babam Mehmet Pulan’a ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Bu çalışmam esnasında benden hiçbir şeyi esirgemeyen ve bana yol gösteren danışman hocam sayın Prof. Dr. Abdullah Karaçağ’a teşekkür ederim.

İleriki yıllarda konu ile ilgili yapılacak araştırmalara yarar ve katkı sağlaması dileğiyle.

GİRİŞ

Konunun Tanımı ve Önemi

“Yedisu Bölgesindeki İslamiyet Öncesi Türk Heykelleri” isimli tez çalışmasında, Türk Kağanlığı döneminde (VI-VIII. yy) yapılmış olan heykelleri belirlemek ve bu heykelleri malzeme, teknik-tasarım ve obje özellikleri ile ele alıp bir değerlendirme yapmak ilk hedefimiz olarak seçilmiştir.

Kazakistan’ın güneyi ve Kırgızistan’ın kuzeyini kapsayan” Yedisu” bölgesi Türklerin kutsal başkentliğini yapmış önemli bir coğrafyadır. Tarihi eskilere dayanan Türk yurdu Yedisu bölgesi XIX. yüzyıldan itibaren Rus egemenliği altına girmeye başlamıştır.

Araştırmalar ve arkeolojik kazılardan anlaşıldığı üzere Türk Kağanlığı döneminde Yedisu bölgesi önemli bir yere sahip olmuş ve Batı Türk Kağanlığının başkentliğini de yapmıştır. Tarihî-coğrafi bir bölge olarak Yedisu bölgesi, günümüzdeki Kazakistan’ın güneyi ile Kırgızistan’ın kuzeyini içine almaktadır. Sınırlarını kuzeyde Balkaş, kuzeydoğuda Sasık Köl ve Ala Köl, doğuda Cunar Alatawı (Aladağ), güney ve güneybatıda Tanrı Dağlarının kuzey yamaçları oluşturur. Yedisu adının bölgede bulunan yedi tane nehre dayanarak ortaya çıktığı konusunda araştırmacılar arasında ortak bir görüş olmakla birlikte bunların hangi yedi nehir olduğu konusunda farklı fikirler bulunmaktadır. Kabul edilen en genel geçer görüş ise bunların Karatal, Çu, Aksu, Talas, İli, Lepsi ve Biyen ırmakları olduğudur.

Yedisu coğrafyası arkeolojik bakımdan oldukça zengindir. Orta Asya coğrafyasında bulunan arkeolojik kalıntıların çokluğu yanında, bu kalıntılarda ki çeşitliliği de dikkat çeken bir diğer öğedir. Bu denli çeşitliliğin asıl nedeni ise taş devrinden günümüze kadar uzanan bir dönem içerisinde bu bölgenin birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasıdır. Bölgede yaşamış olan Türkler beraberlerinde bölgeye kendi kültürlerini taşımışlardır. Hükümleri sonlanan milletler geriye çeşitli arkeolojik ve kültürel eserler bırakmışlardır. Bu eserlerin büyük çoğunluğu inançları doğrultusunda yapılmış olup bunların arasında taş heykeller önemli bir yere sahip olmuşlardır. Önceki dönemlerde antropomorfik heykellerle başlayan, menhir ve geyikli taşlarla devam eden bu dini gelenek Türk Kağanlığı döneminde inançsal doğrultuda sanata dönüşmüştür. Bu anlamda Türklerin bıraktığı bu miras, dönemin dini geleneklerine ve kültürüne ait bilgileri sunmaktadır. Böylesine geniş bir coğrafyaya dağılmış olan bu heykeller, eski gelenekleri ve bu heykelleri ortaya koyan bu milleti daha iyi anlamamıza olanak sağlamaktadır. Türk Kağanlığı döneminde yapılan bu heykeller ve üstüne işlenen objeler çalışma konumuzu oluşturmuştur. Konumuzun ana kaynakları çoğunlukla arkeolojik verilere

dayanmaktadır. Özellikle önceki dönemlere ait kültürlerin araştırılması ve açıklanmasında yazılı kaynakların azlığından dolayı arkeolojik kaynaklar büyük önem teşkil etmektedir.

Türk dünyası coğrafyasının en önemli miraslarından biri olan bu heykellerle ilgili yalnızca ülkemizde değil bütün dünyada birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle Rus bilim adamları bu konu üzerinde durmuş ve farklı yönleriyle araştırmışlardır.

Yapılan bu kadar araştırmaya rağmen heykeller konusunda çalışmalar yetersizdir. Ülkemizde makale konusu olmaktan öteye geçememiş, kitap bazında yapılan bir çalışma olsa da tanımsal ve metodik olarak bir boşluğu dolduramamaktadır. Rusça yayınlarda ise sınıflandırma, tanım ve kataloglama dışına çıkılamamıştır. Heykel objelerine ilişkin araştırmaların yetersiz olması, geçmişi ve sonrasında hem heykel hem de taşıdıkları objelerin bir bütünlük göstermesine rağmen yazılan yayınlarda da ayrıntılı işlenmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Bu tezde araştırılacak olan temel sorunlar, Türklerdeki ikili yönetim biçimi (doğu-batı) olarak yönetilmesi sadece siyasi olarak değil gelenek ve görenek farklılıklarının da olduğunu bu heykeller konusu üzerinden görebilir miyiz? Bu heykellerin dikiliş amaçları ne idi? Giyilen kıyafetlerden başlayarak takılan süs eşyaları, saç ilmekleri, kullanılan silahlar, üzerlerine işlenen objeler, tipolojileri ve hatta duruş kompozisyonlarına bakıldığında diğer bölgelerdeki heykellerle aralarında ne gibi farklar mevcuttur? Hangi bölge ve kültürlerle etkileşim halinde olmuşlardır?

Görülen eksiklikleri giderebilmek adına çalışmamızın konusu İslamiyet öncesi yapılan Türk heykelleri olarak belirlenmiştir. İslamiyet öncesi dememizin sebebi ise Türklerin İslamiyet ile heykel yapma geleneğini hemen bırakmamaları ve İslamiyet dönemi algısının Türkistan coğrafyasında farklı olmasıdır. Bölge ve konu sınırlandırması yaparak Kıpçak heykellerini de konumuzdan ayırmak maksadı ile bu tanım uygun görülmüştür. Zira Kıpçak heykelleri konusu kendi içinde bir bütün olarak araştırılmasının daha faydalı olacağı görüşündeyiz. Çalışmamız, bu geleneğin devamı niteliğinde olan Oğuz ve Kıpçak heykellerinin araştırılmasında ve tanımlanabilmesinde bir alt yapı oluşturacaktır.

Heykeller üzerine işlenen objeler (başlık, küpe, giyim-kuşam, silahlar, vs.,) bütün Türkistan coğrafyası incelenerek benzerlikler ve farklılıklar “Yedisu” bölgesi merkez alınarak işlenmiştir. Bütünlük sağlanması açısından heykeller üzerine işlenen objeler kendi içinde sınıflandırılarak bir bütün olarak ele alınması ve bu objeler ışığında günümüze kadar süre gelen kültür devamlılığının araştırılıp değerlendirilmesi yer almaktadır.

Bölgesel farklılıklar diğer bölgelerle karşılaştırılarak ortaya konacaktır. Buradaki amaç bugüne kadar süre gelen “bütün heykeller aynı tip ve üsluptadır” algısını kırmaktır. Farklılık

algısı bir bütün içindeki çeşitlilik anlamındadır ve bölgesel etkileşimleri de ortaya koymak amaç edinilmiştir.

Konuyla İlgili Kaynaklar

Yedisu bölgesi taş heykelleri hakkındaki kaynaklar büyük çoğunlukta arkeolojik kazı ve saha araştırmalarına dayanmaktadır. Bu alanlarda ise gerek Yedisu gerekse bütün Türkistan coğrafyasında Rus araştırmacılar çalışmalar yapmıştır. Kullandığımız kaynaklarda bu sebeple büyük oranda Rusça, az olmakla beraber çalışma yapılan ülkenin kendi dilinde de yazılmıştır. Arkeolojik çalışmalar sonucunda elde edilen ve müzelerde sergilenen buluntular, bunların hakkında hazırlanan raporlar, makale ve kitaplar kullandığımız başlıca kaynakları oluşturmaktadır. Ayrıca yine kazı ve saha araştırmalara dayalı kaynaklardan faydalanılarak Türkçe bazı kitap ve makaleler de kullanılan kaynaklardır. Arkeolojik araştırmalardan başka, kaya resimleri, tasvirler ve yazıtlar da heykel geleneği hakkında bilgiler veren referans niteliğindeki eserlerdir.

Heykellerle ilgili ilk kayıtlardan biri Amida kuşatması için Sasanilere yardıma gelen Kionitae Hunlarının Kralı Grumbates'in oğlunun kuşatma esnasında ölümü ve sonrasında yaşanan defin merasiminde yer almaktadır.¹ Ammianus Marcellinus'un cenazeye ilgili yazıklarından bir bölümünde:

'Bu ölümle saray sarsıldı ve bütün soylular, keza babası, hüznün verici felaketten afalladılar; bu sebeple de savaşa geçici bir ara verildi, devletli ve sevgili genç adam, kendi milletinin adeti üzere defnedildi. Buna göre, o, hazırlandı, adeti olduğu gibi silahları kuşatıldı, geniş ve yumuşak bir zemin üzerine yatırıldı, ölünün etrafına da ölmüş adamların heykelleri bulunan on yatak serildi. Öylesine dikkatli hazırlandı ki heykeller tıpkı mezardaki cesetler gibiydiler. Ceset yakıldıktan, küller toplandıktan ve gümüş bir kaba konduktan sonra, babası, bunların, toprağa verilmek üzere kendi ülkesine götürülmesi gerektiğine karar verdi.'²

Ölen kişinin heykelinin yapılması Orta Asya'da yakın dönemlere kadar görülmektedir. 19. Yüzyılın sonlarına kadar Çatkal Kırgızlarında devam ettirilen bu geleneğe göre; ölen kişinin ağaçtan bir maketi yapılır ve üzerine merhumun kıyafetleri giydirilir, kendi atının eyerine bağlanır ve bir yıl boyunca onunla vakit geçirilir. Bir yılın sonunda aş dağıtılır ve maket parçalanarak kıyafetleri ile birlikte yakılır veya kalan parçalar ölünün mezarına bırakılırdı.³

¹ Tezcan, 2012: 22.1

² Tezcan, 2012: 22-23.

³ Bayaliev, 1972: 64-65.

Ayrıca Yudahin, ‘tul’ maddesinde bu yapılan maketin Kırgız çadırında erkek bölümünde yatırılıp saklandığını ifade etmektedir.⁴

Orta Asya’da konumuzla alakalı birinci elden kaynakları, bu heykelleri yapan Türklerden öğrenmekteyiz. Bıraktıkları yazıtlarda bu heykellerden bahsedilmektedir. Örnekleyecek olursak; Köl-İç-Çor Yazıtı, İhşe Aşete Yazıtı, Költigin Yazıtı, Bilge Kağan Yazıtı, İhe Hanuyn Nur Yazıtı, Ongin Yazıtı, Yenisey Uybat III Yazıtı, Uybat V Yazıtı, Tuba II Yazıtı, Tepsey I Yazıtı’dır.⁵ Bazı yazıtlarda ‘balbal’, bazılarında ise ‘bediz’ kelimesine rastlanmaktadır. Ayrıntılı açıklama gerekli bölümde yapılmıştır.

Çin kaynaklarında kuzeyli komşuları hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Farklı tarihlerde yazılmış olsalar da birbirine yakın malumatlar içermektedir. Bunun sebebi ise daha önce yazılanlara bakılıp bu kaynaklardan istifade edilmiş olmalarıdır. Chou hanedanlığına ait Chou Shu yıllığının 50. Cildinde Türk Kağanlığı dönemi ve öncesinden bahsetmektedir. ‘’ Defin bittikten sonra, mezara taştan bir işaret dikilir. Diğer taşların az ya da çok olması ölenin hayattayken öldürdüğü kişi sayısına bağlıdır.’’⁶ Sui hanedanlığına ait Sui Shu yıllığının 84. Cildinde defin merasimi ile ilgili benzer ifadeler kullanılmıştır.⁷ Ayrıca 801 yılında Çinli tarihçi Tu Yu tarafından yazılan Tung-Tien⁸, 1005-1013 yıllarında yazılan Tse-Fu Yüan-Kui⁹ ve 1060 yılında tamamlanan Hsing Tang Shu¹⁰ yıllığında benzer ifadeler yer almaktadır.

Türklerin defin merasimleri ile ilgili bilgiler veren diğer kaynaklar Arap coğrafyacılar tarafından kaleme alınan seyahatnamelerdir. Bunların biri de Ahmed İbn Fazlan’dır. 921 yılında Abbasi halifesi tarafından İdil Bulgarlarına gönderilen elçilik heyeti içinde yer almış ve Oğuzların defin törenleri hakkında şu bilgileri vermiştir:

‘’İçlerinden bir adam ölürse ev gibi onun için bir çukur kazarlar, ölüye gömleğini giydirirler, kemerini takarlar, yayını kuşandırır, eline içinde şarap olan ahşap bir kadeh verirler. Her şeyini getirip bu oda gibi mezara koyarlar. Sonra onu oturup odanın üzerine çamurdan kubbe bir tümsek yaparlar... Eğer ölen kişi sağlığında insan öldürmüş, yiğit bir kişiye öldürdüğü adam sayısı kadar ağaçtan suret yontup mezarının başına dikerler.’’¹¹

Avrupalı misyonerlerden Fransa kralının elçisi William Rubruck, Moğol hanının sarayına yaptığı yolculuk sırasında Kıpçak bozkırlarında gördüğü taş heykellerden haber

⁴ Yudahin, K. K. 2011: 758.

⁵ Orkun, 1994.

⁶ Kızlasov, 1964: 30.

⁷ Biçurin, 1851: 271.

⁸ Taşağıl, 1995: 98.

⁹ Taşağıl, 1995: 112.

¹⁰ Biçurin, 1851: 271.

¹¹ Şeşen, 2022: 15.

vermektedir.¹² Rubruck, “Kıpçaklar (Kuman) ölünün üstüne bir tepecik yapar, ölü için doğuya bakan ve elinde göbeğinin hizasında bir kadeh tutan bir heykel dikerler” diye aktarmaktadır.¹³

Yedisu bölgesindeki taş heykeller ile ilgili çalışmış ve çalışmalarını sürdüren kişiler şunlardır. İlk bilgiler 1856 yılında P. P. Semenov Tiyan-Şanski tarafından düzenlenen saha araştırması sonucunda elde edilmiştir. Rus Jeolojik Araştırmalar Kurulundaki görevi gereği Tiyan-Şanski Kırgızistan’ın güneyinde yer alan sıradağlar üzerinden Isık-Göl’e gelerek bölgenin tabii zenginliklerini, bölge halkının yaşam biçimini, tarihi kalıntılarını ve eserlerini yerinde incelemiştir. Tiyan-Şanski, seyahati boyunca yolda görüp duyduğu tarihi eserler hakkında çeşitli bilgiler nakletmiştir. Gölün suları altında yer alan şehir kalıntıları, kurganlar ve gölün kuzey kıyılarındaki Türk Kağanlığı dönemine ait heykeller ve mezarlar ile alakalı bilgiler bulunmaktadır.¹⁴ Semenov gördüğü balballar hakkında şunları yazmıştır. “*Taş heykeller, orada bulunan kayalardan (siyenit taşı) oyularak, derin bir şekilde yere gömülmüştür. Yüzleri düz ve geniş olsa bile erkeklerin uzun bıyıkları vardı.*”¹⁵

Tiyan-Şan (Tanrı Dağları) hakkında yapmış olduğu faydalı araştırmalar neticesinde 1906 yılında P. P. Semenov’a “Tiyan-Şanski” soyadı verilmiştir¹⁶. P. P. Semenov Tiyan-Şanski’nin, Tiyan-Şan hakkında yapmış olduğu çalışmalar bölge araştırmaları için yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur.

Aynı döneme denk gelen diğer bir araştırmacı ise Çokan Valihanov’dur. Kırgızistan’daki eski eserler hakkında en ilginç bilgileri bizlere seyahatçi, bilim adamı Çokan Valihanov vermektedir. Valihanov’un 1856 yılında Kırgızistan’a yaptığı ilk seyahat, Tiyan-Şanski ile aynı zamana denk gelmektedir. Fakat onun seyahat amacı Tiyan-Şanski’den başkadır. Homentovski’nin başkanlığını yürüttüğü Askeri Stratejik Araştırmalar grubunda yer almış ve askeri amaçlar için bölgeye seyahat gerçekleştirmiştir. Sonraki dönemlerde ise 1857–1859 yılları arasında ve son olarak da 1864 yılında bölgeye seyahat etmiştir¹⁷.

Isık-Göl’ün güneydoğusu ve merkezi Tiyan-Şan’ın tarihi mimari eserlerindeki çeşitlilik Ç. Ç. Valihanov’un dikkatini çekmiştir. Valihanov tarafından resimleri çizilen eserler içerisinde; şehir kalıntıları, farklı dönemlere ait taştan yapılmış süs eşyaları, eski konar-göçer halklara ait kurganlar, Türk Kağanlığı dönemine ait heykeller girmektedir.

Çokan Valihanov, Türk Kağanlığı dönemine ait heykeller hakkında ise günlüğüne şunları yazmıştır;

¹² Togan, 1981: 164.

¹³ Rubruck, 2022: 122.

¹⁴ Tiyan-Şanski, 1947: 197.

¹⁵ Tabaldiev, 1996: 62.

¹⁶ Tiyan-Şanski, 1947: 204.

¹⁷ Valihanov, 1985: vıp. I, 3.

“Bu yerde yarısına kadar toprak içinde insan figüründe olan taş heykeller buldum. İlginç olan ise bu heykellerin bulunduğu yerlerde Malarassiya’dan ve Sibirya’dakilerden farklı olarak kurganların olmaması idi. Bu balbal taşların ne anlama geldikleri ve kimler tarafından buralara dikildiği belirsiz. Benim gördüğüm balbalların yüz kısımlarında büyük bıyık resimleri bulunuyordu. Sağ kollarında ise kâseyi andıran bir eşyayı tutuyorlardı. Göz şekilleri ve yüz yapıları Mongoloit bir tarzda idi¹⁸.”

Tüm bu bilgiler dışında Valihanov, dört heykeli resmetmiştir.¹⁹ Valihanov’un verdiği bilgiler askeri bilgilerden daha ziyade bilimsel veriler içermektedir. Onun arkeolojik ve mimari eserler hakkında tuttuğu notlar veya çizdiği resimlerden, bölge halkının eski dönemlerden XIX. yüzyılın ortasına kadar olan mimari ve mezar geleneğindeki gelişimlerini ve değişimlerini ortaya koymak mümkündür.

Rus Arkeoloji Merkezi tarafından Kırgızistan’da araştırma için görevlendirilenlerden biri de doğu tarihçisi V. V. Bartold’dur. Kırgızistan, tarihi hakkında yapılan çalışmalar içerisinde V. V. Bartold’un araştırmaları ayrı öneme sahiptir. 1893 yılında Sankt-Peterburg Üniversitesi’nin Doğu Dilleri Fakültesi ve Bilimler Akademisi V. V. Bartold’u Çuy ve İle bölgelerindeki eski kalıntıların incelenmesi için görevlendirmiştir. Bu amaçla V. V. Bartold bir araştırma ekibi oluşturarak çalışmalarına başlamıştır. Yapılan çalışmaların esasını, bölgede bulunan yazılı eserler yanı sıra buralarda yer alan eski kalıntıları ve eserleri inceleyerek bölge tarihi hakkında yeni fikirler edinmek ve mevcut bilgileri geliştirmek oluşturmıştır²⁰.

V. V. Bartold 1893 yılında Talas bölgesinde bulunan Kutimiş, Cadır-Korgon, Ak-Tepe ve Toymakent bölgelerini incelemelerde bulunmuş ve bu burada bulunan önemli eserleri resmetmiştir²¹.

1893 yılında Tyan-Şan taş heykelleri hakkında bilgi veren Şarkiyatçı Bartold, Orta Asya’daki eski eserleri araştırırken Narın havzası ve Isık-Köl taş heykelleri (taş nine) hakkında kısa notlar toplamıştır: V. M. Uspenskiy’nin Bartold’a söylediği üzere M.Ö. 3. Yüzyıllarda Çin kronolojilerinin de belirttiği gibi bu taşlar göçmenlere aittir. Orhon araştırma gezisinde bulunmuş olan buluntular (kılıçlı ve elinde kap tutan heykeller), bu heykellerin Türklere ait olduğu açık olarak ispatlanmıştır.

V. V. Bartold bilimsel raporunda heykellerle yapılan anma töreni hakkında aşağıdakileri bildirmiştir: “Eski mezarları ve onların bazılarının yanında bulunan heykelleri belirtebiliriz... Dudin Bey 2 tanesini görmüştür. Birisi At-Baş köyünün Batı tarafından bulunmuştur; kumtaşından yapılmış put yüzü kazılmış mezarın iki aşama yanında, yüzü Batı tarafa bakarak

¹⁸ Valihanov, 1985: 6.

¹⁹ Valihanov, 1985: 7.

²⁰ Bartold, 1966: vıp. IV. 21.

²¹ Bartold, 1966: vıp. IV. 30–34.

duruyordu. Mezar ise dört köşeli, yüksek değil, içbükey ve taşların yanına konulmuştur; mezarın içindeki cesedin kenarında iki sıra ince kum taşı karo koyulmuş, mezarın yüzeyi ise küçük çakıl taşı ile döşenmiştir.”²²

Büyük ihtimalle, V. V. Bartold’un görgü tanığı tarafından anlatılan açıklaması Türk uluslarında rastlanan dört köşeli ritüel alanıyla ilgilidir. Daha sonra, ‘ikinci heykelin Taldı-Suu etrafında bulunmuş olduğu belirtilmiştir. “O da birincisi gibi mezarın yanında bulunuyordu ve onun yüzü de Batı tarafa bakıyordu. Mezarın türü de aynen birincisi gibiydi ve kazılmış haldeydi.”

Heykel dikme geleneği sadece Türk Kağanlığı (6-8 yy) döneminde değil yüzyıl sonraki Yedi-Su ve Doğu Seyhun bölgelerindeki Karluklarda da devam etmiştir. Bartold’un bilgilerinde, ritüel komplekslerinin yanında taş ninelerin bulunduğu kaydedilmiştir. Bartold, dört köşeli mezar yapılarının Türklere ait olduğunu gözlemlemiştir.²³

Ardından Radlov²⁴ bölgede çalışmalar yapmıştır. Bunlardan başka V. M. Mustafin²⁵, G. A. Kastane²⁶, İ. V. Anıçkov²⁷, V. A. Kallaur²⁸, A. N. Bernştam²⁹, L. İ. Albaum³⁰, A. H. Margulan³¹, Ya. A. Şer³², A. A. Çarikov³³, E. A. Hovgorodova³⁴, S. M. Ahincanov³⁵, K. Baypakov³⁶, D. F. Vinnik³⁷, V. P. Mokrinin³⁸, A. K. Abetekov³⁹, P. N. Kocemyanko⁴⁰, Yu. S. Hudyakov⁴¹, K. Ş. Tabaldiev⁴², B. Düyşeev⁴³, A. M. Dosimbaeva⁴⁴, L. N. Ermolenko⁴⁵ ve diğer araştırmacılar takip etmektedir. Bütün Asya coğrafyası boyunca ise taş heykellerle ilgili birçok

²² Bartold, 1966: vıp. IV. 44–58.

²³ Tabaldiev, 1996: 62.

²⁴ Radlov, 1899:

²⁵ Mustafin, 1898:

²⁶ Kastane, 1911:

²⁷ Anıçkov, 1897:

²⁸ Kallaur, 1898:

²⁹ Bernştam, 1940:

³⁰ Albaum, 1975:

³¹ Margulan, 1966:

³² Şer, 1964:

³³ Çarikov, 1986:

³⁴ Novgorodova, 1989:

³⁵ Ahincanoc, 1978:

³⁶ Baypakov, 2005:

³⁷ Vinnik, 1963:

³⁸ Mokrinin, 1969:

³⁹ Abetekov, 1967:

⁴⁰ Kocemyanko, 1961:

⁴¹ Hudyakov, 1986:

⁴² Tabaldiev, 1996:

⁴³ Düyşeev, 1986:

⁴⁴ Dosimbaeva, 2002:

⁴⁵ Ermolenko, 2004:

araştırma yapılmıştır. S. İ. Acıgaliev⁴⁶, F. H. Arslanova⁴⁷, D. Bayar⁴⁸, A. M. Belenitskiy⁴⁹, A. Yu. Borisenko⁵⁰, S. G. Botalov⁵¹, A. D. Graç⁵², M. P. Gryaznov⁵³, L. H. Evtyuhova⁵⁴, S. V. İvanov⁵⁵, R. F. İts⁵⁶, S. G. Klyastorniy⁵⁷, V. D. Kubarev⁵⁸, L. R. Kızlasov⁵⁹, V. S. Olhovskiy⁶⁰, S. A. Pletneva⁶¹, L. P. Potapov⁶², D. G. Savinov⁶³, S. S. Sorokin⁶⁴, Z. S. Samaşev⁶⁵ gibi tarihçi ve arkeologlar, heykeller hakkında önde gelen araştırmacılarıdır.

Bölge arkeolojisiyle ilgilenen birçok arkeolog mevcuttur. Yedisu taş heykelleri ile ilgili ilk sistematik çalışmalardan birisi Ya. A. Şer'in "**Kamennie İzvayaniya Semireçya (Yedisu Taş Heykelleri)**" adlı çalışmasıdır. Kazakistan ve Kırgızistan'ı kapsayan bölgede 145 heykel incelenmiş olup, bir sınıflandırma oluşturularak heykeller dönemlerine, etno-kültürel ve objesel özelliklerine dair soruları cevaplamaya çalışmıştır. Ancak heykeller sadece bir iki cümle ile tanımlanmış, karşılaştırma ve değerlendirme yapılmamıştır. Bütün eksikliklerine rağmen heykellerle ilgili en kapsamlı çalışmaların başında gelmektedir. 1966 yılında yazıldığı göz önünde bulundurulduğunda var olan şartlar içerisinde en önde gelen kaynak olarak değerlendirilmektedir. Biz de, araştırmamız boyunca faydalanmaya çalıştık.

A. N. Bernştam'ın "**İzbrannie Trudi po Arheologii i İstorii Kırgızov i Kırgızistan I- II (Kırgızlar ve Kırgızistan Tarihi ve Arkeolojisi Hakkındaki Bütün Çalışmalar I- II)**" eseri konu ve bölge ile ilgili yaptığı çalışmaların 1998 yılında bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Bölgenin tarihi, arkeolojisi hakkında değerli bilgiler verir. Heykellerin nereden geldiği sorusuna değinen Bernştam, Budist ikonografisinde bulunan baş eğme ve kabullenmeden geldiğini sanmıştır.⁶⁶ Taş heykeller, eski Türk göçebelerinin yaşamış olduğu farklı bölgelerde bulunmaktadır. Özbekistan ve Türkmenistan'da balballara rastlanmamakla beraber Kazakistan, Kırgızistan, Altay, Minusinsk bölgesi, Tuva ve Moğolistan'da

⁴⁶ Acıgaliev, 2002:

⁴⁷ Arslanova, 1969:

⁴⁸ Bayar, 1997:

⁴⁹ Belenitskiy, 1954:

⁵⁰ Borisenko, 2004:

⁵¹ Botalov, 1995:

⁵² Graç, 1961:

⁵³ Gryaznov, 1927:

⁵⁴ Evtyuhova, 1952:

⁵⁵ İvanov, 1955:

⁵⁶ İts, 1958:

⁵⁷ Klyastorniy, 1992:

⁵⁸ Kubarev, 1984:

⁵⁹ Kızlasov, 1959:

⁶⁰ Olhovskiy, 1991:

⁶¹ Pletneva, 1974:

⁶² Potapov, 1974:

⁶³ Savinov, 1984:

⁶⁴ Sorokin, 1962:

⁶⁵ Samaşev, 2000:

⁶⁶ Tabaldiev, 1996: 63.

bulunduğuna dikkat çekmektedir. Bu farklı yerlerdeki heykellerin az da olsa farklılık gösterebileceğini fakat temelde aynı olduklarını ifade etmektedir.⁶⁷

Heykelin elinde bulunan kabın, zenginliği ve bolluğu sembolize etmekte olduğunu söyleyen Bernştam, bu heykellerin çıkış yeri olarak dikili taşların (menhir) en eskilerinin bulunduğu Minusinsk-Kırgız bölgesi olduğunu yazmaktadır.⁶⁸

Bernştam'ın Yedi-Su bölgesi arkeolojik araştırmaları 1933'te başlayıp belirli aralıklarla 1945'e kadar sürmüştür. Bu periyod içerisinde Kazakistan'da; Almatı ve Jambul Eyaletlerine, kuzey Kırgızistan ve Tyan-Şan'a, 1941-1946 yılları arasında Doğu Fergana ve Alay bölgesini araştırmak için güney Kırgızistan'a araştırma gezileri yapmıştır. Bu geziler sırasında 20 bin km. yol kateden Bernştam, 100'den fazla kurganı açmış ve 1000 metrekareye yakın şehir kalıntısı kazmıştır. Bronz devrinden günümüze kadar olan arkeolojik, etnografik ve tarihi buluntu niteliğinde olan materyaller Ermitaj (Sankpetersburg), Kazakistan Merkezi Müzesi (Almatı), Arkeoloji Müzesi (Cambıl) ve Milli Kültür Müzesi'ne (Frunze) teslim edilmiştir.⁶⁹

Bernştam bölgedeki çalışmalarının yanı sıra orada yerel arkeologları da yetiştirmiştir. Bunlardan biri olan D. F. Vinnik'tir. Birçok çalışması mevcut olup konuyu kapsayan **“Arheologičeskie Pamyatniki Priissikkulya (Issık Göl Çevresi Arkeolojik Eserleri)”** adlı eseridir. Issık Göl arkeolojisinin incelendiği bu çalışmada kurgan, petroglif ve taş heykeller hakkında önemli bilgiler verir. Kadın heykelleri ve onların etnik kimlikleri meselesine çözüm getirmeye çalışmıştır.

A. H. Margulan'ın **“Kamennie İzvayaniya Ultau (Ultau Taş Heykelleri)”** çalışmasında heykellerin dönemini açıklamaya çalışmıştır. İçerdiği heykel kataloğu kayda değerdir. Kazakistan arkeolojisi ile alakalı birçok çalışması mevcut olan Margulan, bölgenin tarihine katkısı büyüktür. Bilindiği üzere Yedisu bölgesinin Kazakistan bölümü Cambul Eyaleti sınırları içerisinde kalmaktadır.

Kuzembay Baybosunov'un **“Jambıl Ongırındağı Tas Musınder (Cambul Eyaleti Taş Heykelleri)”** adlı eserinde bölgede bulunan 127 heykel ele alınmıştır. Bunların bulunduğu yerler belirtilmiş, taş heykeller konusunda geçmişten günümüze yapılan çalışmalar incelenmiştir.

V. Mokrinin **“Arheologiya i İstoriya Drevnego i Srednevekogo Kırgızstana (Kırgızistan'ın İlk ve Ortaçağ Tarihi ve Arkeolojisi)”** başvuru bir başka kaynaktır. Yapmış olduğu kazılar sonucunda ulaştığı bulguları, heykellerle ilgili sınıflandırma ve açıklamaları içeren bu kitap çalışmamız açısından önemlidir.

⁶⁷ Bernştam, 1998: 574.

⁶⁸ Bernştam, 1998: 575.

⁶⁹ Bernştam, 1997: 186.

Yu. S. Hudyakov, Orta Asya'nın çeşitli bölgelerinde kazılar yapmış ve özellikle Türk Kağanlığı dönemindeki savaş aletleri üzerinde çalışmıştır. **“Voorujenie Srednevekovih Koçekvnikov Yujnoy Sibiri i Tsentralnoy Azii (Güney Sibirya ve Orta Asya Göçebelerinin Orta Çağdaki Silahları)”** adlı eseri, taş heykeller üzerine işlenen kılıç, hançer, balta, vb., objeleri açıklamamızda fayda sağlamıştır. Ayrıca **“Drevnie Tyurki na Tyan Şane (Tanrı Dağları Türkleri)”** ve daha birçok kitap ve makaleleri taş heykeller hakkında bilgiler içermektedir.

Konuyla ilgili araştırmalar yapan başka bir arkeolog ise K. Ş. Tabaldiev'dir. **“Drevnie Pamyatniki Tyan Şanya (Tanrı Dağları Eski Eserleri)”** ve **“Kurganı Srednevekovih Koçevih Plemen Tyan Şanya (Ortaçağ Tanrı Dağları Göçebe Boylarının Kurganları)”** adlı kitapları ve birçok makalesinde taş heykeller konusunda edindiği bilgi ve bulguları aktarmıştır.

Kazakistan taş heykelleri hakkında çalışma yapan bir başka arkeolog ise Ayman Dosimbaeva'dır. **“Zapadny Tyurkskiy Kaganat (Batı Türk Kağanlığı Atlası)”** ve **“Zapadny Tyurkskiy Kaganat Kulturnoe Nasladie Kazahskoy Stepi (Kazakistan Steplerinin Kültür Mirası Batı Türk Kağanlığı)”** adlı kitapları konu hakkında kapsamlı bilgiler içermektedir. Yapmış olduğu kazı ve saha çalışmaları sonucunda ilim dünyasına birçok heykeli kazandırmış ve onların koruma altına alınmasını sağlamıştır. Kitap ve makalelerinde Yedisu bölgesinin derin anlamı ve önemini vurgulamaktadır. Coğrafyanın Türk Kağanlığı döneminde kutsal başkent rolü oynadığı fikrini ortaya atmıştır.

Taş heykeller konusunda diğer bir isimde L. N. Ermolenko'dur. **“Srednevekovie Kamennie İzvayaniya Kazahstanskikh Stepey (Kazakistan Stepleri Ortaçağ Taş Heykelleri)”** adlı eser, Türk Kağanlığı dönemi heykellerinin yanı sıra sonrasında da yapılan Türgiş ve Kıpçak heykelleri dahil 121 heykel içermektedir. Ermolenko, heykelleri sınıflandırarak açıklamaya çalışmıştır. Heykellerin taşıdıkları objelere de değinmiştir. Dönemsel geçişleri anlamamız açısından önemlidir.

Kazakistan heykelleri konusunda uzun yıllar çalışan bir başka isimde A. A. Çarikov'dur. Heykeller konusunda kitabı bulunmamasına rağmen birçok makale yazmıştır. Kazakistan'ın her bölgesinde bulunan heykellerle ilgili araştırma yapan arkeolog, özellikle heykellerin duruş şekillerine vurgu yapmaktadır. Bağdaş kurmuş pozisyonda oturan heykellerle ilgili de bir makalesi mevcuttur.

Arkeolojik açıdan önemli ana kaynak sayılan **“Sovetskaya Arheologiya (Sovyet Arkeolojisi)”** adlı dergidir. Arkeolojik çalışmaların sonucunda hazırlanmış makale, kitap tanıtımı ve kritik yazılarından oluşan büyük bir eserdir. 1936 yılında başlanılan bu çalışma ilk yıllarda iki sayı, daha sora ise yılda dört sayı olarak yayınlanmıştır. 1991 yılında ismi

“Rossiskaya Arheologiya (Rusya Arkeolojisi)” olarak değiştirilmiş olup günümüze kadar binlerce makaleden oluşan önemli bir kaynaktır. Taş heykellerin tarihi gelişimi bu kaynaklar sayesinde anlaşılabilir.

Taş heykeller Yedisu bölgesi ile sınırlı değildir. Orta Asya’dan Sibiry ve Moğolistan’a kadar Türk Kağanlığı’nın ulaştığı her bölgede bulunan bu heykellerin çokluğu beraberinde birçok çalışmayı da getirmiştir. Konunun bütün olarak algılanması ve açıklanması amacı ile her bölgeye ait heykeller ve onlara ait çalışmalar incelenmiştir. Yapılan çalışmaların çokluğundan dolayı sadece önemli kaynaklardan bahsetmek yerinde olacaktır.

Türk Kağanlığı döneminde yapılan heykeller birden ortaya çıkmış değildirler. Bunların o döneme kadar gelişimlerini anlayabilmemiz açısından antropomorfik heykellerden başlayarak geyik taşlarına, oradan da Türk heykellerine (insan formundaki heykeller) sırasıyla bakmamız gerekmektedir.

E. V. Antonova **“Antropomorfniya Skulptura Drevnih Zemledeltsev Peredney i Sredney Azii (Antik Dönem Ön ve Orta Asya Yerlilerinin Antropomorfik Heykelciliği)”** adlı eserinde konunun başlangıcı verilmeye çalışılmıştır. Antik dönemde yapılan heykelcilik ve etkileşim bu çalışmada sunulmuştur. N. L. Çleneova’nın **“Olenie Kamni kak İstoričeskiy İstočnik (Tarihi Kaynak Olarak Geyik Taşları)”**, V. S. Olhovskiy’in **“Skifskie İzvayaniya VII-III vv. do n. e. (M. Ö. VII-III. Yüzyıllarda İskit Heykelleri)”** ve S. İ. Rudenko’nun **“Kultura Naseleniya Tsentralnogo Altaya v Skifskoe Vremya (İskit Dönemi Merkezi Altay Kültürü)”** adlı çalışmalar asıl konumuza kadar olan ki dönemi anlayabilmemizdeki yardımcı kaynaklardan bazılarıdır.

VI-VIII. yüzyıllar arasında yapılmış Yedisu bölgesi haricindeki diğer heykeller hakkında bilgiler içeren başlıca çalışmalar şunlardır: L. A. Evtyuhova’nın **“Kamennie İzvayaniya Yujnoy Sibiri i Mongolii (Güney Sibiry ve Moğolistan Taş Heykelleri)”**, D. Bayar’ın **“Kamennie İzvayaniya Mongolskogo Altaya (Moğolistan Altay’ı Taş Heykelleri)”**, A. D. Graç’ın **“Drevnetyurskie İzvayaniya Tuvi (Tuva Göktürk Heykelleri)”**, L. R. Kızlasov’un **“İstoriya Tuvi v Srednem Veka (Ortaçağ Tuva Tarihi)”**, S. V. Kiselev’in **“Drevnaya İstoriya Yujnoy Sibiri (İlkçağ Güney Sibiry Tairihi)”** ve V. D. Kuabrev’in **“Drevnetyurskie İzvayaniya Altaya (Altay Göktürk Heykelleri)”**dır. Bunların yanında konuyla alakalı birçok kitap ve makale mevcuttur.

Orta Asya’da Türk Kağanlığı döneminden sonra heykel yapma geleneği bitmemiş aksine değişip gelişerek son yüzyıla kadar süregelmiştir. Bunun örneklerini yapılan çeşitli çalışmalarda görmekteyiz. S. A. Pletneva’nın **“Polovetskie Kamennie İzvayaniya (Kıpçak Taş Heykelleri)”**, L. S. Geraskova’nın **“Skulptura Serednovişnih Koçovikov Spetiv Shidnoi**

Evropi (Orta Çağ Doğu Avrupa Stepleri Göçebelerinin Heykelleri)” ve S. V. İvanov’un “Kurganı Kıpçakskogo Vremeni na Yujnom Urale (XII-XIV) (Güney Ural Kıpçak Dönemi Kurganları (XII-XIV. Yüzyıllar arası))” Kıpçak heykellerinin kapsamlı bir şekilde açıklanıldığı çalışmalardır. T. D. Bayalieva’nın “Doislamskie Verovaniya i İh Perejitki u Kirgizov (Kırgızlardaki İslamiyet Öncesi İnançların Kalıntıları)”, S. V. İvanov’un “Skulptura Narodov Severa Sibiri XIX- Pervoy Polovinu XX v. (XIX- XX. Yüzyılın ilk Yarısı Kuzey Sibirya Halklarının Heykelleri)” ve “Skulptura Narodov Altaytsev, Hakasov i Sibirskih Tatar (XVIII- pervaya četvert XX v.) (Altay, Hakas ve Sibirya Tatarlarının Heykelleri (XVIII-XX. Yüzyılın ilk çeyreği))” adlı çalışmalar günümüze kadar süre gelmiş bir geleneği açıklayan birkaç kaynaktan biridir. Bunların yanı sıra Türk Kağanlığı ve sonrasına ait yazıtlar, seyahatnameler ve bunların ele alındığı diğer kaynaklarda çalışmamızda yer almıştır.

Çalışmanın Metodu

Tez çalışmamız üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada Kırgızistan ve Kazakistan Milli Kütüphanelerinde literatür taraması yapılmıştır. Kaynaklardan taş heykellerin nerede bulunduklarına dair liste oluşturulmuştur. Konumuzu ilgilendiren bütün yayınlar tespit edilmiş ve bunlar okunarak çalışmamızı ilgilendiren bölümlerin notları çıkarılarak fişlenmiştir. Yabancı dildeki araştırmalar günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Taş heykelleri araştırmak ve incelemek için dönemin siyasi, sosyal yapısını ve tarihini iyi anlamak gerekir. Bu anlamda Türk Kağanlığı dönemi ile ilgili temel kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır.

İkinci aşamamızı saha çalışması oluşturmaktadır. Kırgızistan (Bişkek, Tokmok, Talas) ve Kazakistan’da (Almatı, Taraz) tespit edilen heykel örneklerinin tek tek dijital fotoğrafları çekilerek yerinde heykel fişleri oluşturulmuş, verilen izin dâhilinde çoğunun ölçüsü alınmış, 8 heykelinde estampajları alınmıştır. Katalog oluşturulmak üzere fotoğraflar tasnif edilerek bilgisayar ortamında çizimleri yapılmıştır. Üzerinde obje bulundurmayan 82 heykelin çizimi yapılmamış, sadece fotoğrafı eklenmiştir. Katalogda yer alan 193 heykelin fotoğraf ve çizimleri bize aittir. Kullanılan heykel sayısı bölgenin genel karakteristiğini yansıtabilecek olmasından dolayı şahsi arşiv dışına çıkılmamıştır. Saha araştırması esnasında bazı sorunlarla da karşılaşmıştır. Taraz ve Almatı Arkeoloji Müzelerinde ölçü alımına izin verilmemiştir. Bu eksikliği de kaynaklardan olabildiğince tedarik ederek çalışmamıza ekledik.

Üçüncü aşamada tespit edilen kaynakların, saha çalışmasından elde edilen verilerin değerlendirilmesi, müze ve kazı raporlarındaki buluntuların karşılaştırılması yapılmıştır.

Çalışmamız Giriş, Heykel Dikme Geleneği, Yedisu Bölgesi Tarihi ve Coğrafyası, Katalog, Değerlendirme ve Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun tanımı, sınırları ve önemi, konu ile alakalı yapılan çalışmalar ve metodu hakkında bilgi verilmiştir. Heykel Dikme Geleneği kısmında heykeller hakkında genel bilgi verilmiş, taş heykel terminolojilerinin açıklaması verilerek bunların genel karakteristiği açıklanmaya çalışılmıştır. Yedisu Bölgesi Tarihi ve Coğrafyası kısmında bölgenin siyasi tarihi ve coğrafyası açıklanmaya çalışılmıştır. Katalog kısmında heykellerin ön ve arka yüzlerinin fotoğrafları ve çizimleri verilmiştir. Katalog fişinde; bulunduğu yer, katalog numarası, fotoğraf numarası, çizim numarası, ölçüsü, tekniği, inceleme tarihi, bulundurduğu objeler ve tanımı verilmiştir. Harita üzerinde heykellerin dağılımı kodlanarak belirtilmiştir. Değerlendirme bölümünde her bir obje ayrı ayrı kendi içinde değerlendirilerek objelerin ayrıntılı çizimleri, kendinden önceki ve sonraki döneme ait kazılarda bulunmuş benzer örnekleri verilerek kendi içinde sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. Heykel ve objeler döküm tabloları oluşturularak istatistiğinin daha kolay anlaşılabilmesi amaçlanmıştır. Sonuç kısmında ise veriler neticesinde yapılmış olan değerlendirmeden elde edilen sorular ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın beraberinde getirdiği sorular ve bu sorulara cevap arayışları da belirtilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRKLERDE HEYKEL DİKME GELENEĞİ

1.1. Heykel Dikme Geleneği

İnsanların dışarıdaki objeleri ya da kendi zihinlerinde yorumladıkları şeyleri, farklı şekilde ifadelerinden sanat ya da sanatlar doğmuştur. Bu yorumlardaki benzerlik veya zıtlıklar ise insanoğlunun bulunduğu sosyo-kültürel yapıya ait olarak geçmişten getirdikleri ve üstüne eklemeler yaptıkları ananeleri ile özel becerileri belirler. Bundan ötürü sanat eserlerindeki benzerlik ve farklılıklar tesadüflerle açıklanamaz. Sosyo-kültürel bir çevrede bulunan sanatçı farklı etkenler tarafından etkilenmekte ve bu etki sonucunda onun sanatına yansımaktadır. Bu etkilerden en önemlisi inançlardır.⁷⁰

Ölümden sonra bir başka boyutta, başka bir yaşamın varlığı fikri belki daha geç bir zamanda erişilen ölümden sonra ruhun farklı bir biçimde tekrardan dünyaya geleceği düşüncesi bu ritüellerin ana ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Erginer'e göre, her iki öğede de ölenin gittiği yerde ya da bir daha dünyaya gelişinde yeniden doğmayıp öldüğü yaşında olacağına ilişkin gizli bir düşüncenin varlığı yadsınamaz. Bu ilke ölenin mezarına eşyanın konması; en yakını ya da yakınlarıyla atı, hizmetçileri, koruyucularının öldürülerek mezara konması ve kişinin heykelinin dikilmesi gibi uygulamalarda kendisini göstermektedir.⁷¹

Taş, maden ve seramiğe göre daha sağlam bir malzeme olduğu için, insanın yaratıcılık düşüncesi ile teknik ve estetiğin önemli kaynaklarından biri olarak işlenmiştir. Altınkaynak'a göre, özellikle maddi ve manevi kültür tarihinde önemli rol oynadığını, muhafaza edilmesi ve sadeliği sayesinde geçmişten günümüze kadar çok sayıda heykel ve abide kalmıştır. Halklar, onların üzerine kendi hayat tarzlarına mahsus izlerini yansıtarak kültürel miraslarını bırakmışlardır.⁷²

Heykellerin araştırılması, Eski Türk boylarının etnik, sosyal, kültür yapılarının ve geleneklerinin aydınlatılması bakımından önemlidir. Yüz yapıları, dikiliş yönleri, duruşları, kuşamları “kemer çanta, mendil toka, küpeler, ...vs”, ellerinde tuttıkları sembolik objeler “kuş, kadeh, çiçek, ...vs”, Türk kültür tarihini anlamamız bakımından önemlidir. Yüzleri genellikle doğuya dönük heykellerde yüzlerin birbirine benzememesi, yazılı kaynaklardaki heykellere ölenin portresinin yapıldığına dair verilen bilgileri doğrular niteliktedir.⁷³

⁷⁰ Dalkıran, 2008: 373.

⁷¹ Erginer, 2000: 72.

⁷² Altınkaynak, 2008: 98.

⁷³ Karamürsel, 2002: 78.

Eski Türkler mezarlara heykel ve balbal dikmişlerdir. Türk Kağanlığı döneminde ölünün gömüldüğü yere ya da mezarın yakınlarına ölen kişinin tasvirinin yapıldığı ve hayatı boyunca elde ettiği başarılarının anlatıldığı bir mezar anıtı dikilirdi⁷⁴. Olabildiğince özenle işlenen mezar heykelleri, ölen kişinin ya da kendi ailesinin bir üyesini; balbal ise, öldürülen düşman sayısını temsil etmektedir⁷⁵. Özellikle Türk Kağanlığı zamanında balbalları taştan yaptıkları, taş bulunmadığında ise ağaçtan kazıkları bu amaçla diktikleri anlaşılmaktadır⁷⁶.

Diğer dünya inancına sahip olan Türklerin, mezarı başına yaptırdıkları heykellerin üzerine işlenen eşyalar kuvvetle Türklerin günlük yaşamda kullandıkları eşyalardır. Diğer “kuş, kadeh, çiçek, üç dilimli taç” gibi nesneler ise muhtemelle inancın etkisinden kaynaklanmaktadır.

Bazı eşyalar değişik milletlerde birkaç yüzyıllar boyu kullanılmıştır. Örneğin Koçkor vadisinde bulunan heykellerde beş köşeli çanta kabartması tespit edilmiştir. Bu tarz çantalar, XIII.-XIV. Yüzyıllara ait mezarlardan bulunmuştur. Bazı taş heykeller ilk yerleştirildikleri yerlerdeki anıt mezarlarla birlikte araştırılmıştır. Heykelin döneminin belirlenmesinde heykelin yanındaki anıt mezardan bulunan eşyaların önemi büyüktür. Bulunan eşyalara bakarak dönemini belirlemek her zaman mümkün olmamaktadır. Örneğin Kara-Kujur vadisindeki Balta-Beyit bölgesindeki eski Türk Devrine ait anıt mezardan Bronz çağına ait bronz hançer bulunmuştur. Bundan dolayı heykelin yerleştirildiği yer, anıt mezar, heykel yakınlarındaki kurgan ve buralardan bulunan eşyalar ile birlikte ele alındıktan sonra heykellerin devrini belirlemek mümkündür.⁷⁷

1.2. Terminoloji

Bilindiği üzere Avrasya bozkır kuşağında, sağ eliyle kupa (kase), sol eli ile kılıcını tutan insan heykelleri, genel olarak Türk döneminde üretilmiş plastikler olarak kabul edilebilirler. Bilim dünyasının bozkır coğrafyasında karşılaştığı ilk heykeller, Karadeniz’in kuzeyinde uzanan ovalardaki Kıpçak heykelleridir. Yoğun olarak Don ve Volga nehirleri arasında görülen bu heykeller, 9-13 yüzyıllar arasında yapılmışlardır.⁷⁸ Yılmaz’a göre Rus araştırmacılar o gün, bu coğrafyaların sakini Türk boylarının (Kıpçakların ve Oğuzların torunlarının) bahsedilen heykelleri baba olarak isimlendirdiklerini belirlediler. Bu ifade kendileri için yabancı değildi, çünkü kendi dillerinde baba “nine/ kadın” anlamına gelmekteydi. Oysa Türkler, baba kelimesi ile “atalarını” ifade etmek istiyorlardı. Aynı mantıkla İç Asya’da araştırma yapanlarda, benzer

⁷⁴ Muzio, 2002: 125.

⁷⁵ Roux, 1999: 304.

⁷⁶ Tanyu, 1968: 88.

⁷⁷ Tabaldiev, 1996: 67.

⁷⁸ Yılmaz, 2005: 207.

heykellerin yöre halkları tarafından baba kavramı ile karıştırıldığını not etmişlerdir. Böylece Sibirya'daki bu araştırmalarla birlikte, “taş nine” anlamına gelen “Kamennaya baba” ifadesi literatüre geçmiş oldu.⁷⁹ Taş heykellere değişik zamanlarda değişik adlar verilmiştir. Orhon yazıtlarında balbal olarak anılmaktadır.⁸⁰ Taş üzerinde yazı veya resim anlamındadır. Kahraman asker manasında da kullanılmaktadır. XIX. Yüzyıldan itibaren Rus coğrafyasında farklı farklı anılmaya başlanmışlardır. Orkun, taş heykellerin terminoloji literatüründeki adı ‘kammeneya izvayaniya’ (Taş heykel) dir. Türkiye’de ise bunlara ‘balbal’ denmektedir. Kıpçak soylu halklar ise ‘baba-babi’ kelimesini kullanıldığını belirtmektedir. Heykellerin yarısından fazlası ihtiyar kadınları temsil ettiği için, Rusça’daki ‘babuşka’ kelimesinden dolayı ‘kamennaya baba’ kullanılmaktadır. Dikkati çeken bir diğer terim ise “sin” kelimesidir ki, “ölünün sureti” diye izah edilmiştir; bu kelimenin taş heykelleri ifade ettiği açıktır. G. N. Potanin’e göre sin kelimesi Çuvaşça ve Tatarcada yüz, resim demektir. Altayca geyik (sığın) demektir. XVIII. Yüzyıl seyyahlarından Falk, Yenisey yazıtlarını tasvir ederken Hirschfelsen (sığıntaşı), yani “geyik taşı” anlamında kullanmıştır.⁸¹ Kazakçada ise bu heykeller için ‘Tas Musın’ (Taş yüz) ifadesi kullanılmaktadır. ⁸² Kırgızlarda ‘Kelin-taş, Kişi-taş, Kalmuk-taş’ gibi farklı ifadeler olsa da genel olarak balbal olarak adlandırılmaktadır. ⁸³ Baybosinov’a göre, bunların ilk örneklerini, tarih öncesi çağlardan beri Avrasya’da uygulanan ve süre gelen bir gelenek olan, Erken Dönem Göçerleri’nin geyik taşlarında aramak gerekmektedir.⁸⁴ Yapılan heykeller için kullanılan bir diğer ifade ise “bediz” sözüdür. Yılmaz’a göre, Güney Sibirya’da bulunan ve Yenisey 111 olarak numaralandırılan bir yazıt bediz kavramının resim olarak kullanıldığını açıkça gösterir. Bediz kelimesinin açıkça heykel karşılığında kullanıldığını gösteren bir yazıt ise Kül İç Çor yazıtıdır. Bugün Türkologlar için önemli bir kaynak durumundaki Drevnetyurkskiy Slovar’da bediz için ‘oyma’, ‘süs’, ‘süsleme’ karşılıkları kullanılırken; Bedizci için ‘ahşap ve taş oymacısı’, ‘heykeltıraş’ karşılıkları kullanılır. Bu kelimeye yapılan heykeller için kullanılan birini teşkil etmektedir.⁸⁵

Balbal kelimesine gelecek olursak, Orhun ve Uybat IV yazıtlarında, yani hem Türklerde hem de Kırgızlarda rastlanılmaktadır. Balbal sözcüğünün kökeni için oldukça farklı görüşler öne sürülmektedir. Radlov bu sözcüğü “ölü için dikilen anıtsal tasvir” olarak açıklamaktadır. Balbal sözcüğünün anlamı için bir başka görüş de şudur; “balbala dönüşen, büyük ihtimalle

⁷⁹ Yılmaz, 2005: 208.

⁸⁰ Orkun, 1987: 37.

⁸¹ İnan, 1987: 366.

⁸² Baybosinov, 1996: 8.

⁸³ Tabaldiev, 2011: 132.

⁸⁴ Muzio, 2002: 126.

⁸⁵ Yılmaz, 2005: 209-210.

cezasına bağlı görevleri yerine getirme zorunluluğu olan düşmandır ve ölümünden sonra kazananın mezarına dikilen, bu kişinin öldürdüğü düşmanlarının taştan suretleridir”. Öldürülen düşmanın taşa dönüştürülerek bir yontu halinde mezarın çevresine dikilmesi, aynı zamanda mezar sahibinin kahramanlığını da göstermekteydi. Eğer öldürülen düşman çok önemli bir kişi ise, balbal taşına onun adı da yazılmaktaydı. Örneğin Ongon Yazıtı yanında yer alan bir kurganın çevresindeki balbalların biri üzerinde, şu yazıt okunmaktadır; “İşbara Tarkan Balbalı”.⁸⁶

Mezarın çevresinde yer alan balbalların sayısı, savaşçının hayattayken öldürdüğü düşman sayısına göre farklılık göstermektedir. Tuva’da kült alanı içindeki heykelin doğu istikametinde balbalların sıralaması 350 metreyi bulmaktadır. Kül Tegin mezar anıtının doğu duvarının dışında 3 km’lik bir sıra oluşturan 170 balbal, anıtın 850 m kuzeyinde ise balbalların sıralaması 1250 m’lik bir uzunluğa sahiptir. 450 m daha kuzeyde ise, 700 m uzunluğunda bir başka balbal sıralaması mevcuttur. Bilindiği gibi Bilge Kağan’ın mezar külliyesi daha büyüktür ve buradaki balbal sıralaması 3 km’yi geçmektedir. Balbalların büyüklükleri çeşitlidir, en küçüğü 40-50 cm, en büyüğü de 170-200 cm yüksekliğindedir.⁸⁷ Balbalları heykellerden ayıran en önemli özelliğin başında, kaba, şekilsiz ve oldukça basit işlenmiş olmaları gelmektedir.

Balbalların kabaca yontulduklarını, yuvarlak ve kare biçimli olduklarını, Avrupalı gezginler de vurgulamaktadır. Balbalların nasıl dikildikleri konusunda Çin kaynaklarının yanı sıra Orhun Yazıtları da çok değerli bilgiler vermektedir. Örneğin 552-526 yıllarına tarihlenen Pien-yi-Tien şunları söylemektedir;

“...Ölü gömüldükten sonra, gömülen yerin yakınına taşlar dikilmektedir... Taşların sayısı, ölenin hayattayken öldürdüğü düşman sayısı ile orantılıdır... Kendisi için yüz hatta bin taş dikilen kişiler vardır...”⁸⁸

İbn Faldan, Oğuzlarında balbal dikme geleneği olduğundan bahsetmektedir. İbn Fadlan’ın belirttiği üzere mezara dikilen balbalın tahtadan yapılmış olduğu gerçeğini vermektedir. Bilindiği gibi taşa nazaran tahtaya şekil vermek daha kolaydır. 13. yüzyılın başlarında eserini yazdığı anlaşılan Genceli ozan Nizami, Kıpçak bozkırlarında yer alan heykel ve balballar hakkında bilgi vermiştir. Balbal yapma geleneği tıpkı taş heykellerde olduğu gibi 13. yüzyıldan itibaren artık yerini kolay işlenebilen ahşaba bırakmış ve Türklerin İslamiyeti kabulü ile diğer ölü gömme gelenekleri de yavaş yavaş silinmiştir.⁸⁹ Balbal kelimesinin öldürülen düşman için dikilen taşı ifade ettiği gayet açıktır. Dikilen heykeller için bu kelime

⁸⁶ Belli, 2003: 36.

⁸⁷ Belli, 2003: 37.

⁸⁸ Belli, 2003: 38.

⁸⁹ Belli, 2003: 41.

yetersiz ve anlamı dardır. Rusların “taş nine” tabiri ise yanlış anlamadan kaynaklanmakta olduğu ve heykellerin çoğunluğunun erkek olması dolayısıyla kabul etmemiz güçtür. Genel şekli ve anlamı itibariyle, yeni kaynakların bulunması veya tam olarak bir tanım konana kadar bunların geneline “taş heykel” veya sadece “heykel” adı verilmesi en doğru olanıdır. Heykellerin yüzlerinin çoğunlukla doğuya bakması ve yüzlerin birbirine benzememesi, kaynaklarda ölenin portresinin yapıldığına dair bilgileri doğrulamaktadır. Balballar ise sadece öldürülen düşmanın ruhunu temsil eden basit, hiçbir şeyin işlenmediği basit taşlardır.⁹⁰ Kızlasov’a göre balbal teriminin insan heykelleri ile bağdaştıran bir kanıt ulaşılamamıştır.⁹¹ Taş heykeller mümkün olduğu kadar ayrıntılı işlenmektedir. Yazıtlarda heykeltıraşlık çalışmalarının önemine ve bunların gerçekleştirilmesinde gösterilen özene ilişkin uzun açıklamalar yer almaktadır. Sonuç olarak taş heykeller, ölen kişinin varlığının elle tutulur biçimde sürmesini sağlamak amacıyla özenli bir şekilde yapılmıştır. Bir başka deyimle taş heykeller her yönüyle “Ata Kültü”nü yansıtmaktadır.⁹²

⁹⁰ Karamürsel, 2002: 78.

⁹¹ Kızlasov, 1996: 208.

⁹² Belli, 2002: 912.

İKİNCİ BÖLÜM

YEDİSU BÖLGESİ TARİHİ VE COĞRAFYASI

2.1. Yedisu Bölgesi Tarihi

Eski Yunan, Pers ve Çin kaynakları MÖ. VII-MS. I. yüzyıllarda Yedisu bölgesinde önce Sakaların (İskit), MÖ. III. yüzyıldan itibaren Wusunların yerleşiminden haber vermektedir.⁹³ Juan-Juanların Wusunlara defalarca saldırması neticesinde tarih sahnesinden çekilmişlerdir. 436 yılında Çin elçisinin Wusun ülkesine gitti görülmektedir. Daha sonraları bir devlet olarak herhangi bir kaynakta adları geçmemiştir.⁹⁴ Türklerin Juan-Yuan devletini yıkarak kurdukları Türk Kağanlığı döneminde Yedisu bölgesi hakimiyet altına alınmıştır. Türk Kağanlığı, Çin kaynaklarının açıkça belirttikleri üzere, Asya Hunlarından iniyorlardı. Asya “Büyük Hun” İmparatorluğundan sonra, her bakımdan temsil ettiği Türk kültürü itibariyle ve Türk sözünü ilk defa resmi devlet adı olarak benimsemekle bütün bir millete ad verme şerefini kazanmıştır. Bu devlet veya topluluğun adı “Türk” veya “Türük” idi. Ancak kitabelerin bir yerinde kendini Gök-Türk olarak tanıtmıştır ki, “Gök’e mensup, ilahi Türk” manasına gelir⁹⁵.

2.1.1. I. Türk Kağanlığı

Türklerin VI. yüzyılın ilk yarısında Altay Dağları’nın doğu eteklerinde demircilikle uğraştıkları ve Juan-Juan Devleti’ne silah imal ettikleri biliniyor. Juan-Juan Devleti’ne karşı Töles ayaklanmasını bastıran Bumin, Juan-Juan hükümdarının kızı ile evlenmek istedi. Bu dileği kabaca reddedildi. Bunun üzerine Batı Tabgaç Prensesi ile evlenerek vurduğu ağır darbe ile Juan-Juan Devleti’ni çökerttikten sonra “İl-kağan” unvanını aldı⁹⁶ ve 552 yılında Türk Kağanlığının bağımsızlığı ilan edildi⁹⁷. Türk Kağanlığının merkez sahası, Ötüken Dağları çevresi idi⁹⁸. Bumin doğu bölgesine, İstemi de Batı bölgesine kağan oldular. Türk devlet geleneğine göre doğuda oturanlar batıda oturanlara üstün olur; batıya hâkim olanlar doğudaki hükümdara bağlı bulunurlardı. Bu yüzden Bumin “Büyük Kağan” oldu⁹⁹. Bumin devleti kurduğu yılda öldü. İstemi batıda toprak fethetmeye devam ederken, Ötüken’de iktidara gelen, Bumin’in oğlu Ka-lo ve onun erken ölümünden dolayı diğer oğlu Mu-kan (553-572) zamanında

⁹³ Litvinskiy, 1972: 169.

⁹⁴ Bartold, 1963: 105.

⁹⁵ Kafesoğlu, 2014: 94-95-97.

⁹⁶ Kafesoğlu, 2014: 98.

⁹⁷ Taşağıl, 2002: 17.

⁹⁸ Kurat, 2002: 55.

⁹⁹ Güngör, 2005: 25.

devlet en güçlü durumuna ulaştı¹⁰⁰. Kuzey Çin'deki her iki devleti kendi vasalı yapan Mukan¹⁰¹, doğuda Kore'den, batıda Karadeniz'e kadar bütün Töles ve diğer Türk boylarını, kuzeyde Kırgızları ve yabancı kavimleri devlete bağladı. Türk Kağanlığı kısa zamanda dünyanın en kuvvetli devleti olmuştu¹⁰² Mukan'ın emrindeki kuvvet, Hakanlığın doğu kanadının ordusuydu. İstemi kumandasındaki öteki ordu ise batı bölgesinde hareket halindeydi. İstemi Altayların batısını, Isık Göl ve Tanrı Dağlarına kadar, kısa zamanda hâkimiyetine aldı¹⁰³. Enuşirvan'la birleşerek Batı Türkistan ile Kuzey Afganistan'daki Eftalitleri ortadan kaldırdılar¹⁰⁴ ve ele geçen bölgeler, itaat ve kontrol altına alındı. Anlaşmaya göre Türkler Ceyhun nehrinin kuzeyindeki bölgeye sahip olurken, güneyi ise İran'ın oldu. Türkler 588'de Ceyhun'u geçerek, tüm Toharistan'ı hâkimiyet altına alıp ve Herat'ın batısına kadar ilerlediler¹⁰⁵.

Mukan Kağan 572'de ölünce yerine kardeşi Ta-po geçti (572-581). Devlet topraklarının genişliğinden dolayı hakanlığın kendi idaresindeki kanadını ikiye bölerek, doğusuna kardeşi Ka-lo'nun oğlu Şe-tu'yu, batıya kardeşi Jo-tan'ı "kağan" (küçük kağan) tayin etti. Ta-po Türk topluluğu için zararlı yönleri olan Buda dinini, Budist misyonerlere kanarak ülkede himaye etmeye kalktı. Bir Budist tapınağı yaptırdı ve Buda heykeli diktirdi. Ta-po dış siyasette de yanlışlar yaptı. Kendisine sığınan Ts'i prensinin, bir av esnasında Choular tarafından kaçırılmasına göz yumulması halkının nezdinde itibarını sarstı. Bu yıllardaki diğer bir olayda İstemi'nin ölümü olmuştur. (576). İstemi'den sonra yerine gelen oğlu Tardu (576-603), siyasi ihtirası yüzünden, Ta-po zamanında oluşan ayrılık çizgisini derinleştirdi. Çinliler bu zaafından faydalandılar. 581'de Ta-po ölürken, annesi asil (yani Türk soyundan) olmayan Ta-lo-pien'in hakan olmasını istemişti. Devlet Meclisi (Toy) bunu kabul etmemiş¹⁰⁶, yapılan müzakerelerde Taspar'ın (Ta-po) diğer oğlu She-t'u tahta davet edilmişti. She-t'u hükümdar olduktan sonra İl küllüg şad Baga İşbara Kağan unvanını aldı¹⁰⁷. Ta-lo-pien ise Batı Yabgusu Tardu'nun yanında doğudaki hakanla mücadeleye başlarken, Chouların yerine gelen Sui Hanedanı da Tardu'ya altın kurt başlı sancak gönderip, onu Türk hakanı olarak tanıdı. Tardu, hakanlığın doğu kanadının hâkimiyetini tanımadığını duyurdu (582). Sonuç olarak Türk hakanlığı ikiye bölünmüş oldu¹⁰⁸.

¹⁰⁰ Kafesoğlu, 2014: 99.

¹⁰¹ Taşağıl, 2002: 19.

¹⁰² Türk Dünyası Kültür Atlası, 2013: 31.

¹⁰³ Candarlıoğlu, 2003: 57.

¹⁰⁴ Hey'et, 1996: 14.

¹⁰⁵ Baratova, 2002: 91.

¹⁰⁶ Kafesoğlu, 2014: 103-104.

¹⁰⁷ Taşağıl, 1995: 34-35.

¹⁰⁸ Kafesoğlu, 2014: 104.

2.1.1.1. Doğu Türk Kağanlığı

Doğudaki zorluklar sonucunda Işbara, dengeyi tamamen kaybetti¹⁰⁹. Kuraklık, hastalık ve isyanlar kağanlığının son yıllarının başarısız geçmesine neden oldu¹¹⁰. Ta-lo-pien'e bağlı olduklarını zannedip komutanlarını vazifeden uzaklaştırmaya başladı. Kendi gücünden çok şey kaybettiği ve Tardu ve Ta-lo-pien tehdidi altına girdiği için bizzat kendisi, Sui hükümdarına başvurarak askeri destek ve barış talebinde bulundu. Teklifi kabul eden Wen-ti'nin yolladığı heyetin başında Yü K'ing-tsi ile beraber Ç'ang-sun Şeng bulunuyordu. Türk beylerinin önünde bu iki Çinli, Işbara'ya hakaret edecek kadar ileriye gittiler ve Çin İmparatoru'nun "oğlu olduğunu" kabul eden hakanı Ç'en (kul) ilan edip döndüler. Böylece Doğu hakanlığı Çin himayesine girdi¹¹¹. Işbara Çin'den muayyen bir mıntıkada avlanma müsaadesi istemiş, bu istek olumlu karşılanmış, ama bu avı yapamadan 587 yılında ölmüştür¹¹².

Işbara Kağan ölmeden önce yerine kardeşi Ch'u-lo-hou'yu vasiyet etti. Tahta oturan Ch'u-lo-hou Baga (Mo-ho) unvanını aldı. Çin'in yardımıyla A-po (Ta-lo-pien)'nin bulunduğu yere hücum edip, onu canlı yakaladı. 589 yılındaki bir savaşta alnından okla vurularak öldü¹¹³. Tahta geçen Işbara'nın oğlu Tou-lan, 593'ten itibaren Suei üstünlüğünü tanımayarak atağa geçti. Çinliler, Töles boylarını isyana teşvik ettiler, çıkan isyanlar sonucunda 601 yılında Tou-lan Kağan öldürüldü. Bir süre Tardu, Doğu Türk Kağanlığını idare etti.

603'te Ch'i-min, Çinliler sayesinde Doğu Türk Kağanlığı tahtına çıktı. 609 yılına ölümü üzerine oğlu tahta geçti. Yeni kağan Shih-pi idi. Doğu Türk Kağanlığı'nı çok güçlendirdiği gibi 615 yılında Çin imparatorunu Ye-men Kalesi'nde kuşattı. Daha sonra Çin tarihinin en güçlü devleti olarak sayılan T'ang İmparatorluğu'nun kuruluşuna yardımcı oldu. 619 yılında ölümünden sonra kardeşleri Ch'u-lo (619-621) ve İl (Hsieh-li) (621-630) dönemlerinde devlet bütün gücünü artırarak korudu. Fakat 625 yılından itibaren yeniden başlayan Çin entrikaları, 627 yılının yaz aylarında kar yağması sonucu çıkan kıtlık ve Türk olmayan vezirler tarafından düzenin bozulması, devletin yıkılmasını hızlandırdı. 630 yılında da Çinliler tarafından yıkıldı¹¹⁴.

2.1.1.2. Batı Türk Kağanlığı

552'de Türk Kağanlığını kuran Bumin Kağan, batı tarafın idaresini İstemi'ye vermiş, İstemi de doğuya bağlı kalarak idare etmeye başlamıştı. 582'de Çin'in gönderdiği kurt başlı

¹⁰⁹ Kafesoğlu, 2014: 105.

¹¹⁰ Gömeç, 1999: 24.

¹¹¹ Kafesoğlu, 2014: 105-106.

¹¹² Gömeç, 1999: 24.

¹¹³ Taşağıl, 1995: 48-49.

¹¹⁴ Türk Dünyası Kültür Atlası, 1997: 32-33-34.

sancağı alan Tardu istiklalini ilan etti¹¹⁵. Afganistan'ın kuzeyi ve İran'ın kuzeydoğusu Batı Türk Kağanlığı'na bağlandı. 598'de Çin hesabına casusluk yapan Tuo-li (Chi-min) isyanı sonucu Çin'e yürüdü¹¹⁶. Ancak, onun büyük askeri gücünü gören Çinliler, hayvan ve askerlerinin su içeceği kuyuları zehirleyip tuzağa düşürerek ona büyük darbe vurmuş oldular. Ardından Tölesler ve bazı Türk boyları isyan ettiler. Bunlarla baş edemeyen Tardu, T'u-yu-hunlara sığındı (603) ve Tardu devri sona erdi. Yerine Chu-lo (Tardu'nun torunu) geçti fakat halkına karşı sert davranışları yüzünden boylar isyan edince Çin'e sığınmak zorunda kaldı (612). Uğrunda çabaladığı Çinlilerin ihanetine maruz kalıp, Shih-pi Kağana teslim edilerek öldürüldü. Chu-lo 611 yılında Çin'e gidince Tardu'nun diğer bir torunu She-kuei Kağan olmuştu. O ilk olarak Türk boylarını bir araya getirdi. Batı Türk Kağanlığı'nın sınırlarını ve askeri gücünü Tardu'nun dönemindeki kadar büyüttü. Ölümünden sonra yerine kardeşi T'ung Yabgu geçti. İlk işi ülkedeki bütün boyları itaat altına almak oldu. Hindistan'ın Keşmir bölgesini aldı. İpek yolu güzergahındaki bütün Soğd şehirleri kendi idaresine katılmıştı. 630 yılından sonra ülkedeki huzursuzluklar artmaya başladı. Aynı yıl amcası Bagatur, T'ung Yabgu'yu öldürdü ve yerini almak istedi¹¹⁷ (629). Ondan sonra Batı Kağanlığı parçalandı ve Çin himayesine girmeyi kabul etti ve 658'de Çin tarafından yok edildi¹¹⁸.

2.1.1.3. Fetret Devri

630'da her iki Gök-Türk Devleti'ni esareti altına alan Çin'in hâkimiyeti 681'e kadar devam etti¹¹⁹. Çinliler 630'dan sonra Türk Kağanlığı'nı beyliklere bölerek ellerinde tutuyorlardı. Birçok Türk beyi isyan etti fakat Çinliler çeşitli hilelerle onları etkisiz hale getirdiler¹²⁰. 650'den sonra Çinliler Orta Asya'yı ellerinden çıkarmamak için yeni bir yol denediler. Ülkede askeri valilikler meydana getirildi. Türkler çeşitli askeri valiler tarafından idare olunmaya başlandı. 670'li yıllarda Türk gurupları kuvvetlenmeye başladı. 680'de Kutluk ile Tonyukuk istiklal savaşına giriştiler ve 682'de II. Türk Kağanlığı'nı kurdular¹²¹.

2.1.2. II. Türk Kağanlığı

Elli sene devam eden Çin hâkimiyeti ve karışıklıklardan sonra Kutlug, yaptığı başarılı savaşlar sonucu 682'de II. Türk Kağanlığını kurdu¹²². Aynı yıl Ötüken'de Oğuzlar yenilerek

¹¹⁵ Taşağıl, 1995: 85-86.

¹¹⁶ Kafesoğlu, 2014: 109.

¹¹⁷ Türk Dünyası Kültür Atlası, 1997: 35.

¹¹⁸ Hey'et, 1996: 16.

¹¹⁹ Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985: 1073.

¹²⁰ Türk Dünyası Kültür Atlası, 1997: 37.

¹²¹ Taşağıl, 1999: 75.

¹²² Taşağıl, 2004: 8.

devlete bağlanınca Kutlug, “İlteriş Kağan” ilan edildi. Yardımcı olarak da Tonyukuk (aygucı) tayin edildi. İlk iş Çin’den intikam almak oldu. 682-687 yılları arasında Çin’e toplam kırk altı sefer tertip edildi. 692’de ölen İlteriş Kağan’dan sonra yerine oğulları Bilge ve Kül Tegin küçük olduğundan Kapgan geçti. Kapgan, tahtta kaldığı yirmi dört sene içinde politikasını, sürekli Çin’i baskı altında tutmak, Çin’de dağınık olarak yaşayan Türkleri esaretten kurtarmak, Orta Asya’da yaşayan Türkleri Türk Kağanlığı’na bağlamak şeklinde üç temel üzerine kurmuştu. 695 yılında kadar hem doğudaki Moğolları hem de Çin’i baskı altına aldı. 696-697 yıllarında Kırgızlar devlete itaat ettikten sonra, Türgişler de Türk birliğine katıldılar. Daha sonra Batı Türkistan’a yönünü dönen Kapgan Kağan 701 yılında Demir Kapı (Temir Kapıg)’ya kadar ulaştı. Hemen ardından Tangutlara ve bazı Soğd kolonilerine boyun eğdirildi. 709 yılına kadar diğer uzak yerlerdeki Basmıllar, Çikler, Azlar itaat altına alındı. İsyana kalkan Kırgızlar 710’da yeniden devlete bağlandı. Daha sonraları Kapgan Kağan’ın anlaşılmaz sert tutumundan ötürü devlete bağlı bütün boylar isyan etmeye başladılar¹²³. Bayırku İsyanının bastırılmasının ardından Ötüken’e dönen Kapgan yanına çokça asker almamıştı. Söğüt ormanından geçerken isyandan arta kalan Bayırkuların saldırısında öldürüldü (716)¹²⁴. Kapgan Kağan’dan sonra Türk kavimleri ve yabancı kavimler arasında gene mücadeleler başladı¹²⁵, yerine geçen Bilge Kağan’ın ilk işi boyların isyanını bastırmak ve devletin birliğini yeniden sağlamak oldu. Çinlilerle iyi geçinmeye çalıştı.

Büyük devlet adamı Tonyukuk, 725 yılında öldü. 726-727 yıllarında Türk tarihinin en bilindik abidelerinden birisi olan Tonyukuk yazıtı dikildi. Tonyukuk ağzından Kağanlığının yeniden kuruluşu, yapılan mücadeleler, Çin’in hilekârlığı, Türk milletinin itaatsizliği abide taşaya yazıldı¹²⁶. 731 yılında Kül Tigin öldü. Onun cenaze törenine Türklerin komşularının hepsinden katılımlar oldu¹²⁷. Bilge Kağan onun adına bir yazıtı Orhun ırmağı yakınına diktirdi. Bu yazıtta da Kül Tigin’in giriştiği mücadeleler ve kazandığı başarılar Bilge Kağan’ın ağzından anlatılıyor. 734 yılında ölen Bilge Kağan adına 735 yılında bir yazıt dikildi. Bu yazıtta da Türk milletine öğütler veriliyordu¹²⁸. Bilge Kağan’dan (716-734) sonra 11 yıl içinde tahta 6 hakan çıktı¹²⁹, fakat 742 yılında isyana kalkan Basmıl ve Uygurlar Türk Kağanlığını yıktılar. Hemen ardından Uygur devleti kuruldu¹³⁰.

¹²³ Türk Dünyası Kültür Atlası, 1997: 38-39-40.

¹²⁴ Taşağıl, 1999: 36.

¹²⁵ Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985: 1073.

¹²⁶ Türk Dünyası Kültür Atlası, 1997: 41.

¹²⁷ Taşağıl, 1999: 51.

¹²⁸ Kafesoğlu, 2014: 128.

¹²⁹ Yeni Türk Ansiklopedisi 1985: 1074.

¹³⁰ Türk Dünyası Kültür Atlası, 1997: 42.

2.2. Yedisu Bölgesi Coğrafyası

“Yedisu Bölgesindeki İslamiyet Öncesi Türk Heykelleri” adlı tez konusunun daha iyi anlaşılabilmesi maksadı ile bu bölgenin sınırları verilmiştir. Genel olarak Türk coğrafyasının içinde olan bu bölge çeşitli isimlerle anılmaktadır. Bunların arasında en genel ve kapsayıcı olan ise Türkistan’dır.

Farsça asıllı bir kelime olan Türkistan, “Türk Ülkesi” demektir. İktisadi, siyasi ve stratejik önemi gittikçe artan bu bölge için çeşitli isimler kullanılmaktadır. Bir taraftan Orta Asya, Türkistan, Turan gibi daha genel ve kapsayıcı isimler; diğer taraftan Sovyet Orta Asya’sı, İran Türkistan’ı, Afganistan Türkistan’ı gibi daha dar bölgeler için kullanılan isimler söz konusudur.¹³¹

Tarihî-coğrafi bir bölge olarak Yedisu Bölgesi, günümüz Kazakistan’ın güney tarafı ile Kırgızistan’ın kuzey tarafını kapsamaktadır. Sınırlarını kuzeyde Balkaş, kuzeydoğuda Sasık Köl ve Ala Köl, doğuda Cungan Alatawı (Aladağ), güney ve güneybatıda Tanrı Dağları’nın kuzey yamaçları oluşturur.¹³²

Yedisu adının bölgede bulunan yedi tane nehre dayanarak ortaya çıktığı konusunda araştırmacılar arasında bir fikir birliği olmakla birlikte bunların hangi yedi nehir olduğu konusunda farklı fikirler bulunmaktadır.¹³³

Varis Abdurrahman, 2002 yılında sunduğu bildiride bu bölgeye “Yedisu” adının verilmesindeki sebebin, üzerinde akan yedi ırmaktan dolayı olduğunu ve bunların İli, Karatal, Talas, Çu, Aksu, Lepsi ve Biyen ırmakları olduğunu beyan etmiştir.¹³⁴

Bölgenin kuzey-batısı bozkır olup 300 metre rakımıyla geniş bir bozkırdan oluşmaktadır. Toprak kumlu ve tuzludur. Bazı yerlerde topraklar balçıktır. Balkaş Gölü sahilleri ise kumsaldır.¹³⁵

Yedisu adının kapsadığı bölgenin tarih içinde uğradığı değişikliklerden bahsetmek gerekirse, önceleri güneyde İli’ye kadar olan yerleri kapsayan bölge, 19. yüzyıldan itibaren İli’nin güneyinde dağlık bölgelere doğru uzanmış, böylece bölgeye Tanrı Dağları’nın kuzeybatı ve merkezî kısımları da dâhil olmuştur. Ayrıca, tarihî literatürde Yedisu bölgesine Çu (Çüy/Şu) vadisi ve Narın Nehri’nin yukarı mecraları da girmektedir.¹³⁶

¹³¹ Yalçınkaya, 1998: 79.

¹³² Ercilasun, 2008: 5.

¹³³ Ercilasun, 2008: 6.

¹³⁴ Abdurrahman, 2004: 202-219.

¹³⁵ Ahmetbeyoğlu, 2009: 10.

¹³⁶ Ercilasun, 2008: 6.

Belirtilen hususlar çerçevesinde Merkezî Asya'nın bozkır kuşağında Balkaş Gölü ile Tanrı Dağları arasında bulunan Yedisu bölgesi, tarihin eski uygarlık noktalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³⁷

¹³⁷ Ercilasun, 2008: 9.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. Kazakistan Örnekleri

Katalog No: 1

Fotoğraf No 1

Çizim No 1

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmış olup takkeye benzer bir baş giyimi bulunmaktadır. İnce yay benzeri kaşlar burun ile birleşerek çekik gözleri çevrelemektedir. Kapalı küçük ağzı ve sivri çenesi öne çıkmaktadır. Boynun hemen altında kalın boyunluk ya da kolye bulunmaktadır. İki eli göğüs hizasında kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 20.11.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Almatı Arkeoloji Müzesi Almatı/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

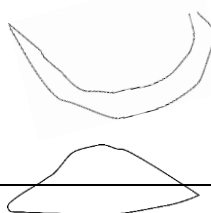
Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kolye:

Şapka (Baş giyim):

Katalog No: 2

Fotoğraf No 2

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. Kaşlar burun ile birleşerek gözleri çevreler. Gözler kapalı şekilde betimlenmiştir. Baş ile vücudu ayıran çene altında ince bir kanal uzanır.

İnceleme Tarihi: İnceleme Tarihi: 20.11.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Almatı Arkeoloji Müzesi Almatı/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 3

Fotoğraf No 3

Çizim No 2

Heykelin Tanımı: İnce yay benzeri kaşlar burun ile birleşerek kapalı gözleri çevrelemektedir. İnce kısa bıyıkları, kapalı küçük ağzı ve sivri çenesi öne çıkmaktadır. Sağ eli göğüs hizasında bir kuş, sol eli ise bel hizasına olup kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: İnceleme Tarihi: 20.11.201608.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Almatı Arkeoloji Müzesi Almatı/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kuş:

Katalog No: 4

Fotoğraf No 4

Çizim No 3

Heykelin Tanımı: Alttan yukarıya doğru kalınlaşıp sonrada sivrilen bir taş üzerine betimlenen yüz ve sağ elindeki kaseden ibarettir.

İnceleme Tarihi: 20.11.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Almatı Arkeoloji Müzesi Almatı/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 5

Fotoğraf No 5

Çizim No 4

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Kaş, göz ve burun birleşik betimlenmiştir. Sağ eliyle göğüs hizasında kase tutmakta, sol eli ise kemer hizasındadır. Kemer hizasından kırılan heykelin alt kısmında kılıç işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 20.11.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Almatı Arkeoloji Müzesi Almatı/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Koyu granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 6

Fotoğraf No 6

Çizim No 5

Heykelin Tanımı: Baş kısmı kırıktır. Çene bitiminde pendentif kolye boynu sarmaktadır. Sağ eli kıvrılmış göğüs hizasında kase (kadeh) tutmaktadır. Sol eli kemer hizasında olup kılıç kavramaktadır.

İnceleme Tarihi: 20.11.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Almatı Arkeoloji Müzesi Almatı/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

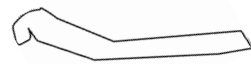
Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Kolye:

Katalog No: 7

Fotoğraf No 7

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Başının sağ tarafı kırılmıştır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 8

Fotoğraf No 8

Çizim No 6

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Yüz hatları belirsizdir. Çene çizgisi alt sınırını oluştururken, baş ile bedenin birbirinden ayrı olarak algılanmasına yardımcı olmaktadır. Göğüs bölgesinde iki yuvarlak işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 9

Fotoğraf No 9

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Başının üst tarafı kırılmıştır. Müzenin bahçesinde yere yatırılmış vaziyettedir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

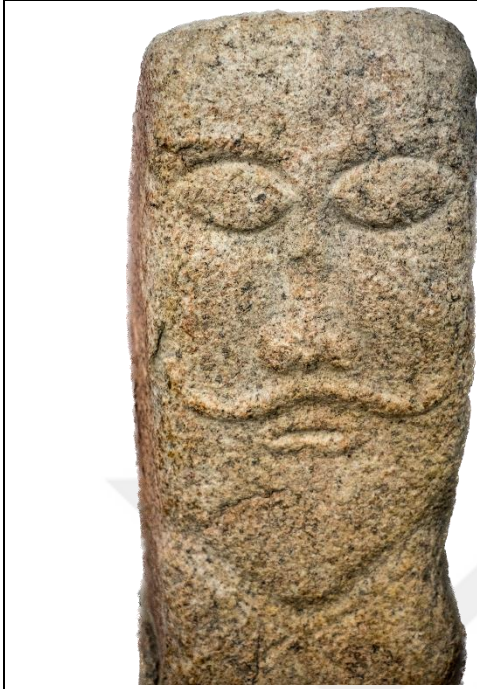
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 10

Fotoğraf No 10

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Kaş ve burun tek hat üzerinden betimlenmiş olup iri badem gözleri çevrelemektedir. İnce bıyıklar, kapalı bir ağız ve sivriltilmiş çene görünmektedir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 11

Fotoğraf No 11

Çizim No 7

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Kalın kaşlar, uzun ve kalın burnu ile birlikte iri badem gözleri çevrelemektedir. Sağ elinde yarım ay şeklinde kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 12

Fotoğraf No 12

Çizim No 8

Heykelin Tanımı: Baş kısmı vücut boyutuna göre büyük yapılmıştır. Kaş, burun ve gözler tek hat üzerinden işlenmiştir. İç bükey yakası ve hemen altında sağ eliyle tuttuğu kase mevcuttur. Sol eli kemerin hemen üstünde boş durmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

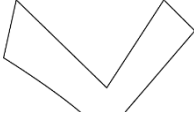
Malzeme: Kırmızı kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

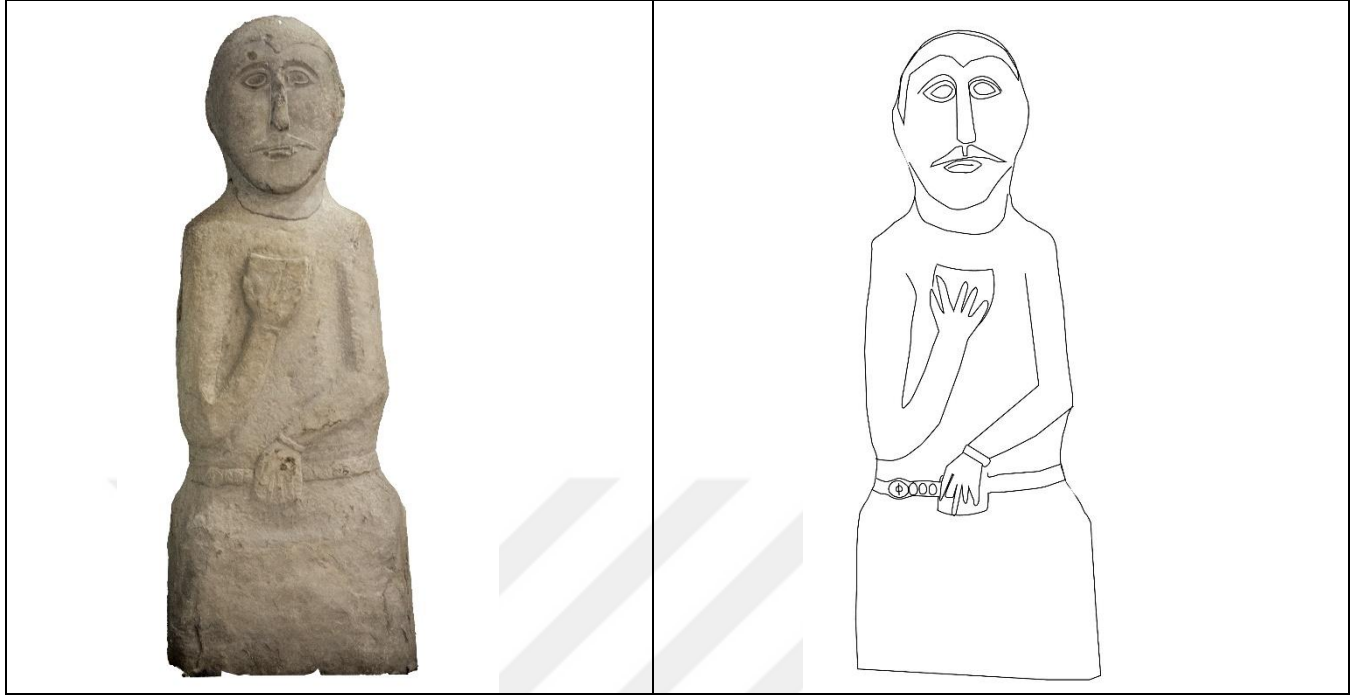
Kaftan Yakası:

Kemer:

Katalog No: 13

Fotoğraf No 13

Çizim No 9

Heykelin Tanımı: Alttan yukarıya kademeli olarak daralmaktadır. Baş kısmı kopmuş olup daha sonra yerine yerleştirilmiştir. Sağ eli göğüs hizasına doğru kıvrılmış ve kase tutmaktadır. Sol eli tokalı kemerin üzerinde durmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kemer:

Katalog No: 14

Fotoğraf No 14

Çizim No

Heykelin Tanımı: Kaş ve burun 'T' formunda işlenmiştir. Gözler ve ağız kapalı betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Gri kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 15

Fotoğraf No 15

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Kaş ve burun 'T' formunda işlenmiştir. Gözler ve ağız kapalı betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

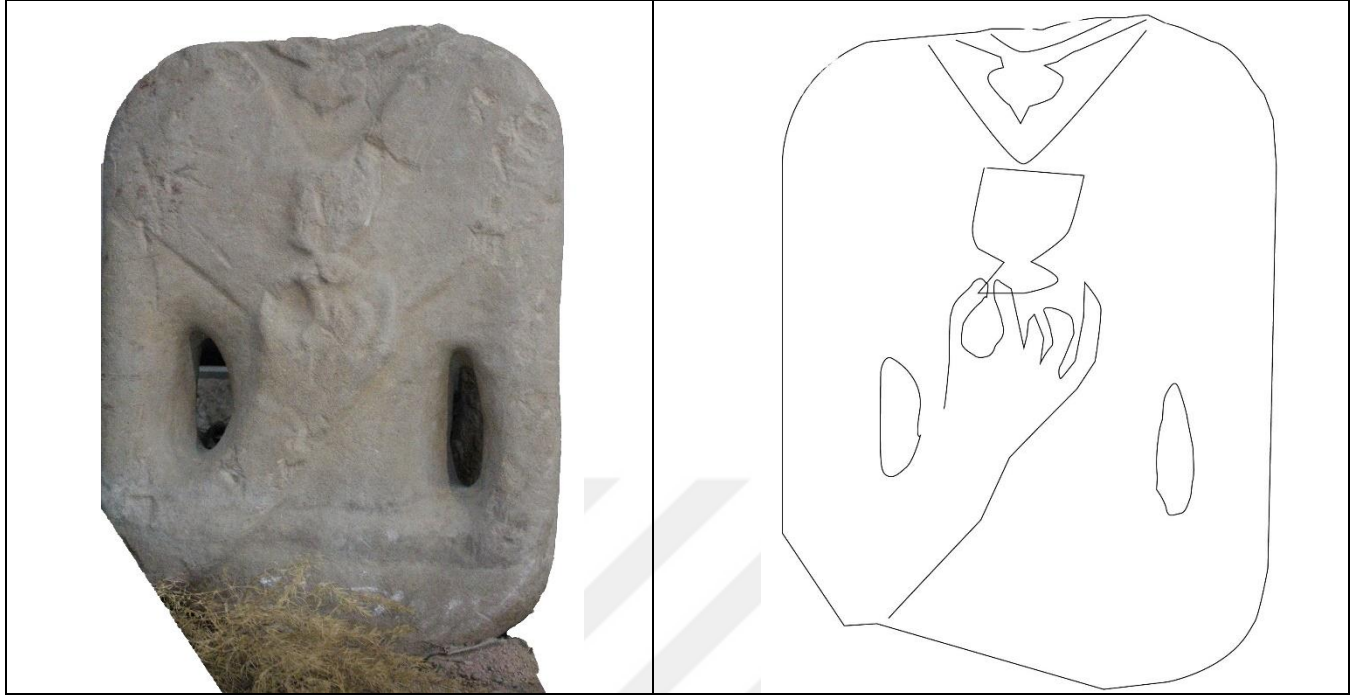
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kırmızı kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 16

Fotoğraf No 16

Çizim No 10

Heykelin Tanımı: Başı kırılmış kayıptır. Boynunda pendentif kolye işlenmiştir. Sağ eli kıvrılmış, ayrıntılı işlenen parmakları ile kase tutmaktadır. Koltuk altı boşlukları ile heykele boyut kazandırılmıştır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: : Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

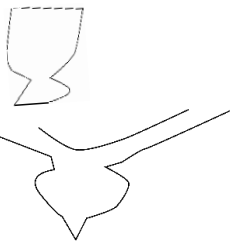
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kolye:

Katalog No: 17

Fotoğraf No 17

Çizim No 11

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak vücuttan ayrı olarak gösterilmiştir. 'T' formundaki kaş ve burun işlenmiştir. Ağız ve gözler kapalı durumdadır. İki eliyle göğüs hizasında kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 18

Fotoğraf No 18

Çizim No 12

Heykelin Tanımı: Başında şapkası bulunmaktadır. Gözler ve ağız kapalı betimlenmiştir. Çenen altında kolyeye benzer bir obje işlenmiştir. Göğüs altında iki küçük yuvarlak mevcuttur.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kırmızı granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Şapka (Baş Giyimi):

Kolye:

Katalog No: 19

Fotoğraf No 19

Çizim No 13

Heykelin Tanımı: Başında üç parçalı şapka (börk) ve kulaklarında küpeler mevcuttur. Boynunda parçalı kolye ve sağ elinde ise kase bulunmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Koyu renkli granit

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kolye:

Küpe:

Şapka (Baş Giyim):

Katalog No: 20

Fotoğraf No 20

Çizim No 14

Heykelin Tanımı: Kaş, burun ve gözler tek hat üzerinden betimlenmiştir. Başında üç parçalı şapka (börk), kulaklarında pendentif küpeler asılıdır. Göğüs hizasında kase betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

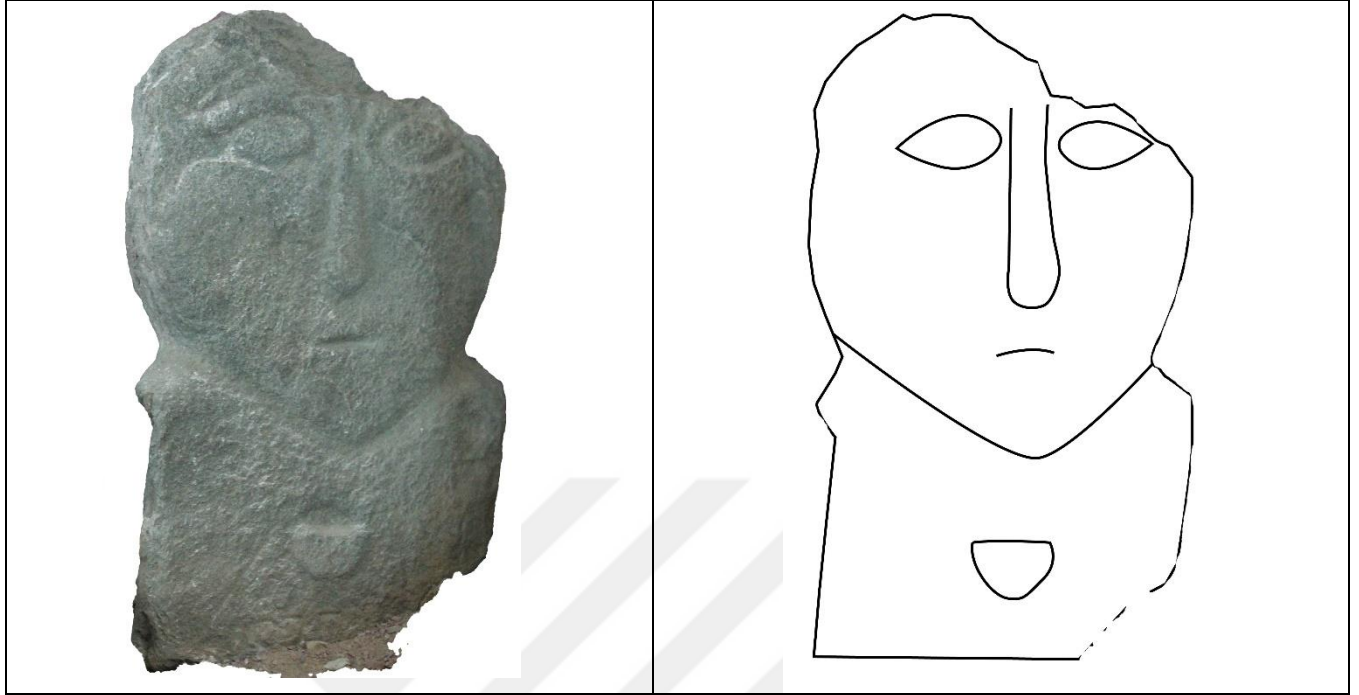
Küpe:

Şapka (Baş Giyim):

Katalog No: 21

Fotoğraf No 21

Çizim No 15

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Başının sol tarafı kırılmıştır. Göğüs hizasında kase betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 22

Fotoğraf No 22

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 23

Fotoğraf No 23

Çizim No 16

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Kaşlar ve burun 'T' formunda betimlenmiştir. Omuzlardan itibaren kollar işlenmiş olup sol elinde kase, sağ elinde ise kuş tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

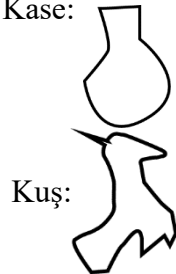
Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kuş:

Katalog No: 24

Fotoğraf No 24

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Koyu granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 25

Fotoğraf No 25

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 26

Fotoğraf No 26

Çizim No 17

Heykelin Tanımı: Başının sağ tarafı kırılmıştır. Kaş ve burun 'T' formunda betimlenmiştir. Badem gözler ve hafif aralık ağız ile birlikte sivri işlenmiştir. Belirsiz olmakla birlikte iki eli ile kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

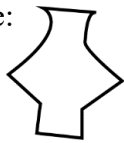
Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

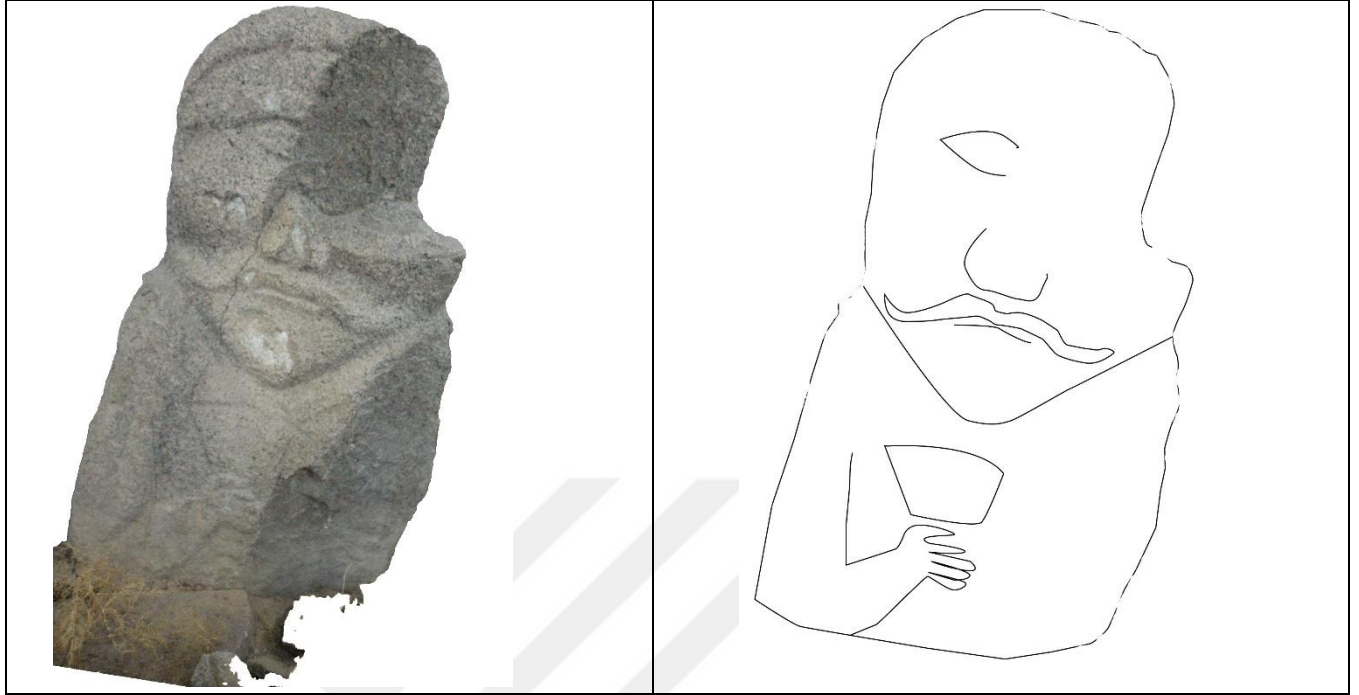
Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 27

Fotoğraf No 27

Çizim No 18

Heykelin Tanımı: Baş ve gövdenin sol tarafı kırılmıştır. Kırılmış sağ elinde kase bulunmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

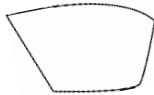
Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

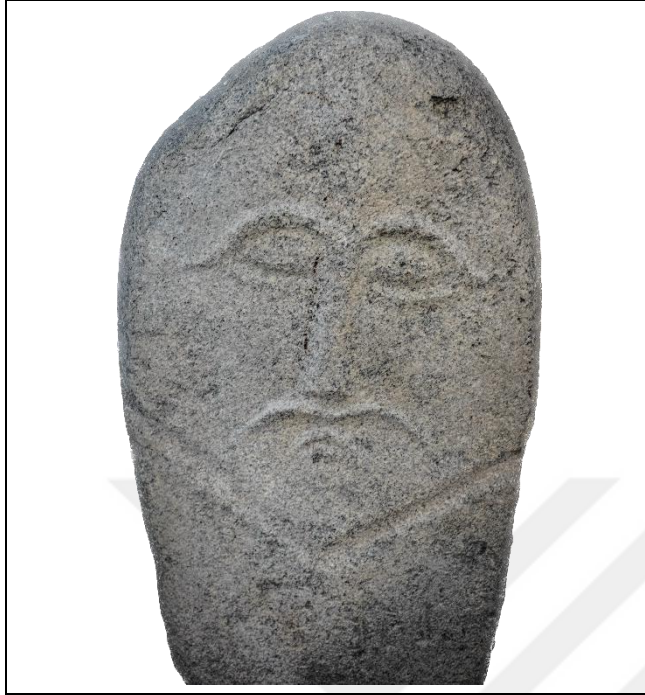
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 28

Fotoğraf No 28

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 29

Fotoğraf No 29

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Başının sağ tarafı kırılmıştır. Erezyona uğradığından yüz hatları belirsizdir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kırmızı granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 30

Fotoğraf No 30

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 31

Fotoğraf No 31

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. İnce kaşları ve uzun burnu ile birleşerek badem gözleri çevrelemektedir. Uzun bir ağzı vardır. Sivri çenenin vurgulandığı ince bir kanal uzanmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 32

Fotoğraf No 32

Çizim No 19

Heykelin Tanımı: Başının sağ tarafı tahribata uğramıştır. Kaşlar kısa ve burun hattı ile birleştirilmiştir. Uzun ince bıyıkları, kapalı dudaklar ve sivri çene yüz hatlarını oluşturmaktadır. Göğüs hizasında bir kase yer almaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

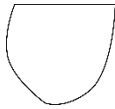
Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 33

Fotoğraf No 33

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Maruz kaldığı erozyondan ötürü yüz hatları silinmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 34

Fotoğraf No 34

Çizim No 20

Heykelin Tanımı: Başının üst kısmı tahribata uğramıştır. Uzun kıvrık bıyıklar ve çizgi şeklinde ağzı betimlenmiştir. Kollar dirsekten kıvrılmış vaziyette olup sağ elinde kuş, sol elinde kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Koyu granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

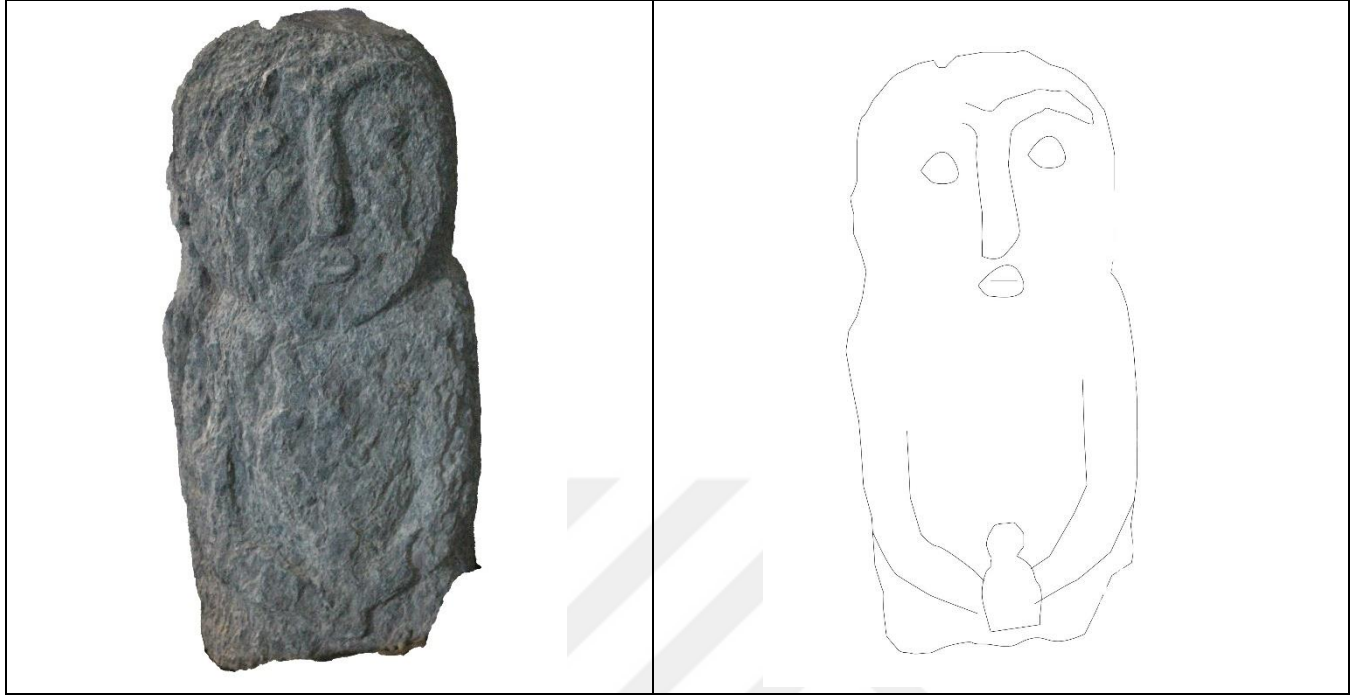
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kuş:

Katalog No: 35

Fotoğraf No 35

Çizim No 21

Heykelin Tanımı: Büyük oranda erozyona uğramıştır. Yay kaşlar ve burun tek hatta işlenmiş olup gözler yuvarlaktır. Sağ ve sol kollar kemer hizasında birleşmiş ve kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Koyu granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 36

Fotoğraf No 36

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 37

Fotoğraf No 37

Çizim No 22

Heykelin Tanımı: Başının sağ tarafı kırılmıştır. İnce yay kaşlar burun ile beraber tek hattan verilmiştir. Gözler dış bükey olarak betimlenmiştir. Çene hattı oval formda olup, dirsekten bükülen sağ kol göğüs hizasında kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 38

Fotoğraf No 38

Çizim No 23

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Kaşlar ve burun 'T' formunda işlenmiştir. Dış bükey küçük gözler ve küçük bir ağız birer olukla gösterilmiştir. Dirsekten bükülen iki kol kemer hizasında kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 39

Fotoğraf No 39

Çizim No 24

Heykelin Tanımı: Başının sol kısmı tahribata uğramıştır. İnce kaşlar ve uzun burun, dış bükey duran badem gözleri çevrelemektedir. Sivri çene altındaki ince kanal baş ile bedenin ayrı olarak algılanmasına yardımcı olmaktadır. Kaftan ya da palto yakası ve hemen altında kase betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Koyu granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

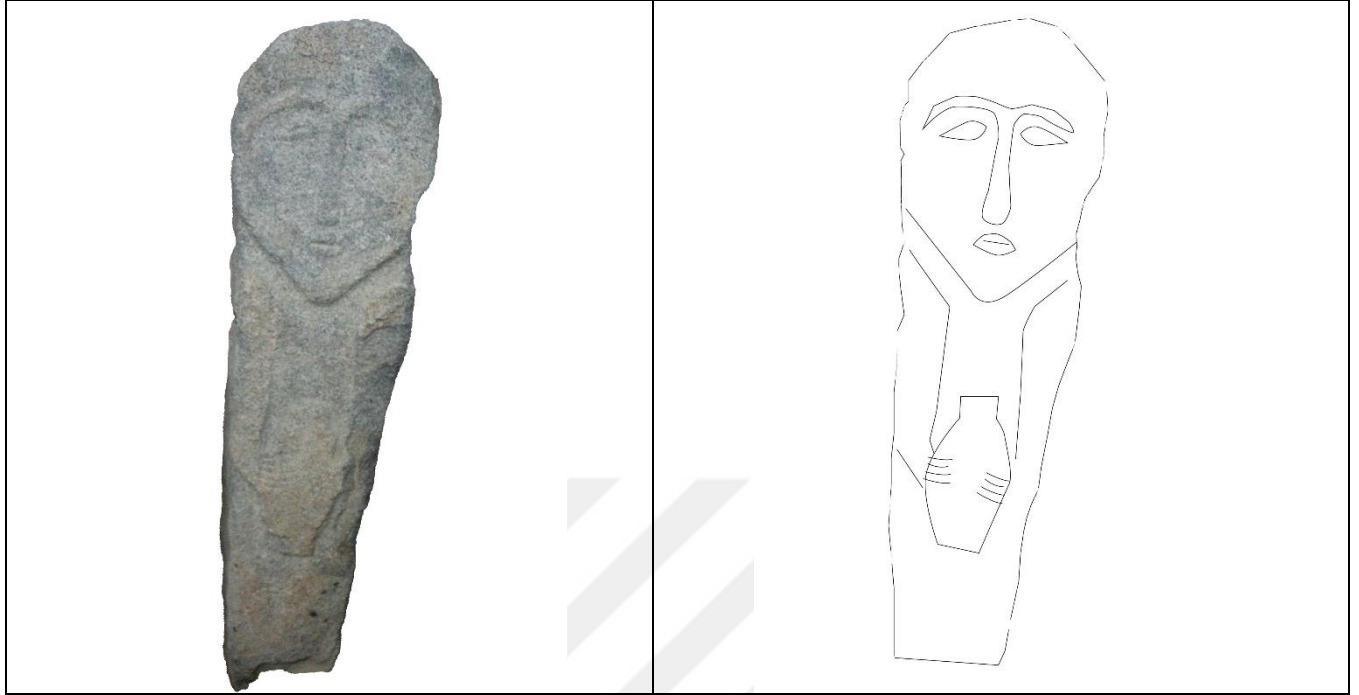
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kaftan Yakası:

Katalog No: 40

Fotoğraf No 40

Çizim No 25

Heykelin Tanımı: Yüz hatları silik olsa da ayırt edilebilmektedir. ‘T’ formundaki kaş ve burun, sivri çene hattıyla yüzü seçilmektedir. Göbek hizasında iki eliyle kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

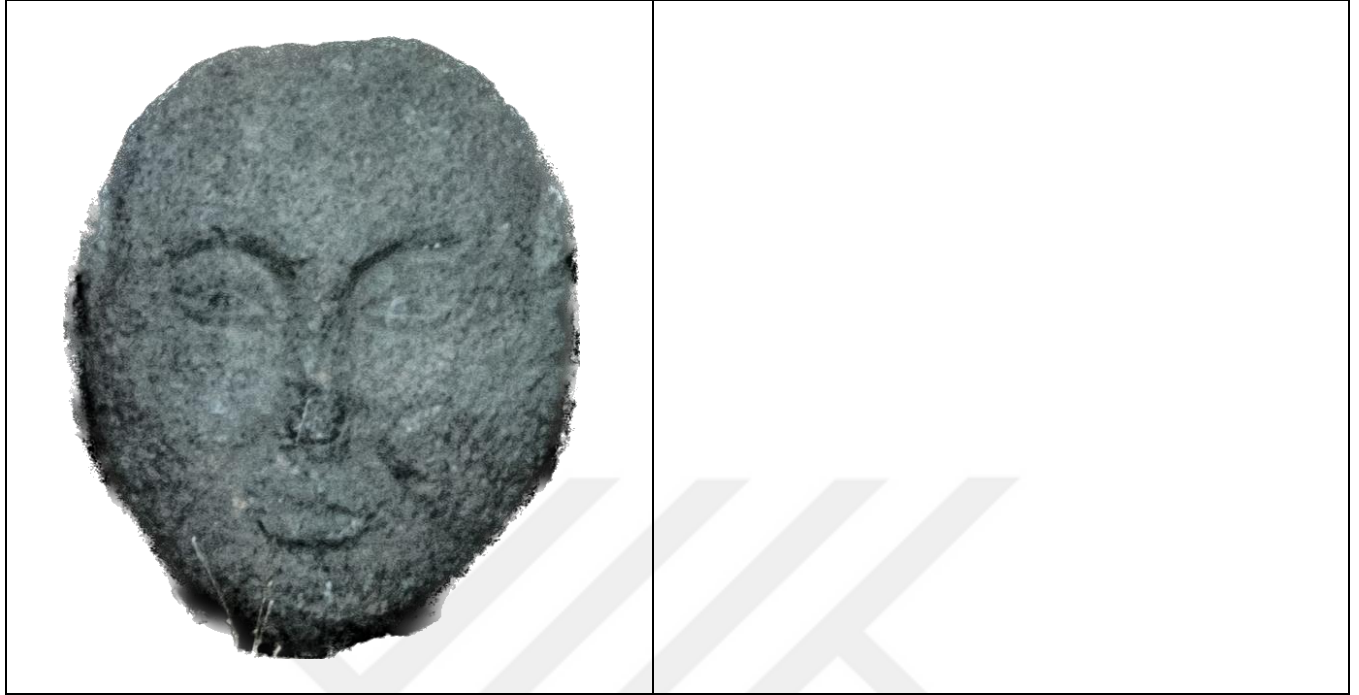
Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 41

Fotoğraf No 41

Çizim No

Heykelin Tanımı: Sadece baş kısmı mevcuttur. Kaşlar ve burun gözleri çevrelemektedir. Ağız bir olukla betimlenmiş olup dudaklar kapalı vaziyettedir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Koyu granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 42

Fotoğraf No 42

Çizim No

Heykelin Tanımı: Sadece baş kısmı mevcuttur. Kaşlar ve burun 'T' formunda betimlenmiştir. Bıyıklar kıvrık ve ağız kapalı olarak işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 43

Fotoğraf No 43

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Net olmamakla beraber yüz hatları seçilebilmektedir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 44

Fotoğraf No 44

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Uğradığı erozyondan dolayı çene hariç hiçbir hattı belli olmamaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 45

Fotoğraf No 45

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Silikte olsa yüz hatları seçilebilmektedir. Kaşlar ve uzun burun tek hat üzerinden verilmiştir. Gözler ve ağız net değildir. Heykelin vücuduna ait bir betimleme mevcut değildir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

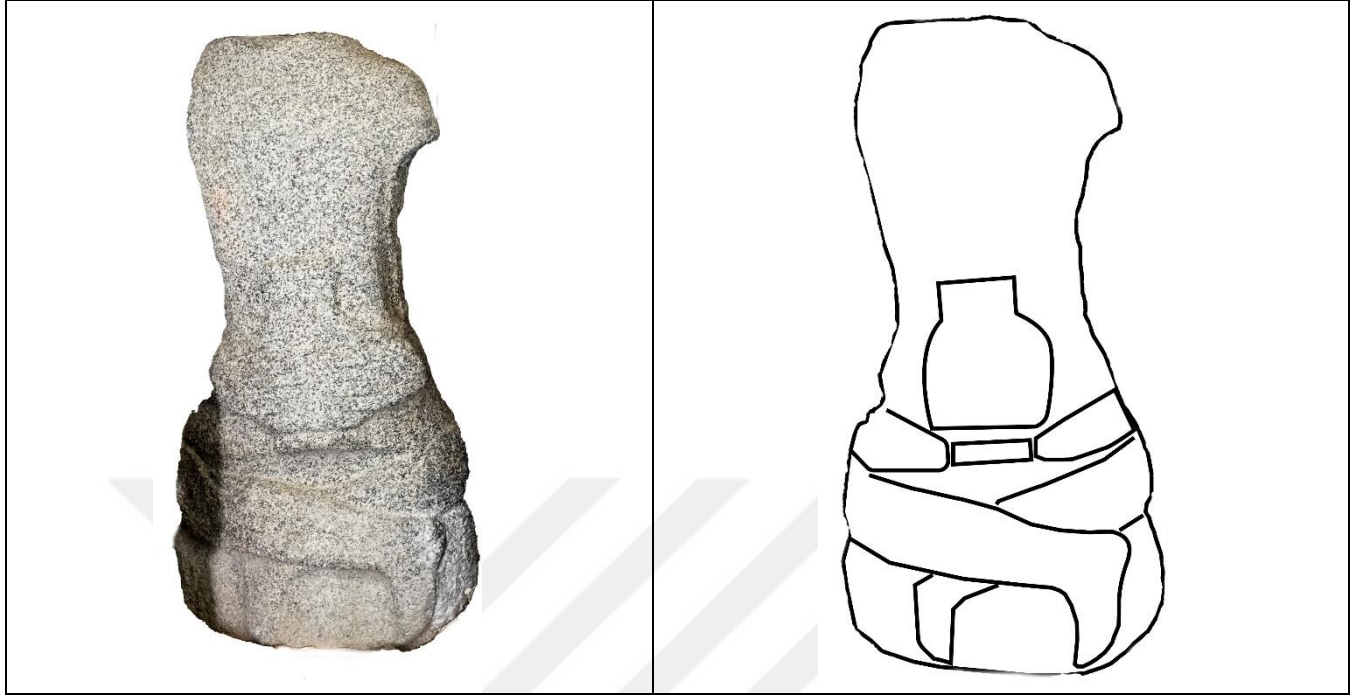
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 46

Fotoğraf No 46

Çizim No 26

Heykelin Tanımı: Başı kırılmış ve mevcut değildir. Heykel bağdaş kurar pozisyonda betimlenmiştir. Bel kemeri ve hemen üstünde bir kase mevcuttur.

İnceleme Tarihi: :17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

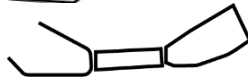
Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

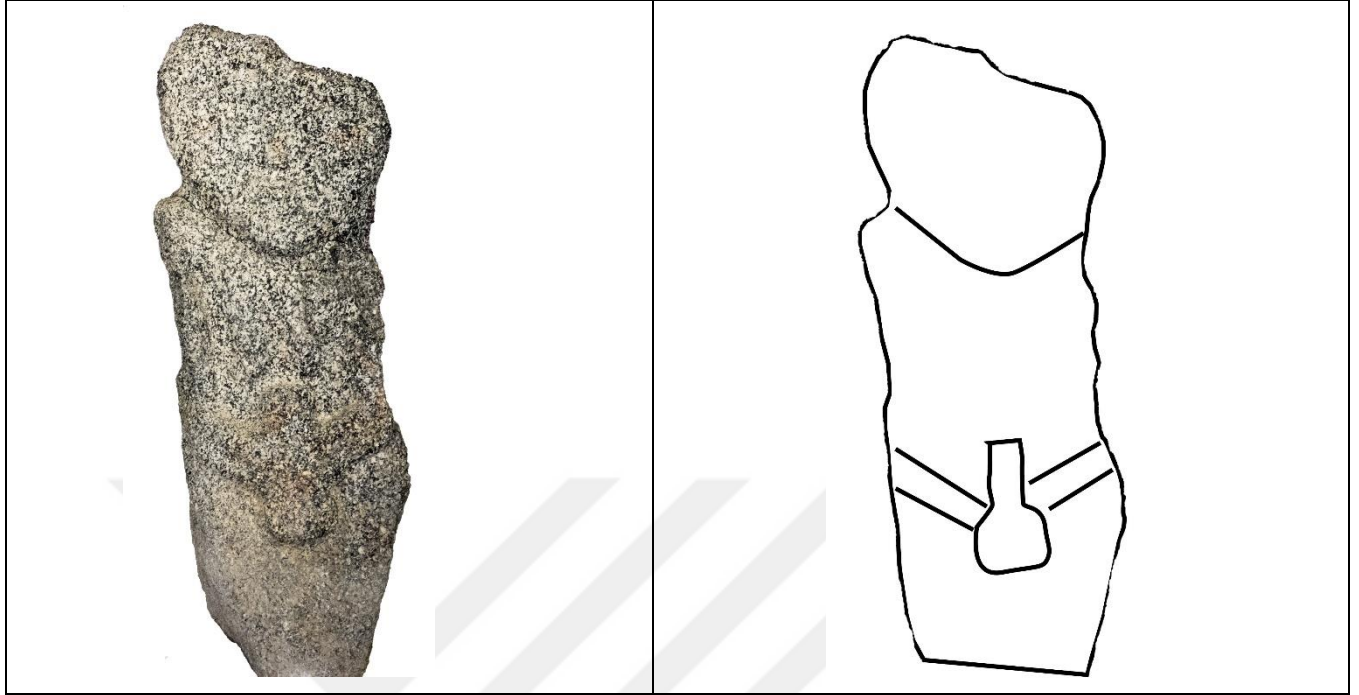
Kemer:

Çizme:

Katalog No: 47

Fotoğraf No 47

Çizim No 27

Heykelin Tanımı: Başın üst kısmı kırılmıştır. Çene dışında yüz hattı belli değildir. İki kolu kemer hizasında kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 48

Fotoğraf No 48

Çizim No 28

Heykelin Tanımı: Baş kısmı kopuktur. Omuzlardan itibaren işlenen kollar, dirsekten kıvrılarak kemer hizasında iki eliyle kase tutmaktadır. İnce bacaklar bağdaş pozisyonunda bükülmüştür.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

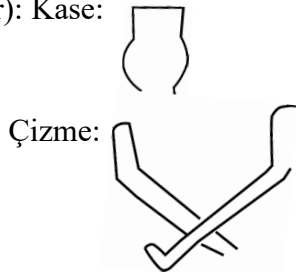
Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kırmızı granit

Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 49

Fotoğraf No 49

Çizim No 29

Heykelin Tanımı: Baş kısmı kopuktur. Bağdaş pozisyonunda betimlenmiş olup kemer hizasında iki eliyle kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

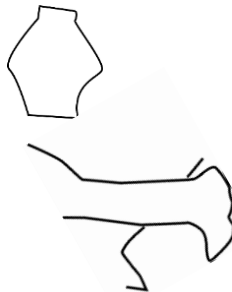
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Çizme:

Katalog No: 50

Fotoğraf No 50

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Başının sağ tarafı kırılmıştır.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 51

Fotoğraf No 51

Çizim No 30

Heykelin Tanımı: Baş kısmı kopuktur. Omuzlardan itibaren işlenen kollar, dirsekten kıvrılarak kemer hizasında iki eliyle kase tutmaktadır. Bacaklar bağdaş pozisyonunda bükülmüştür.

İnceleme Tarihi: : 17.09.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

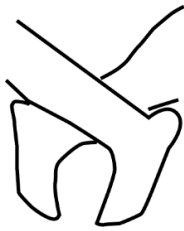
Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Çizme:

Katalog No: 52

Fotoğraf No 52

Çizim No 31

Heykelin Tanımı: Granit plaka üzerine işlenen tasvirde üç parçalı baş giyim ve kulaklara asılan küpe betimlenmiştir. Kaşlar, burun ve göz tek hat üzerinden resmedilmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.09.2016

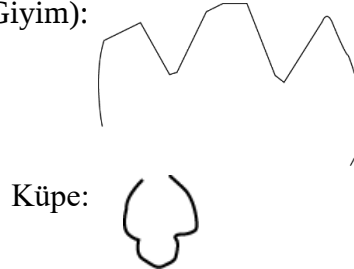
Eserin Bulunduğu Yer: : Cambul Yerel Tarih Müzesi Taraz/ KAZAKİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Şapka (Baş Giyim):

Küpe:

3.2. Kırgızistan Örnekleri

Katalog No: 53

Fotograf No 53

Çizim No 32

Heykelin Tanımı: Baş tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Gözler ve burun tek hat üzerinden çizilmiş olup kaşlar ayrıca betimlenmiştir. Sivri kalkık bıyıkları ve hemen altında kapalı bir ağız işlenmiştir. Dirsekten bükülen sağ kolda kase, kemer hizasında duran sol elinde ise kılıç tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 58 cm, gövde genişliği: 28 cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Katalog No: 54

Fotoğraf No 54

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğradığından yüz hatları siliktir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

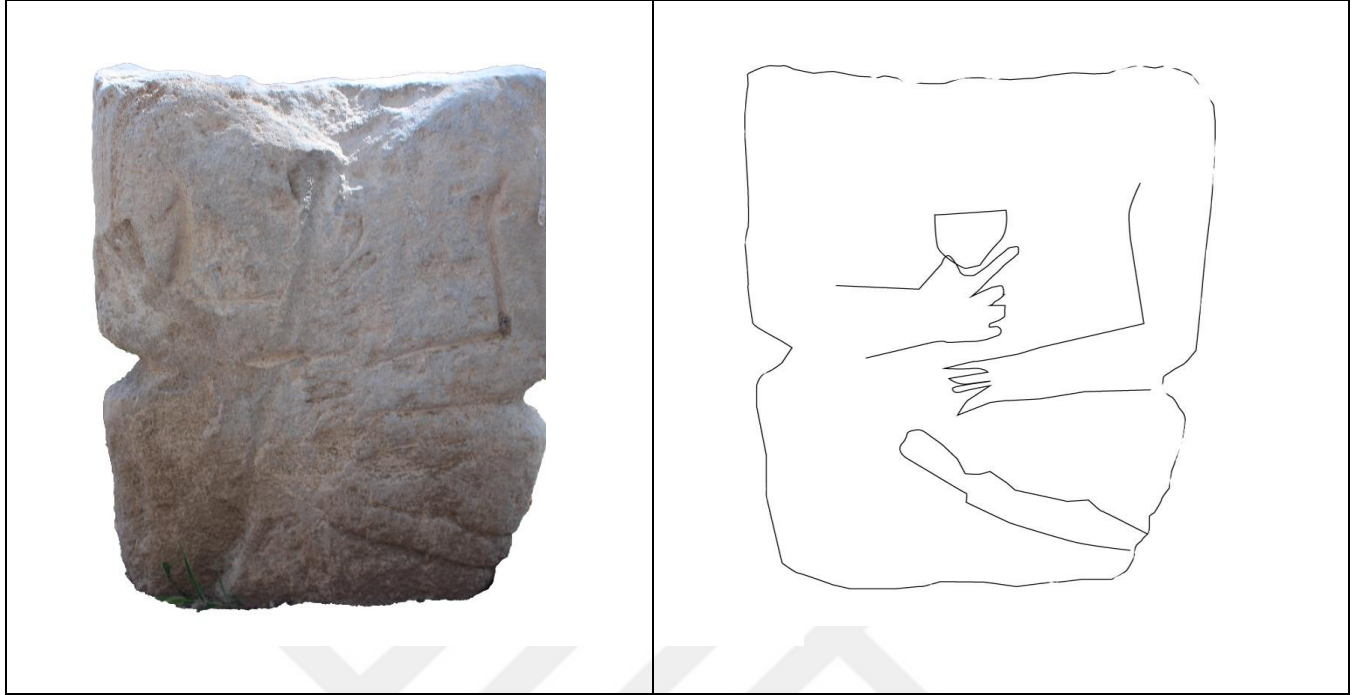
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 60 cm, gövde genişliği: 21 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 55

Fotoğraf No 55

Çizim No 33

Heykelin Tanımı: Başı kırılmış durumdadır. Sağ kol kıvrılmış göğüs hizasında kase tutmakta, sol kol ise kemer hizasında boşta. Hemen altında kılıç betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

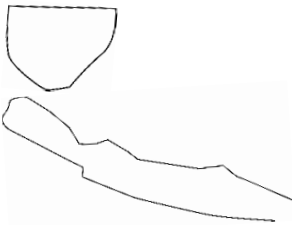
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 58 cm, gövde genişliği: 28 cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Katalog No: 56

Fotoğraf No 56

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğradığından yüz hatları siliktir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 50 cm, gövde genişliği: 24 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 57

Fotoğraf No 57

Çizim No

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmış olup vücut oranına göre büyük yapılmıştır. Yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 60 cm, gövde genişliği: 24 cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 58

Fotoğraf No 58

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğradığından yüz hatları siliktir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 60 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 59

Fotoğraf No 59

Çizim No 34

Heykelin Tanımı: Başı kırılmıştır. Gövde üzerinde anlaşılamayan çizgiler vardır. Kemer hizasında iki eliyle kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 60 cm, gövde genişliği: 37 cm

Malzeme: Koyu renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 60

Fotoğraf No 60

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğradığından yüz hatları siliktir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 65 cm, gövde genişliği: 27 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 61

Fotoğraf No 61

Çizim No 35

Heykelin Tanımı: Başı ortadan kırılmıştır. Sağ kolu dirsekten bükülmüş kadeh tutmakta, sol el belirsiz olmakla birlikte kemer hizasında durmaktadır.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

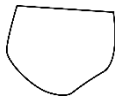
Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 105 cm, gövde genişliği: 48 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 62

Fotoğraf No 62

Çizim No

Heykelin Tanımı: Başı tıraşlanarak sivriltilmiştir. ‘T’ formundaki kaşlar ve burun badem gözleri çevrelemektedir. İnce, kıvrık bıyığı ve üçgen inen çene betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

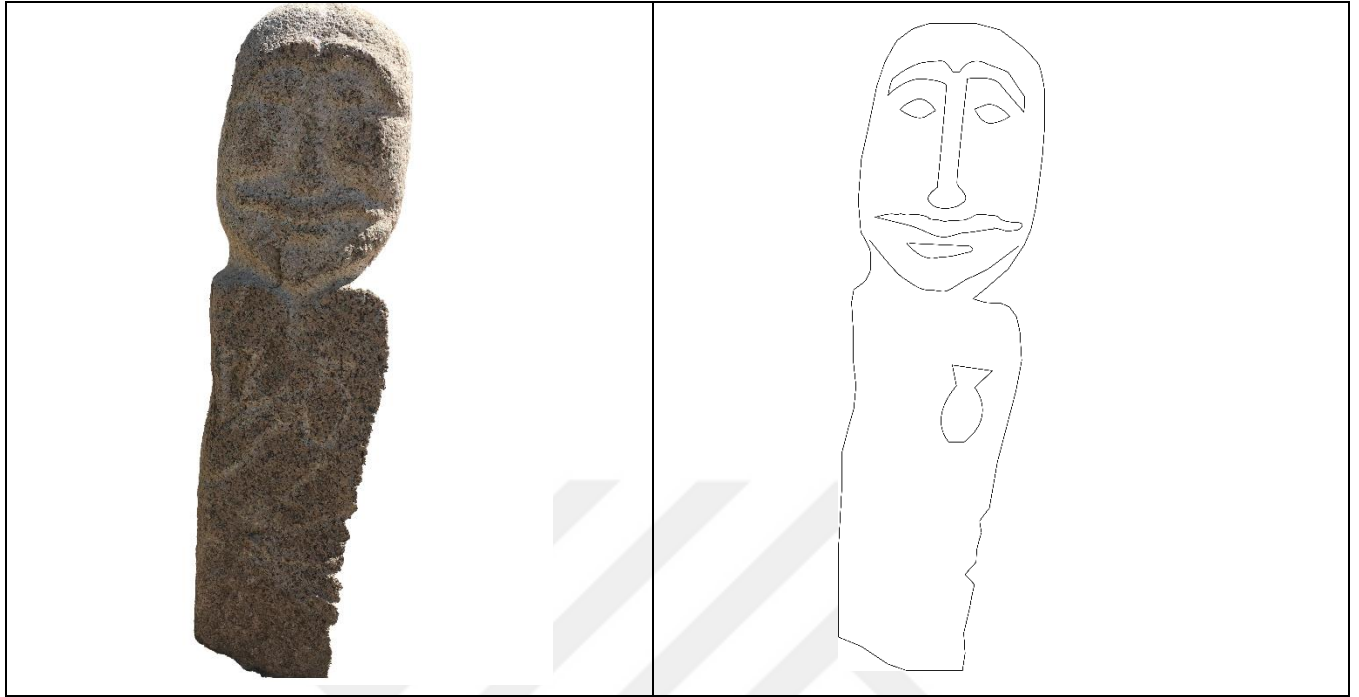
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 85 cm, gövde genişliği: 32 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 63

Fotoğraf No 63

Çizim No 36

Heykelin Tanımı: Uzun yay kaşlar ve burun tek hat üzerinden betimlenmiştir. Gözler belli belirsizdir. Uzun, kıvrık bıyıkları kapalı ağız seçilmektedir. Vücudunun sol göğüs hizasında kase bulunmaktadır. Kollar tam net değildir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 130 cm, gövde genişliği: 33 cm

Malzeme: Gri kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 64

Fotoğraf No 64

Çizim No 37

Heykelin Tanımı: Alttan yukarıya doğru kalınlaşmaktadır. Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Gergin yay kaşlar, hemen altında dış bükey betimlenen gözler, ince uzun burun ve yukarıya kıvrılmış bıyıkları ile Türk Kağanlığı Döneminin en klasik yüz hattı örneğidir. Çene altından ince bir kanal ile başın sınırını oluşturmaktadır. Kaftan yakaları ve sol elinin kavradığı kılıç işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

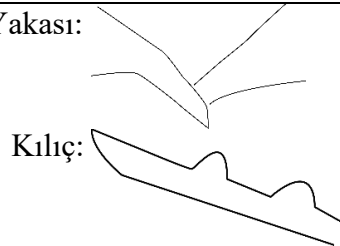
Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 150 cm, gövde genişliği: 40 cm

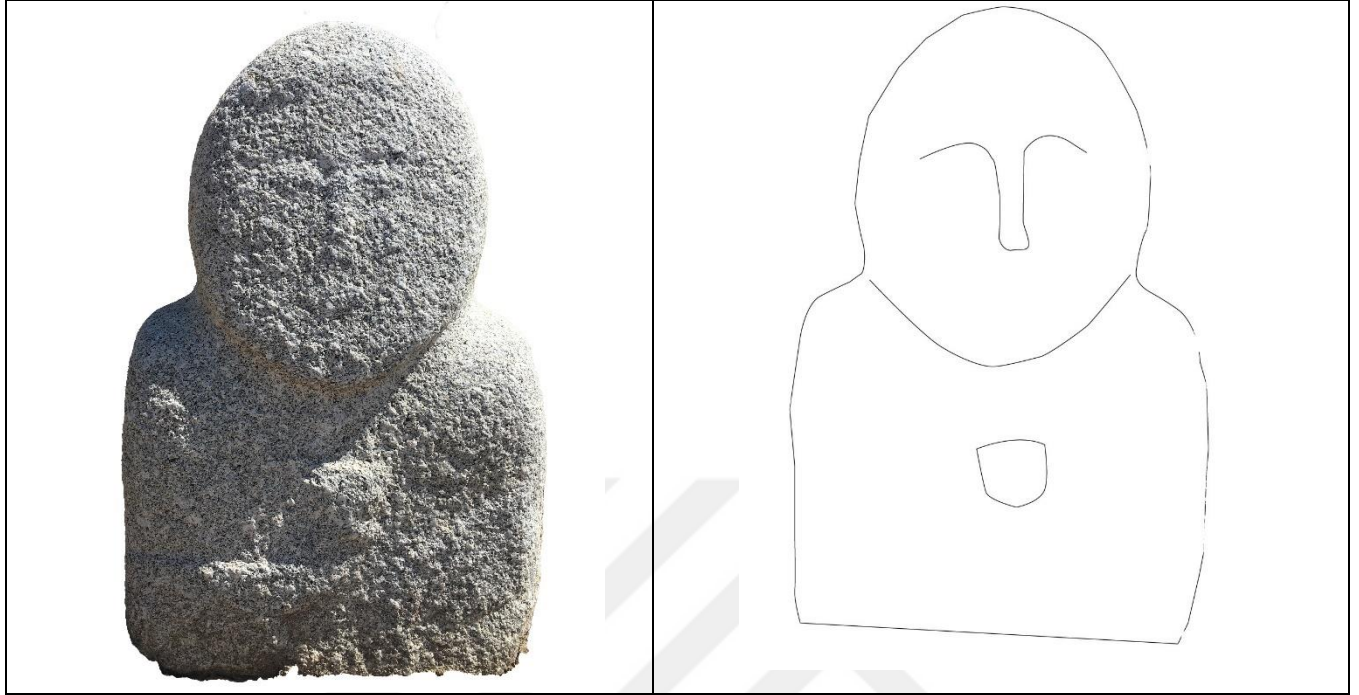
Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kaftan Yakası:

Katalog No: 65

Fotoğraf No 65

Çizim No 38

Heykelin Tanımı: Erozyona uğramış olsa da baş, omuz, kol gibi vücut hatları ayırt edilmektedir. Göğüs hizasında kase betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

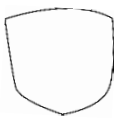
Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 95 cm, gövde genişliği: 57 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 66

Fotoğraf No 66

Çizim No

Heykelin Tanımı: İri badem gözler, kaşlar ve burun ile tek kontur üzerinden gitmektedir. İri dudaklar ve oluk biçimindeki ağzı betimlenmiştir. Omuzlar işlenmiş olup iki kolu da kemer hizasında bükülerek birleşmektedir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: İri taneli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır. İki eliyle tuttuğu nesne tam olarak anlaşılamamaktadır.

Katalog No: 67

Fotoğraf No 67

Çizim No 39

Heykelin Tanımı: Heykelin başı yoktur. İç bükey kaftan yakaları ve dirsekten bükülen kolun göğüs hizasında kase vardır. Sol kol da dirsekten bükülü bel hizasındaki kılıcı kavramaktadır. Arka tarafında enseden inen iki çapraz bant vardır. Muhtemelen baş giyiminin bağıdır. Belinde çapraz baltalar betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 13.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 78 cm, gövde genişliği: 33 cm

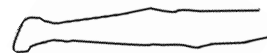
Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

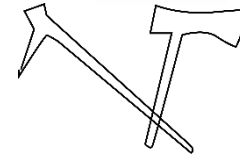
Kılıç:

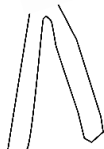
Kaftan Yakası:

Balta:

Şapka (Baş Giyim) Bağı:

Katalog No: 68

Fotoğraf No 68

Çizim No 40

Heykelin Tanımı: vücut hattı işlenmemiştir. Kaş, göz, burun ve yüz çizgisel olarak çizilmiştir. Kollar göbek hizasında birleşerek kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: 95 cm, gövde genişliği: 37 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 69

Fotoğraf No 69

Çizim No 41

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğradığından yüz hatları siliktir. Saçlar ortadan ikiye ayrılmış ve kısadır. Her iki kulağında da küpeler asılmıştır. İç bükey kaftan yakası mevcuttur.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZIŞTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 70 cm, gövde genişliği: 41 cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kaftan Yakası:

Küpe:

Katalog No: 70

Fotoğraf No 70

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğradığından yüz hatları siliktir

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 75 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 71

Fotoğraf No 71

Çizim No 42

Heykelin Tanımı: Başı gövdeye göre büyük yapılmıştır. Gözler ve burun tek hat üzerinden çizilmiştir. Kaşlar yay gibi ve çizgidir. Çene oluğunun hemen altında küçük parçalardan oluşan kolye mevcuttur. Sağ kol dirsekten bükülmüş göğüs hizasında kase tutmaktadır. Sol kol ise kemer üzerinde durmaktadır.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 80 cm, gövde genişliği: 33 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma Tekniği

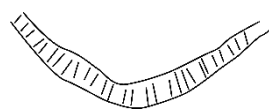
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kemer:

Kolye:

Katalog No: 72

Fotoğraf No 72

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğradığından yüz hatları tamamen silinmiştir. Başın üst kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 60 cm, gövde genişliği: 33 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 73

Fotoğraf No 73

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğradığından yüz hatları siliktir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 72 cm, gövde genişliği: 33 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 74

Fotoğraf No 74

Çizim No

Heykelin Tanımı: Başı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Kaşlar ve ince uzun burun 'T' formunda işlenmiştir. Çene oluğu ile ayrılan gövdede ince kollar ve eller ayrıntılı betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 70 cm, gövde genişliği: 32 cm

Malzeme: Kırmızı granit

Yapım Tekniği: Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 75

Fotoğraf No 75

Çizim No 43

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Sadece göğüs üzerinde belli belirsiz bir kase mevcuttur.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

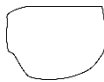
Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 75 cm, gövde genişliği: 42 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 76

Fotoğraf No 76

Çizim No 44

Heykelin Tanımı: Heykelin başı kopuktur. Omuzlardan sarkan kollar hacimlidir. Sağ kol dirsekten kıvrılarak göğüz üstünde yarım ay şeklinde bir kase tutmaktadır. Sol kolu yarı bükük sap kolunun hemen altında durmaktadır. Parmaklar ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 70 cm, gövde genişliği: 44 cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 77

Fotoğraf No 77

Çizim No 45

Heykelin Tanımı: Müze bahçesinde ters bir şekilde durmaktadır. Alt kısımda yedi parçadan oluşa saç ilmekleridir. Yan gövdede ise çanta betimlenmiştir. Ortadaki delik ise sonradan yapılmıştır. Bir imalathanede masa başlığı olarak kullanıldığı müze yetkilileri tarafından belirtilmiştir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 55 cm, gövde genişliği: 40 cm

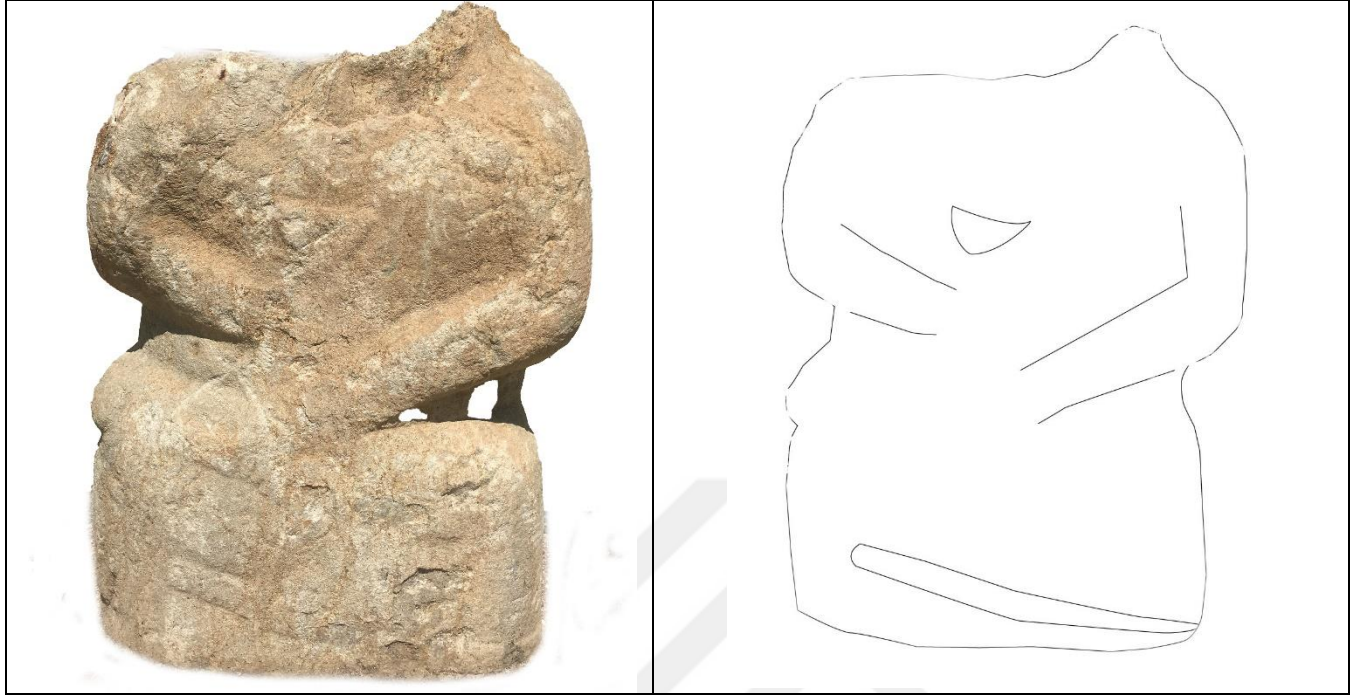
Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Çanta:

Katalog No: 78

Fotoğraf No 78

Çizim No 46

Heykelin Tanımı: Başı kopuktur. Omuzlardan inen kollar büküktür. Sağ elinde kase tutmaktadır. Oturur pozisyonda olup bel altında bıçak betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 77 cm, gövde genişliği: 50 cm

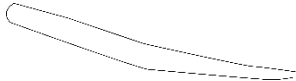
Malzeme: açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Bıçak:

Katalog No: 79

Fotoğraf No 79

Çizim No 47

Heykelin Tanımı: Başı kopuktur. Sağ kolu dirsekten bükülmüş, ayrıntılı işlenen parmaklarla küçük bir kase tutmaktadır. Sol kolu kemer üzerindedir. İki hattan gelen kemerde toka mevcut olup, kemere bıçak sokuşturulmuştur.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 50 cm, gövde genişliği: 29 cm

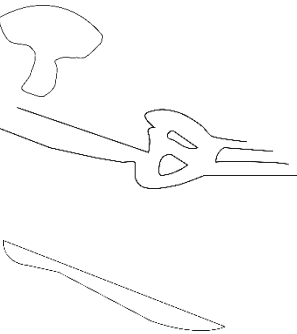
Malzeme: Kireç taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kemer:

Bıçak:

Katalog No: 80

Fotoğraf No 80

Çizim No 48

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Üç parçalı bir baş giyimi bulunan heykelin kulaklarında ise kaz ayağı küpeler betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 60 cm, gövde genişliği: 25 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Küpe:

Katalog No: 81

Fotoğraf No 81

Çizim No

Heykelin Tanımı: Kaşlar ve burun 'T' formunda betimlenmiştir. Sivriltilen çene altığı kanalı ile başın vücuttan ayrın olarak algılanması sağlanmıştır. Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 60 cm, gövde genişliği: 42 cm

Malzeme: Kırmızı granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 82

Fotoğraf No 82

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Tahribata uğradığından yüz hatları siliktir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 70 cm, gövde genişliği: 42 cm

Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 83

Fotoğraf No 83

Çizim No 49

Heykelin Tanımı: Başın üst kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Kaşlar ve burun 'T' formunda işlenmiştir. Omuzlardan inen eller göbek hizasında kase üzerinde birleşmektedir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 70 cm, gövde genişliği: 42 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 84

Fotoğraf No 84

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 63 cm, gövde genişliği: 43 cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 85

Fotoğraf No 85

Çizim No

Heykelin Tanımı: Sadece gövdeden kopmuş baş kısmı mevcuttur. Gözler, burun ve küçük bir ağız işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kireç taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 86

Fotoğraf No 86

Çizim No

Heykelin Tanımı: Tıraşlanarak yuvarlatılmış taşa yüz çizilmiştir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 87

Fotoğraf No 87

Çizim No

Heykelin Tanımı: Tıraşlanarak yuvarlatılmış taşa yüz çizilmiştir. Kulağı betimlemek için yarım ay şeklinde çizgiler çekilmiştir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 88

Fotoğraf No 88

Çizim No

Heykelin Tanımı: Tanımı: Tıraşlanarak yuvarlatılmış taşa yüz çizilmiştir. Yüzün etrafında belirli aralıklarla noktalar çekilmiştir.
--

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Manas Orda Müze Kompleksi Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm
--

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 89

Fotoğraf No 89

Çizim No 50

Heykelin Tanımı: Başı kopuktur. Çene altında hilal şeklinde kolyesi vardır. Sağ eliyle balta, sol eliyle uzun bir kılıç tutmaktadır. Kemerinde küçük bir çanta ve sadak olduğunu düşündüğümüz objeler betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 14.08.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Suu Samur Yaylası Talas/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

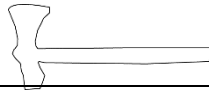
Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

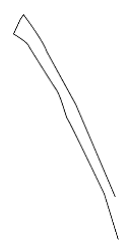
Bulundurduğu Obje(ler): Çanta (Sadak):

Balta:

Kılıç:

Kolye:

Katalog No: 90

Fotoğraf No 90

Çizim No 51

Heykelin Tanımı: Kırgızistan Tokmak-Burana Açık Hava Müzesinde bulunmaktadır. Heykel, başka örneklerine göre daha gerçekçi olarak işlenmiş, yüz ve vücut hatları kabartma tekniğiyle yapılmıştır. Kaftanı belli olmamakla birlikte; göğüs hizasında tuttuğu kase, bel hizasındaki hançer ve kılıcı net bir biçimde işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 91 cm, Gövde Genişliği: 54 cm

Malzeme: Kırmızı granit

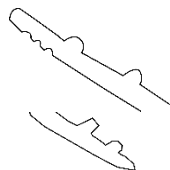
Yapım Tekniği: Oyma-Kabartma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Başlık (Şapka):

Kılıç:

Hançer:

Katalog No: 91

Fotoğraf No 91

Çizim No 52

Heykelin Tanımı: Tokmak-Burana Açık Hava Müzesinde bulunmaktadır. Taşın kenar konturları iyi ve temiz işlenmiştir. Balbalın baş kısmı dar işlenmiş, gövdeye doğru şişkin olarak form edilmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 82 cm, Gövde Genişliği: 45 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Küpe:

Kaftan:

Başlık (Şapka):

Katalog No: 92

Fotoğraf No 92

Çizim No 53

Heykelin Tanımı: Kırgızistan Tokmak-Burana Açık Hava Müzesinde bulunmaktadır. Doğal taşın üzerine işlenen yüz hatları ve üç parçalı tacı ya da şapkası görünmektedir.

İnceleme Tarihi: : 07.10.2016

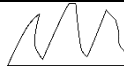
Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 42 cm, Gövde Genişliği: 38 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Başlık (Şapka):

Katalog No: 93

Fotoğraf No 93

Çizim No 54

Heykelin Tanımı: Taşın doğal formu üzerine işlenen betimlemede, başlık, küpe ve kolye gibi süs eşyaları işlenmiştir. Taşın dış konturları düzeltilmiş olup yüz ve hatları kazıma yöntemiyle yapılmıştır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 49 cm, Gövde Genişliği: 37 cm

Malzeme: Koyu renkli granit

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Başlık (Şapka):

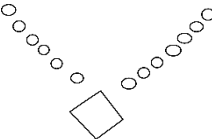
Küpe:

Kase:

Kolye:

Katalog No: 94

Fotoğraf No 94

Çizim No 55

Heykelin Tanımı: Taş aşağıdan yukarıya doğru daralarak sivri bir formdadır. Kazıma tekniğiyle yüz hatları işlenmiş olup obje olarak sadece küpe mevcuttur.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 72 cm, Gövde Genişliği: 35 cm

Malzeme: Koyu granit

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Küpe:

Katalog No: 95

Fotoğraf No 95

Çizim No 56

Heykelin Tanımı: Baş ve gövde kısmından meydana gelmektedir. Baş tıraşlanarak yuvarlatılmış olup gövdeden dışa çıkıntı olarak işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 63 cm, Gövde Genişliği: 40 cm

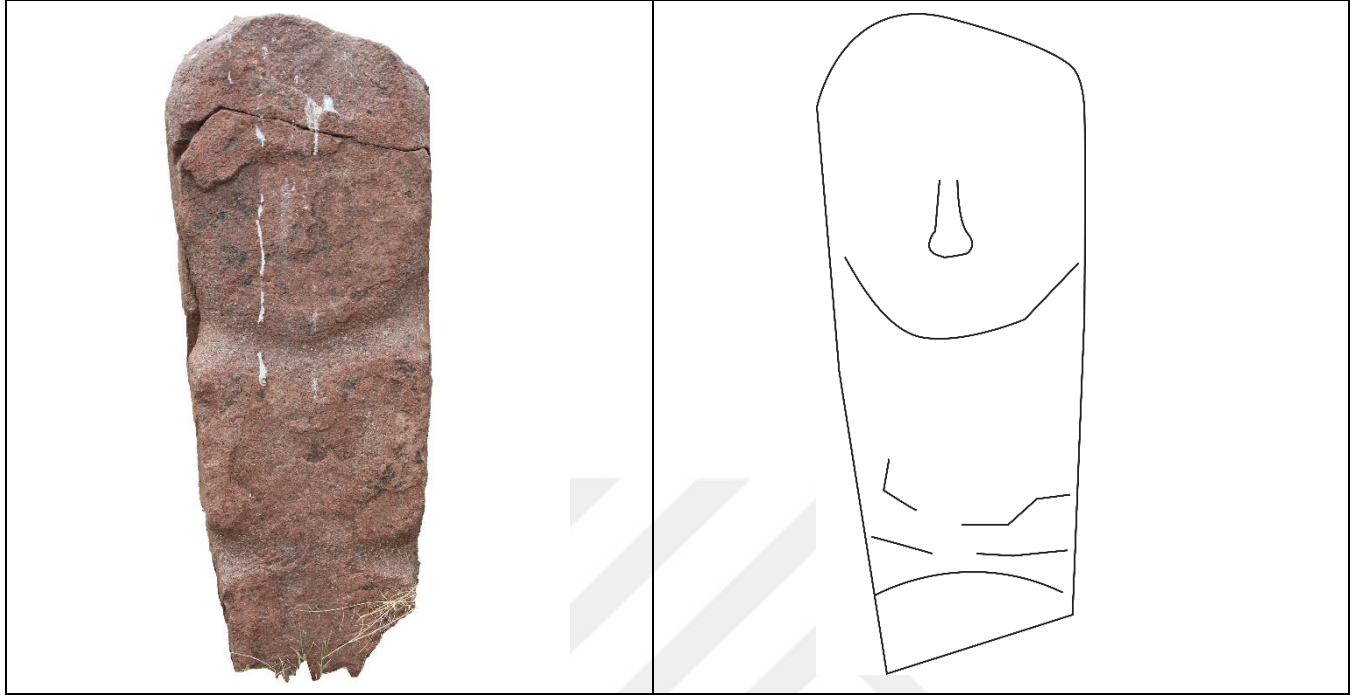
Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 96

Fotoğraf No 96

Çizim No 57

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış bir heykeldir. Erozyona uğradığından hatlar belli değildir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 87 cm, Gövde Genişliği: 37 cm

Malzeme: Kırmızı kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 97

Fotoğraf No 97

Çizim No 58

Heykelin Tanımı: Alttan yukarıya doğru oval formdaki taş yüz hatları ve süs eşyaları işlenmiştir. Başın sağ kısmı kırılmıştır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 48 cm, Gövde Genişliği: 38 cm

Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Küpe:

Kolye:

Katalog No: 98

Fotoğraf No 98

Çizim No 59

Heykelin Tanımı: Alttan yukarıya doğru incelen taşa yüzü sivri çene hattıyla betimlenmiştir. İki eliyle göbek hizasında kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: : 103 cm, Gövde Genişliği: 38 cm

Malzeme: Kırmızı granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 99

Fotoğraf No 99

Çizim No 60

Heykelin Tanımı: Altan yukarı doğru incelen tek parça taşta baş kısmı tıraşlanarak vurgulanmıştır. Çene sivriltilmiş olup kaş ve burun tek kontur üzerinden betimlenmiştir. Sağ eliyle kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 70 cm, Gövde Genişliği: 45 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 100

Fotoğraf No 100

Çizim No 61

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 67 cm, Gövde Genişliği: 34 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 101

Fotoğraf No 101

Çizim No 62

Heykelin Tanımı: Yumurta formundaki taştan yapılan heykel; iri badem gözleri, pala bıyığı ve iri elmacık kemikleri ayrıntılı olarak işlenmiştir. Kaftan yakaları iç bükey olarak işlenmiş olup sağ eliyle kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: : 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 69 cm, Gövde Genişliği: 57 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Küpe:

Kaftan Yakası:

Katalog No: 102

Fotoğraf No 102

Çizim No 63

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış bir heykeldir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

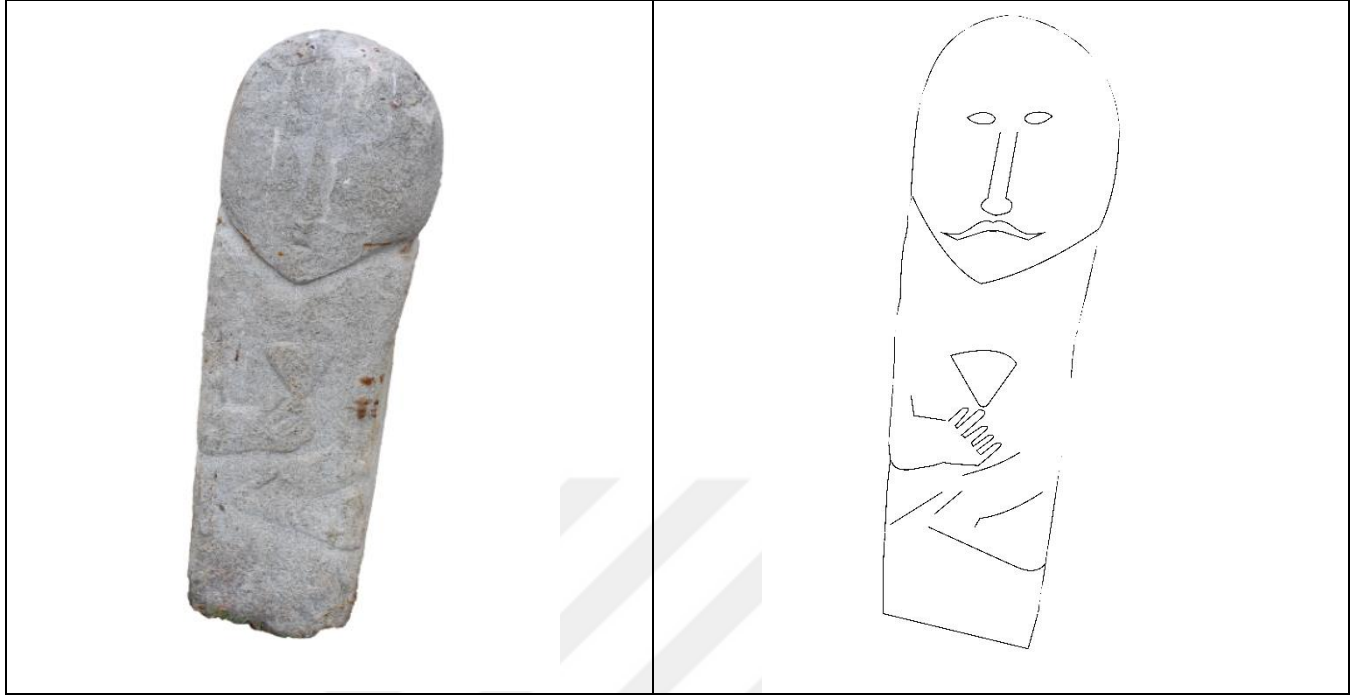
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 47 cm, Gövde Genişliği: 35 cm

Malzeme: Kırmızı kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 103

Fotoğraf No 103

Çizim No 64

Heykelin Tanımı: Heykel yukarıdan aşağıya doğru daralmaktadır. Zaman içinde oluşan tahribattan ötürü yüz hatları siliktir. Kaseyi tutan sağ elin parmakları ayrıntılı olarak işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 77 cm, Gövde Genişliği: 43 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 104

Fotoğraf No 104

Çizim No 65

Heykelin Tanımı: Aşağıdan yukarıya doğru incelen heykel sağa doğru eğimlidir. Yüz çevresi tek kontur içinde verilmiştir. Boynundaki kolyeden dolayı heykelin bir kadına ait olabileceği düşünülmektedir. Diğer heykellerin aksine sol eliyle kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: :07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 63 cm, Gövde Genişliği: 32 cm

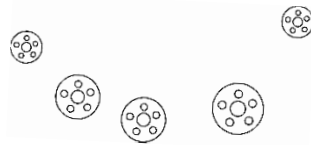
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kabartma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kolye:

Katalog No: 105

Fotoğraf No 105

Çizim No 66

Heykelin Tanımı: Heykelin baş kısmı gövdeden daha iri betimlenmiştir. Kaş ve burun stilistik olarak tek hatta çizilmiştir. Sağ kolu kaftan yakasının hemen altında kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 53 cm, Gövde Genişliği: 33 cm

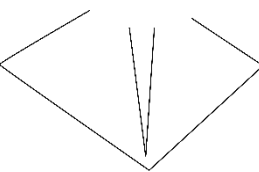
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kaftan Yakası:

Katalog No: 106

Fotoğraf No 106

Çizim No 67

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılan heykelde sadece kaftan yakası betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 68 cm, Gövde Genişliği: 38 cm

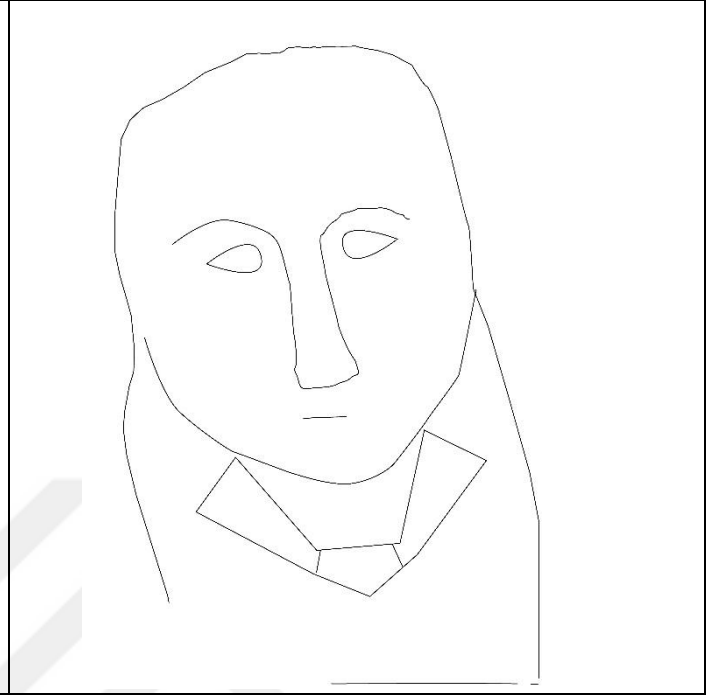
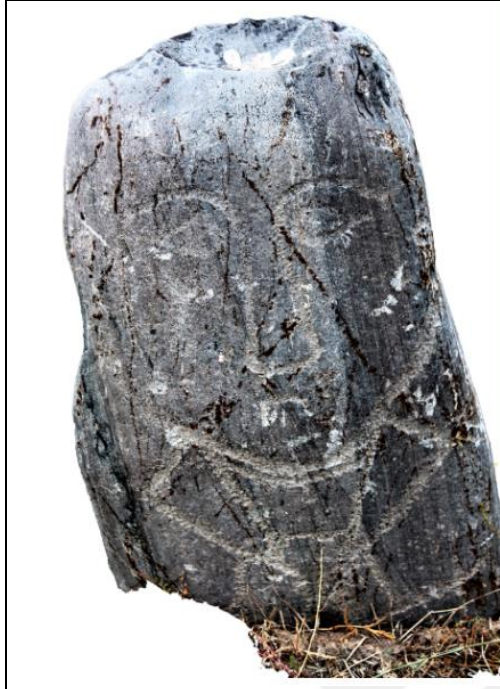
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kaftan Yakası:

Katalog No: 107

Fotoğraf No 107

Çizim No 68

Heykelin Tanımı: Baş ve gövde kısmından ibarettir. Baş tıraşlanarak şekillendirilmiştir. Büst şeklinde olan heykelde kaftan yakaları işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

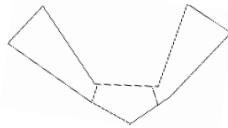
Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: 61 cm, Gövde Genişliği: 39 cm

Malzeme: Syah granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kaftan Yakası:

Katalog No: 108

Fotoğraf No 108

Çizim No 69

Heykelin Tanımı: Başı tıraşlanarak oval bir form verilmiştir. İnce kaşları uzun burun ile birleşerek badem gözlerini çevrelemektedir. Baş ve gövde arasında çene vurgusunun yapıldığı ince bir kanal uzanmaktadır. Sağ eliyle göbek hizasında kase tutan heykel, sol eliyle kemerini tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: 70 cm, Gövde Genişliği: 33 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

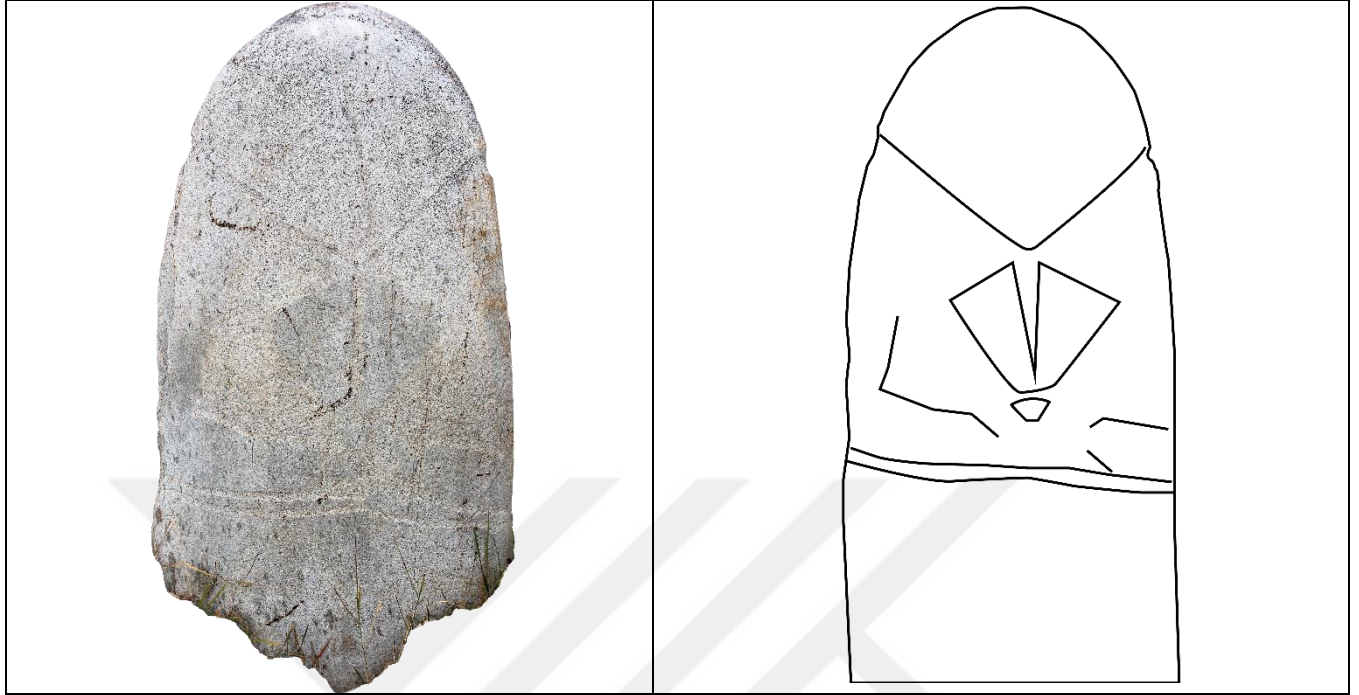
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kemer:

Katalog No: 109

Fotoğraf No 109

Çizim No 70

Heykelin Tanımı: Baş kısmı oval olup gövde kısmı dikdörtgen kelinde inmektedir. Yüz kısmı erozyona uğramıştır. Çene kısmı sivriltilmiştir. Sağ koluyla kaftan yakasının hemen altında küçük bir kase tutmaktadır. Sol kolu kemer hizasında belirsizdir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 98 cm, Gövde Genişliği: 51 cm

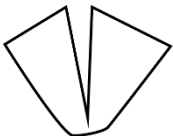
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kaftan Yakası:

Kemer:

Katalog No: 110

Fotoğraf No 110

Çizim No 71

Heykelin Tanımı: Heykelin baş kısmı gövdeye göre iri bir şekilde yapılmış olup tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Başın üst kısmı tahribata uğradığından baş giyimi ya da saç şekli mi olduğu belli olmamaktadır. Baş ile vücut arasında kanal oluşturularak bedenin ayrı olarak algılanmasına yardımcı olmaktadır. Belirsiz olmakla beraber sağ ve sol kolu göbek hizasında birleşerek kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: : 91 cm, Gövde Genişliği: 51 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 111

Fotoğraf No 111

Çizim No 72

Heykelin Tanımı: Heykelin tamamı erezyona uğradığından yüz ve vücut obje ayrıntıları belirsizdir. Baş kısmı tıraşlanarak oval formu verdirilmiş, çene sivriltilerek baş ile bedenin ayrı olarak algılanması sağlanmıştır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: 104 cm, Gövde Genişliği: 43 cm

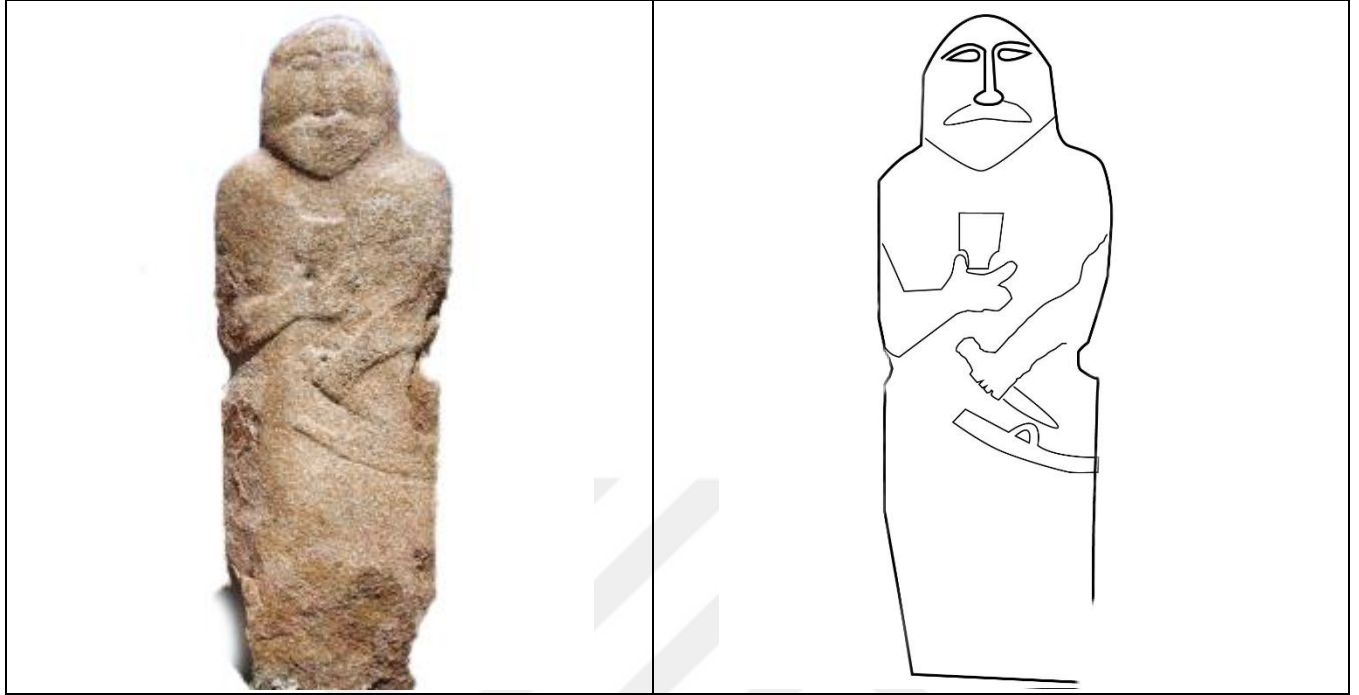
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler):

Katalog No: 112

Fotograf No 112

Çizim No 73

Heykelin Tanımı: Baş tıraşlanarak oval forma getirilmiştir. İnce kaşlar uzun burunla birleşerek badem gözleri çevrelemektedir. Sağ eliyle göğüs hizasında kase tutan heykel, sol eliyle hançer (bıçak) tutmaktadır. Kemer işlenmemiş olup bel hizasında kılıç betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 146 cm, Gövde Genişliği: 45 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Hançer:

Katalog No: 113

Fotoğraf No 113

Çizim No 74

Heykelin Tanımı: Heykel tahribata uğrasa da yüz hatları görünür durumdadır. Stilistik kaş ve burun tek hatta işlenmiş olup badem gözleri sarmaktadır. Pala bıyıkları, kapalı ağzı ve sivriltilmiş çene ile baş kısmı vücuttan ayrı betimlenmiştir. Kıvrık sağ kolu göğüs hizasında kase tutmaktadır. Sol kol belirsizdir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: 104 cm, Gövde Genişliği: 55 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 114

Fotoğraf No 114

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce yaya benzer kaşları burun ile beraber tek kontur üzerinden verilmiştir. Badem gözleri ve ince uzun bıyıklar da betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 63 cm, gövde genişliği: 36 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 115

Fotoğraf No 115

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. Baş tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. İnce kaşları uzun burnu ile birleştirilerek badem gözler çevrelenmiş, uzun pala bıyık betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 97 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 116

Fotoğraf No 116

Çizim No 75

Heykelin Tanımı: Heykelin başı vücuduna oranla büyük işlenmiştir. Stilize kaş-burun tek kontur üzerinden verilmiş olup, iri badem gözleri vardır. Bükülmüş sağ kol, göğüs üzerinde kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 106 cm, gövde genişliği: 38 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 117

Fotoğraf No 117

Çizim No

Heykelin Tanımı: Taşın yüzeyi tıraşlanmıştır. Zaman içinde erozyona uğramıştır.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

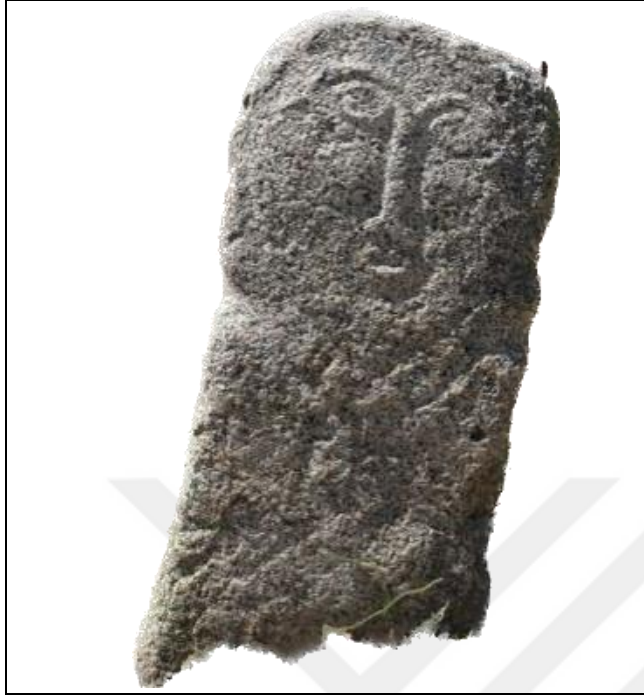
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 59 cm, gövde genişliği: 43 cm

Malzeme: Kırmızı kum taşı

Yapım Tekniği: Yontma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 118

Fotoğraf No 118

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 71 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 119

Fotoğraf No 119

Çizim No 76

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak sivriltilmiştir. Çene altındaki ince kanalla vücut ile baş ayrımı gösterilmiştir. Yaya benzer ince kaşlar ve uzun burun gözleri çevrelemektedir. Sağ kolu belli olmamakla beraber, çene altında kadehe benzer bir kase mevcuttur.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 49 cm, gövde genişliği: 27 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 120

Fotoğraf No 120

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 07.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 71 cm, gövde genişliği: 43 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 121

Fotoğraf No 121

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 78 cm, gövde genişliği: 41 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 122

Fotoğraf No 122

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış bir heykeldir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

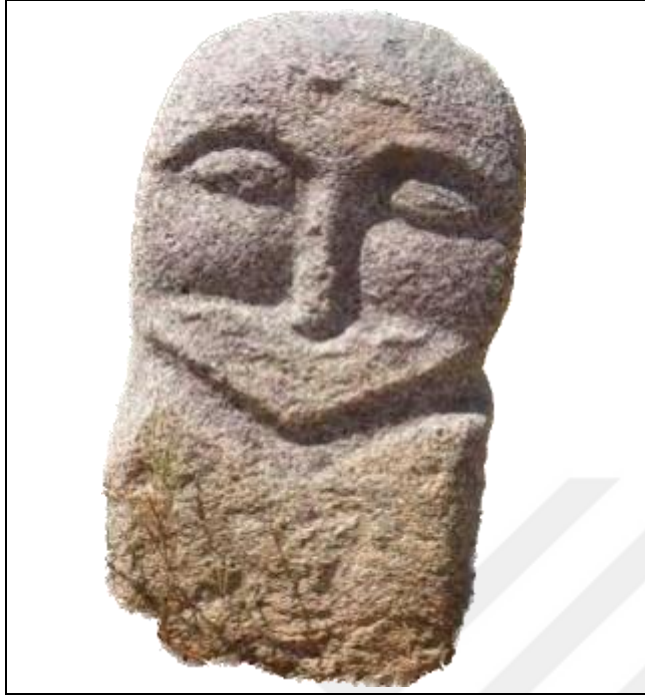
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 61 cm, gövde genişliği: 30cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 123

Fotoğraf No 123

Çizim No

Heykelin Tanımı: büst şekliden yapılmış heykeldir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 65 cm, gövde genişliği: 31 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 124

Fotoğraf No 124

Çizim No 77

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır. Kıvrılmış sağ kolunda kase tutmakta olup sol kolu bel hizasında boşta durmaktadır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 59 cm, gövde genişliği: 31 cm

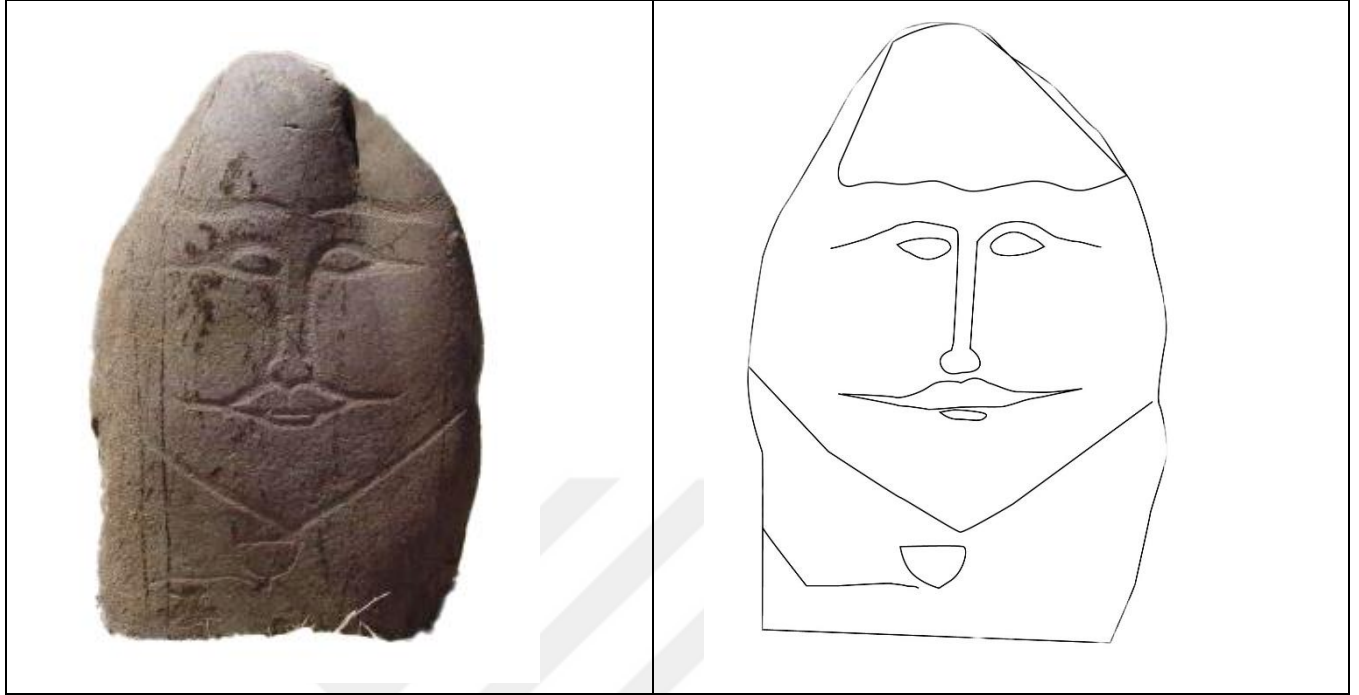
Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 125

Fotoğraf No 125

Çizim No 78

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak sivrilmiş olup başlık (şapka) işlenmiştir. İnce kaşlar, uzun burun ve badem gözler tek çizgi üzerinde verilmiştir. Çene altında kase betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

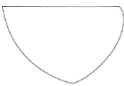
Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 64 cm, gövde genişliği: 39 cm

Malzeme: Koyu renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Başlık (Şapka):

Katalog No: 126

Fotoğraf No 126

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır. Heykel erozyona uğramıştır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 62 cm, gövde genişliği: 38 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 127

Fotoğraf No 127

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve oval çenesi öne çıkmaktadır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 41 cm, gövde genişliği: 31 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 128

Fotoğraf No 128

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 73 cm, gövde genişliği: 44 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 129

Fotoğraf No 129

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 56 cm, gövde genişliği: 29 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 130

Fotoğraf No 130

Çizim No 79

Heykelin Tanımı: Baş kısmı sivriltilmiştir. Sağ eliyle kase, sol eliyle kemerini tutmaktadır. Ayrıca kemere bağlı kılıç bulunmaktadır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 103 cm, gövde genişliği: 49 cm

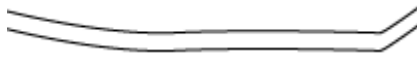
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kemer:

Kılıç:

Katalog No: 131

Fotoğraf No 131

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve oval formdaki çenesi öne çıkmaktadır. Kollar belli belirsizdir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 75 cm, gövde genişliği: 42 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 132

Fotoğraf No 132

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve oval formdaki çenesi öne çıkmaktadır. Kollar belli belirsizdir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 100 cm, gövde genişliği: 45 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 133

Fotoğraf No 133

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst formunda yapılmıştır. Erezyona uğradığından yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: 81 cm, gövde genişliği: 29 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 134

Fotoğraf No 134

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. Yüz hatları zaman içerisindeki tahribattan dolayı siliktir.

İnceleme Tarihi: İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 75 cm, gövde genişliği: 45 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 135

Fotoğraf No 135

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır.

İnceleme Tarihi: İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 39 cm, gövde genişliği: 31 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 136

Fotoğraf No 136

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel sadece baş kısmı tıraşlanarak bırakılmıştır. Herhangi bir yüz ya da vücut hattı işlenmemiştir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 67 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Yontma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 137

Fotoğraf No 137

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. Baş ile gövde arasında çenenin vurgulandığı ince bir kanal işlenmiştir. Yüz hatları belli belirsizdir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: 71 cm, gövde genişliği: 35 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 138

Fotoğraf No 138

Çizim No

Heykelin Tanımı: İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Heykel, büst şeklinde yapılmıştır.

İnceleme Tarihi: İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 58 cm, gövde genişliği: 41 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 139

Fotoğraf No 139

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır

İnceleme Tarihi: İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 62 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 140

Fotoğraf No 140

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. Yüz kısmı erezyona uğramıştır. Vücut kısmında herhangi bir objeye rastlanmamıştır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 53 cm, gövde genişliği: 31 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Yontma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 141

Fotoğraf No 141

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 62 cm, gövde genişliği: 31 cm

Malzeme: Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 142

Fotoğraf No 142

Çizim No

Heykelin Tanımı: Taş tıraşlanarak heykel görüntüsü verilmiştir. Herhangi bir obje veya betimleme bulunmamaktadır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 59 cm, gövde genişliği: 41 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Yontma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 143

Fotoğraf No 143

Çizim No

Heykelin Tanımı: Taş tıraşlanarak heykel görüntüsü verilmiştir. Herhangi bir obje veya betimleme bulunmamaktadır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 59 cm, gövde genişliği: 35 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Yontma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 144

Fotoğraf No 144

Çizim No 80

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır. Sağ ve sol eli göğüs hizasında birleşmiş olup, sağ elinde kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 53 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 145

Fotoğraf No 145

Çizim No

Heykelin Tanımı: Kaş, burun ve gözler betimlenmiştir. Heykel, büst şeklinde yapılmıştır.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 64 cm, gövde genişliği: 35 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 146

Fotoğraf No 146

Çizim No

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak sivriltilmiştir. Üzerinde herhangi bir betimleme mevcut değildir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 69 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: Kırmızı kum taşı

Yapım Tekniği: Yontma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 147

Fotoğraf No 147

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır. Çenenin hemen altında sakala benzer çizgiler görülmektedir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 85 cm, gövde genişliği: 42 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 148

Fotoğraf No 148

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel gövdesinden kopmuş olup heykelin geri kalanı kayıptır. Badem gözler, uzun burun ve uzun palan bıyıklar görülmektedir.

İnceleme Tarihi: 08.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Burana, Tokmok/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 34 cm, gövde genişliği: 30 cm

Malzeme: Kırmızı granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 149

Fotoğraf No 149

Çizim No 81

Heykelin Tanımı: Başın üst kısmı tıraşlanarak oval bir forma sokulmuştur. Kaşlar ve burun 'T' stilinde yapılmıştır. İnce, uzun bıyıklar ve küçük bir ağız, sivri çene betimlenmiştir. Sağ elinde kase, sol elinde kılıç tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 79 cm, gövde genişliği: 41 cm

Malzeme: Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Katalog No: 150

Fotoğraf No 150

Çizim No 82

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış bir heykeldir. Başında üç parçalı baş giyim betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 57 cm, gövde genişliği: 37 cm

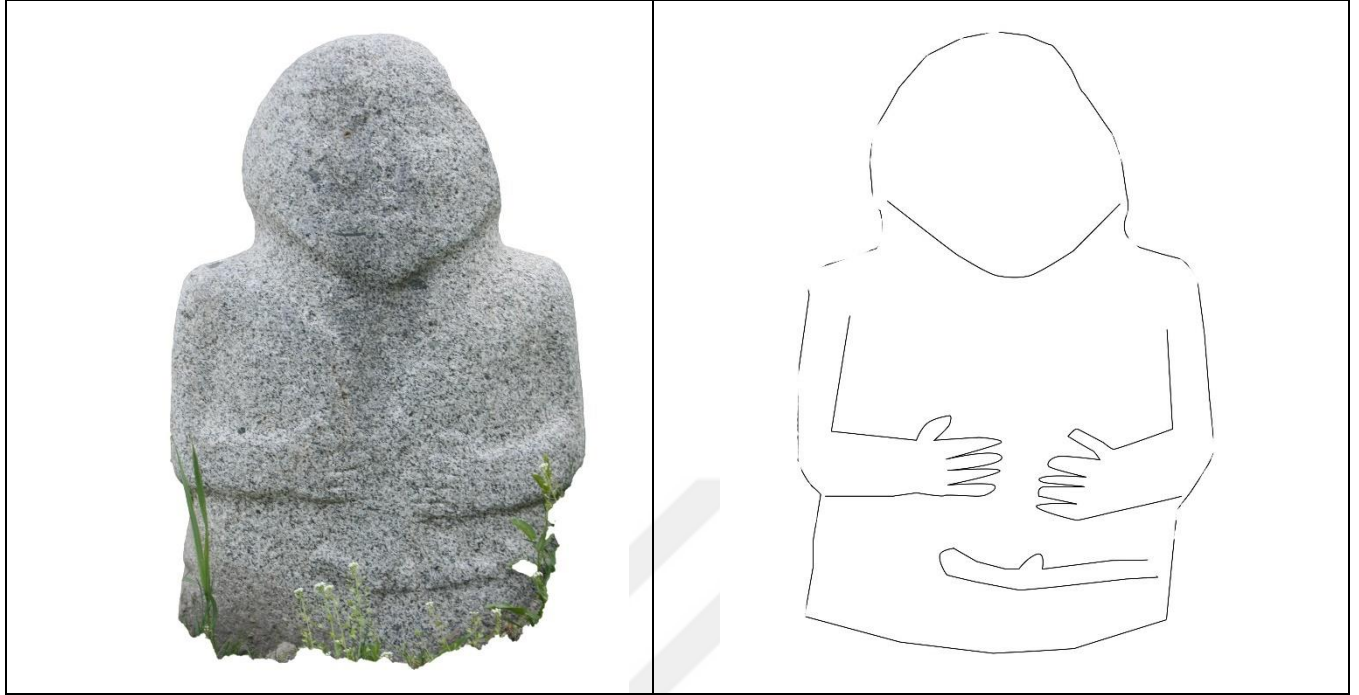
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Şapka (Baş Giyim):

Katalog No: 151

Fotoğraf No 151

Çizim No 83

Heykelin Tanımı: Başı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Yüz kısmı tahribata uğramıştır. İki kolu kıvrılarak göğüs üzerinde durmaktadır. Kemer hizasında kılıç betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

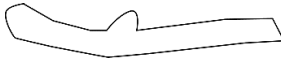
Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 67 cm, gövde genişliği 41 cm

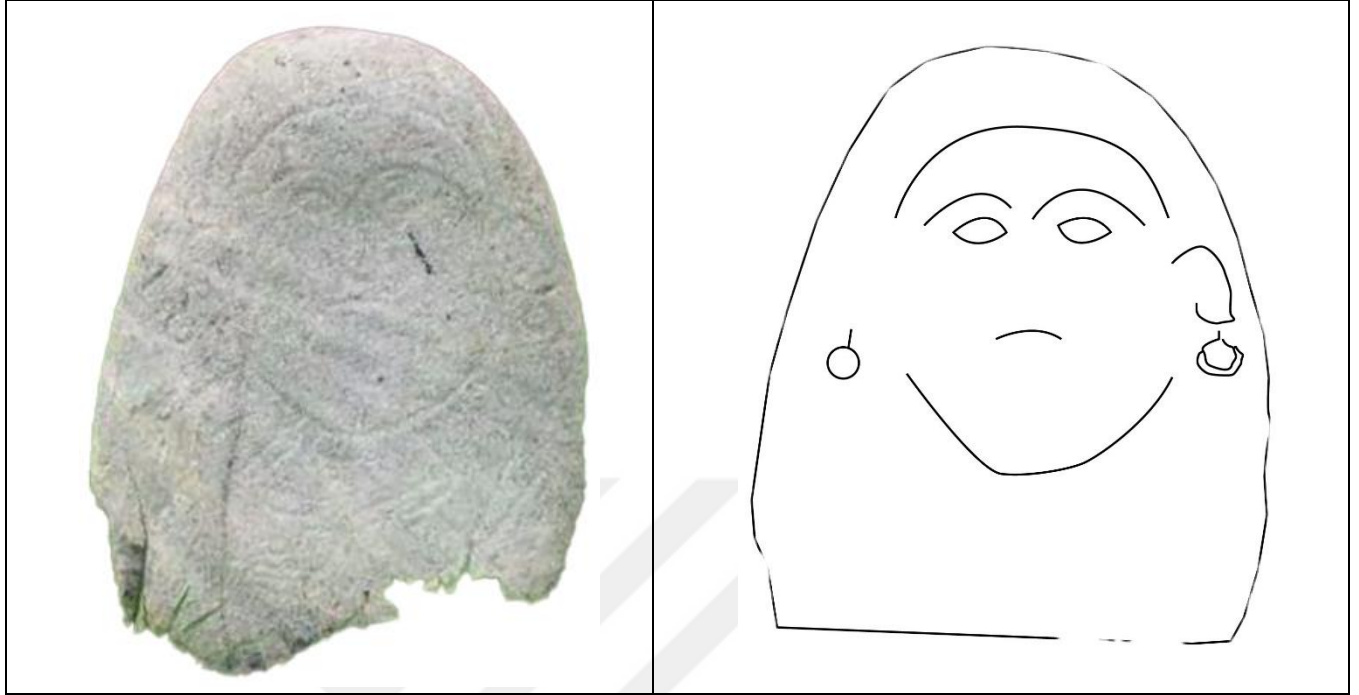
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kılıç:

Katalog No: 152

Fotoğraf No 152

Çizim No 84

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmıştır. Yüz hatları net olmasa da kulağına takılan iki farklı küpe seçilebilmektedir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

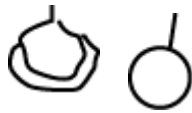
Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: yükseklik 56 cm, gövde genişliği 37 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Küpe:

Katalog No: 153

Fotoğraf No 153

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğrağından yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğı Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 57 cm, gövde genişliğı 35 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniğı: Kazıma Tekniğı

Bulundurduğı Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 154

Fotoğraf No 154

Çizim No 85

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Başında başlık (Baş giyim) betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

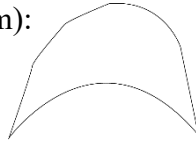
Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 59 cm, gövde genişliği 30 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Şapka (Baş Giyim):

Katalog No: 155

Fotoğraf No 155

Çizim No 86

Heykelin Tanımı: Taşın formu korunmuş, içine kişi resmedilmiştir. Başında üç parçalı baş giyimi betimlenmiştir. Kolları ince bir hat üzerinde kemer hizasında birleşmektedir. Küçük bir kase ve göğüs üzerinde iki küçük yuvarlak çizilmiştir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 56 cm, gövde genişliği 33 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Şapka (Baş Giyim):

Katalog No: 156

Fotoğraf No 156

Çizim No

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak oval forma sokulmuştur. Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğrağından yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğı Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 61 cm, gövde genişliğı 47 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniğı: Kazıma Tekniğı

Bulundurduğı Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 157

Fotoğraf No 157

Çizim No

Heykelin Tanımı: Baş kısmı bıyıktan itibaren kopuktur. Bıyık ve çene hatları görünmektedir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 38 cm, gövde genişliği 31 cm

Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 158

Fotoğraf No 158

Çizim No 87

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak oval forma getirilmiştir. Dış bükey gözler ve burun tek hat üzerinden işlenmiştir. Çene altı kanalı ile başın vücuttan ayrı algılanması sağlanmıştır. Kaftan ya da palto yakası iç bükey olarak betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

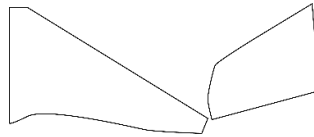
Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 94 cm, gövde genişliği 44 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kaftan Yakası:

Katalog No: 159

Fotoğraf No 159

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Gözler, kaş ve burun tek üzerinden işlenmiştir. Çene sivriltilmiş ve hemen altında başın vücuttan ayrı algılanması için ince bir kanal yapılmıştır.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 64 cm, gövde genişliği 33 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 160

Fotoğraf No 160

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğrağından yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğı Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 51 cm, gövde genişliğı 32 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniğı: Kazıma Tekniğı

Bulundurduğı Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 161

Fotoğraf No 161

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğrağından yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğı Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: yükseklik 45 cm, gövde genişliğı 32 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniğı: Oyma- Kazıma Tekniğı

Bulundurduğı Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 162

Fotoğraf No 162

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğrağından yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğı Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

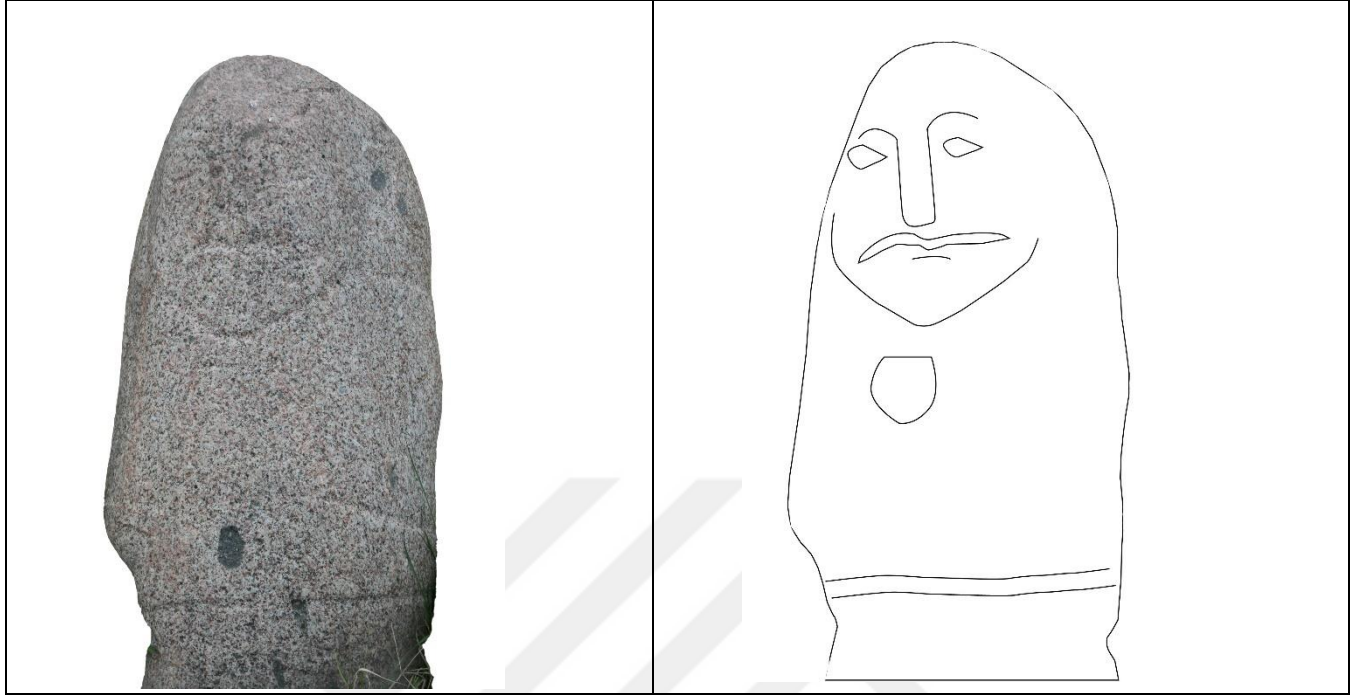
Mevcut ölçüleri: Yükseklik 91 cm, gövde genişliği 32 cm

Malzeme: Kırmızı granit

Yapım Tekniğı: Oyma- Kazıma Tekniğı

Bulundurduğı Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 163

Fotoğraf No 163

Çizim No 88

Heykelin Tanımı: Başı tıraşlanarak ovalleştirilmiştir. Yüz hatları net olmamakla birlikte betimlenen kase ve kemer görülmektedir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 66 cm, gövde genişliği 33 cm

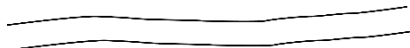
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

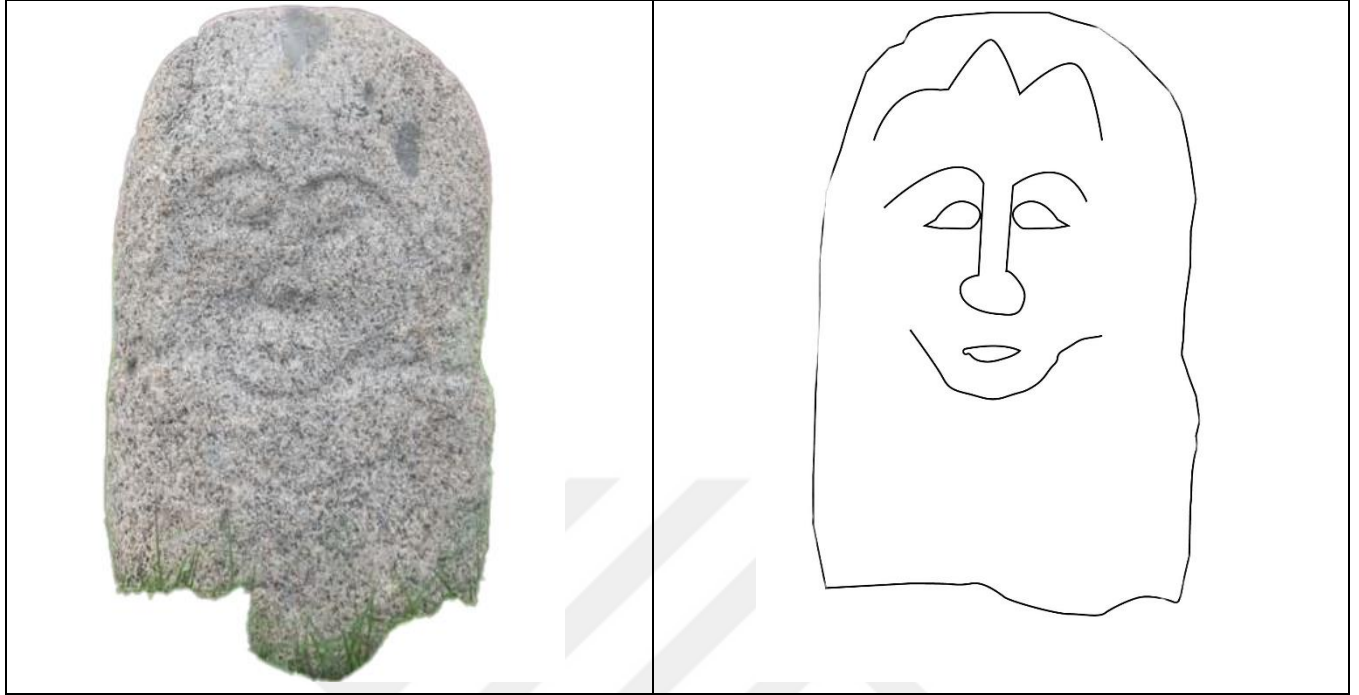
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kemer:

Katalog No: 164

Fotoğraf No 164

Çizim No 89

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Başında taç şeklinde üç parçalı baş giyim betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 64 cm, gövde genişliği 38 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma- Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Şapka (Baş Giyim):

Katalog No: 165

Fotoğraf No 165

Çizim No 90

Heykelin Tanımı: Başı yontularak yuvarlatılmıştır. Kaşlar ve burun 'T' formunda işlenmiştir. Çene ovaldir. Gövdede belli belirsiz eller kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 53 cm, gövde genişliği 36 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 166

Fotoğraf No 166

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğrağından yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğı Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 95 cm, gövde genişliğı 31 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniğı: Kazıma Tekniğı

Bulundurduğı Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 167

Fotoğraf No 167

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Başının yarısı kırıktır. Sadece çene hattı görülmektedir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 71 cm, gövde genişliği 37 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 168

Fotoğraf No 168

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. Erozyona uğrağından yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğı Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 70 cm, gövde genişliğı 37 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniğı: Oyma-Kazıma Tekniğı

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 169

Fotoğraf No 169

Çizim No

Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. 'T' formunda işlenen kaş ve burun dış bükey gözleri çevrelemektedir. Çene hattı sivrileştirilmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 52 cm, gövde genişliği 24 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 170

Fotoğraf No 170

Çizim No 91

Heykelin Tanımı: Başı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Kaşlar ve burun 'T' formunda işlenmiştir. Omuzdan gelen kollar bükülü vaziyettedir. Sağ elde kase, sol elde ise kılıç tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 113 cm, gövde genişliği 44 cm

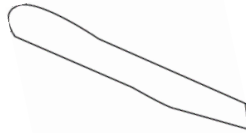
Malzeme: Açık renkli granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

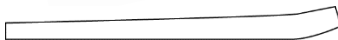
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Kemer:

Katalog No: 171

Fotoğraf No 171

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykelin Tanımı: Büst şeklinde yapılmış heykeldir. 'T' formunda işlenen kaş ve burun dış bükey gözleri çevrelemektedir. Çene hattı sivrileştirilmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 66 cm, gövde genişliği 27 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 172

Fotoğraf No 172

Çizim No 92

Heykelin Tanımı: Yüz hatları klasik tarzda betimlenmiştir. Sağ elinde kase, sol elinde kılıç tutmaktadır. Ayrıca kemere asılı hançeri vardır.

İnceleme Tarihi: 17.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 147, gövde genişliği 48 cm

Malzeme: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

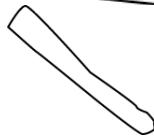
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Hançer:

Kılıç:

:

Katalog No: 173

Fotoğraf No 173

Çizim No 93

Heykelin Tanımı: Erozyona uğrayan taşın dış kabuğu deforme olmuştur. 'T' formunda kaşlar, burun ve göz işlenmiştir. Kollar belli olsa da tuttukları objeler belli olmamaktadır.

İnceleme Tarihi: 20.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 143 cm, gövde genişliği 61 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kemer:

Katalog No: 174

Fotoğraf No 174

Çizim No 94

Heykelin Tanımı: Alttan yukarıya sivrileşen heykelde yüz hatları erozyondan dolayı net değildir. Klasik ‘T’ formunda kaşlar ve burun işlenmiştir. Kol hatlarının tamamı gözükmemekte olup sağ kolun üstünde kase vardır.

İnceleme Tarihi: 20.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 132 cm, gövde genişliği 57 cm

Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler):

Katalog No: 175

Fotoğraf No 175

Çizim No 95

Heykelin Tanımı: Taşın üst kısmı tıraşlanmıştır. Vücut hatları kazınarak çizilmiştir. Üç parçalı baş giyim ve kase betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 20.05.2012

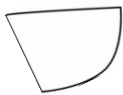
Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 80 cm, gövde genişliği 51 cm

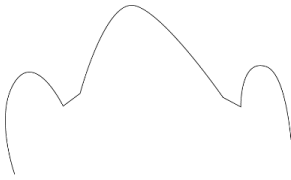
Malzeme: Gri kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Şapka (Baş Giyim):

Katalog No: 176

Fotoğraf No 176

Çizim No 96

Heykelin Tanımı: Ülkenin bilinen en büyük heykelidir. Başы tıraşlanarak oval hale getirilmiştir. Dış bükey geniş kaftan (Palto) yakası ve hemen altında sağ eliyle tuttuğu kasesi vardır. Kemerinde kılıç, hançer, kırmızı kabı ile çantası betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 20.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 270 cm, gövde genişliği: 63 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase: Kaftan Yakası: Kırmızı Kabı:

Kemer: Kılıç: Hançer: Çanta:

Katalog No: 177

Fotoğraf No 177

Çizim No 97

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak oval hale getirilmiştir. Göz ve burun çizilip kaşlar işlenmemiştir. İnce, uzun bıyıkları ve dar bir oyukla gösterilmiş ağzı vardır. Gövdesinin göğüs hizasında kase, bel hizasında ise kılıç betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 20.05.2012

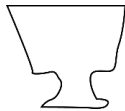
Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği - cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

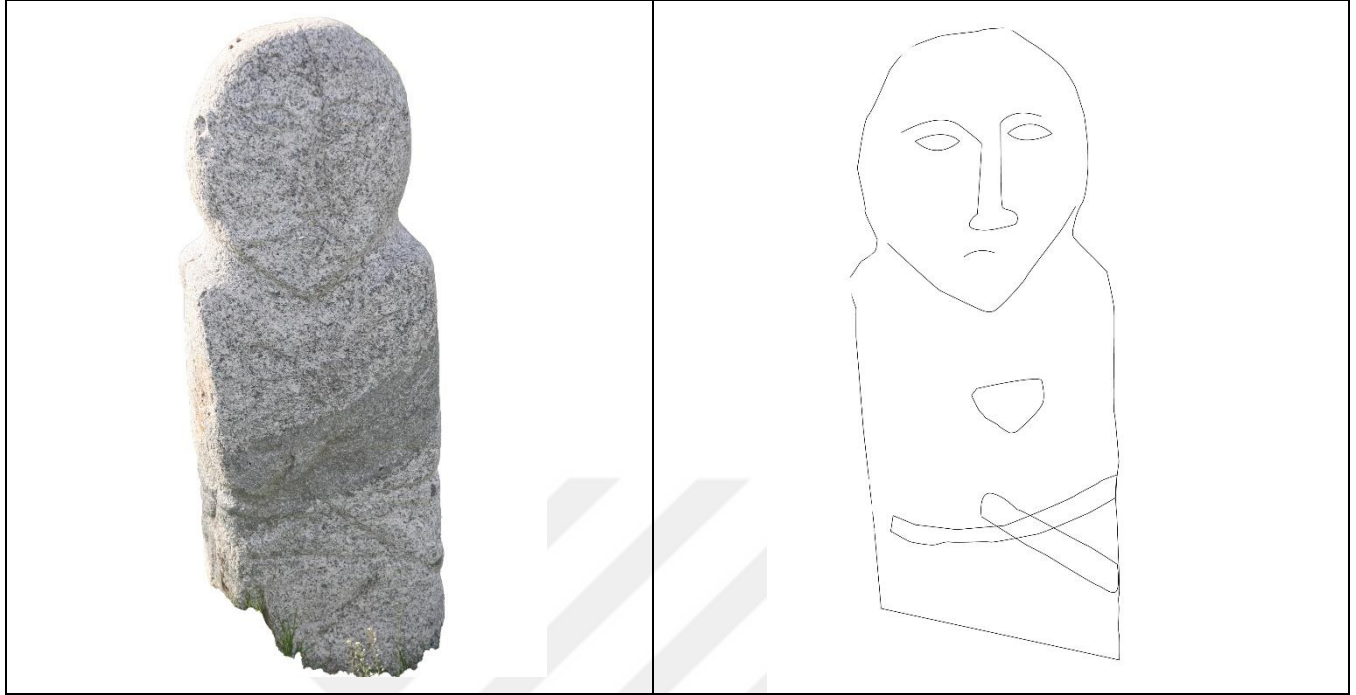
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Katalog No: 178

Fotoğraf No 178

Çizim No 98

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. Yüz hatları net değildir. Gövdesinde kase, kemer ve kılıç objeleri betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 20.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik - cm, gövde genişliği - cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

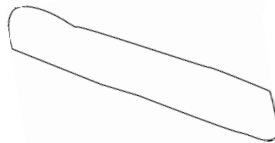
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kemer:

Kılıç:

Katalog No: 179

Fotoğraf No 179

Çizim No 99

Heykelin Tanımı: Baş, gövde ve bel olarak ana üç bölümden oluşmaktadır. Baş kısmında kaşlar ve burun tek hatta işlenmiştir. Kıvrık pala bıyıkları vardır. Sivri çenesi sayesinde baş, gövdeden ayrı algılanmaktadır. İki kulağında da halkalı pendentif küpeler asılıdır. Geniş kaftan yakası, sağ elinde kasesi ve sol elinde kılıç betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

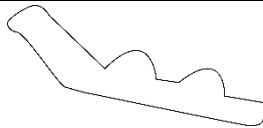
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

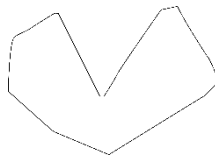
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Kaftan Yakası:

Küpe:

Katalog No: 180

Fotoğraf No 180

Çizim No 100

Heykelin Tanımı: Heykel bel üstü bütün canlı yönleriyle işlenmiştir. Başındaki şapkası, iyi badem gözleri, çıkık elmacık kemikleri ve kulakları ile betimlenmiştir. Geniş kaftan yakası, sağ eliyle tuttuğu kasesi ve sol elinin altındaki hançeri vardır.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bışkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: - cm, gövde genişliği: - cm

Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

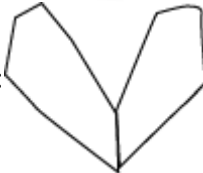
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Hançer:

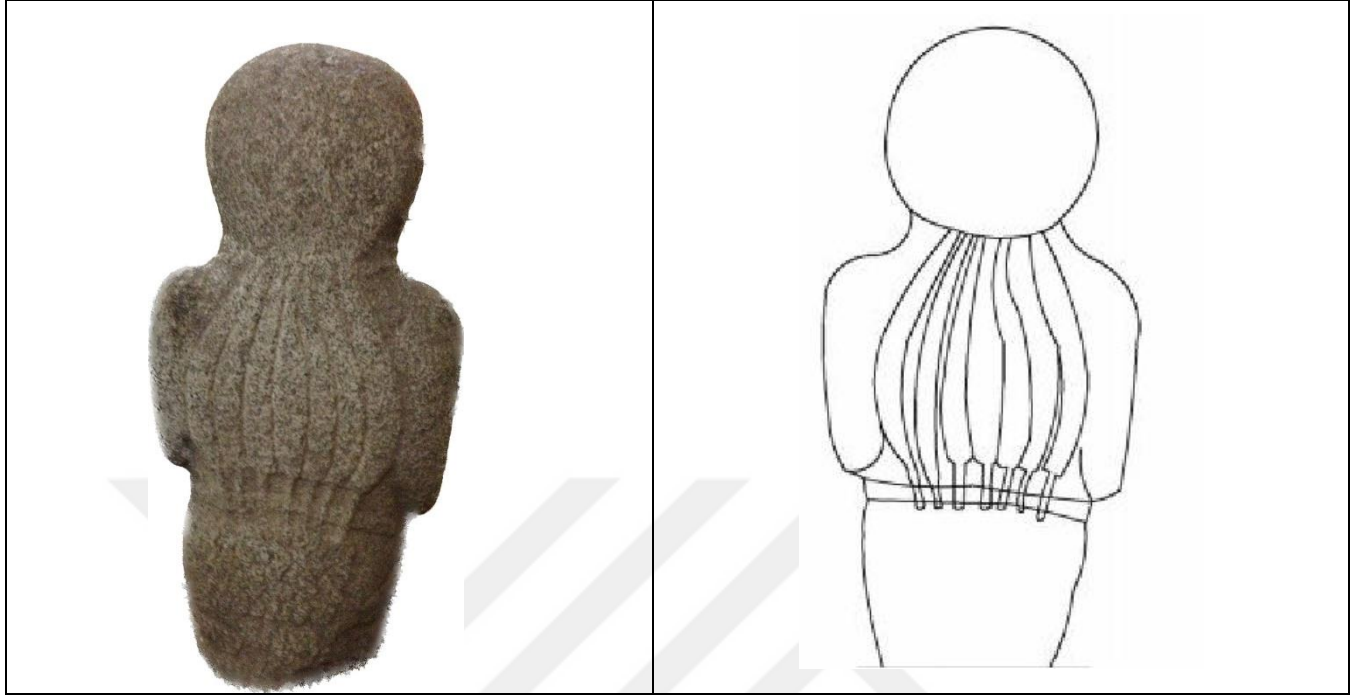
Kaftan Yakası:

Şapka (Baş Giyim):

Katalog No: 181

Fotoğraf No 181

Çizim No 101

Heykelin Tanımı: Duvara yakın olduğundan dolayı sadece arka kısmı fotoğraflanabilmiştir. Başından aşağıya yedi saç ilmeği beline kadar inmektedir. Belinde ise kemer mevcuttur.

İnceleme Tarihi: 16.05.2012

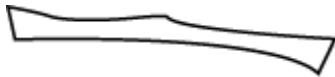
Eserin Bulunduğu Yer: Devlet Tarih Müzesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 53 cm, gövde genişliği: 31 cm

Malzeme: İri taneli kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kemer:

Katalog No: 182

Fotoğraf No 182

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.04.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 50 cm, gövde genişliği: 32 cm

Malzeme: Kırmızı granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 183

Fotoğraf No 183

Çizim No 102

Heykelin Tanımı: Üniversite bahçesinde yer almaktadır. Baş kısmı deforme olmuş, üzerinde sadece kase objesi işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 10. 10. 2016

Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 48 cm, gövde genişliği 36 cm

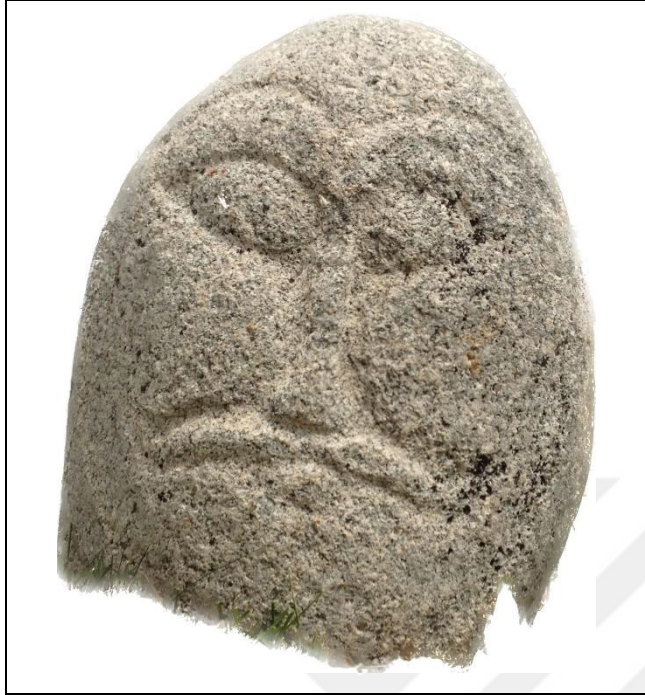
Malzeme: Siyah granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 184

Fotoğraf No 184

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve kapalı ağızı betimlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 17.04.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 47 cm, gövde genişliği: 34 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 185

Fotoğraf No 185

Çizim No 103

Heykelin Tanımı: İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Kısa bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır. Sağ eliyle kase tutmakta olup sol kolu kemer hizasında durmaktadır.

İnceleme Tarihi: 10.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 75 cm, gövde genişliği 45 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase

Katalog No: 186

Fotoğraf No 186

Çizim No 104

Heykelin Tanımı: Stilize kaş ve burun tek hat üzerinden betimlenmiş, badem gözleri çevrelemektedir. Sağ elinde kase tutan heykelin sol eli boşta durmaktadır. Parmaklar ve kol manşetleri ayrıntılı olarak işlenmiştir.

İnceleme Tarihi: 10.10.2016

Eserin Bulunduğu Yer Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 91 cm, gövde genişliği 40 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler):

Katalog No: 187

Fotoğraf No 187

Çizim No 105

Heykelin Tanımı: Baş kısmı tıraşlanarak yuvarlatılmıştır. İnce kaşları uzun burnu ile birleşerek gözleri çevrelemektedir. Çenenin vurgulandığı ince bir hat uzanmaktadır. Sol elinde kase, sağ elinde düz bir kılıç tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 10.10.2016

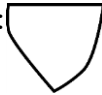
Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZISTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 72 cm, gövde genişliği 44 cm

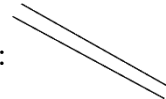
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Katalog No: 188

Fotoğraf No 188

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. Yüz hatları net değildir.

İnceleme Tarihi: 17.04.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

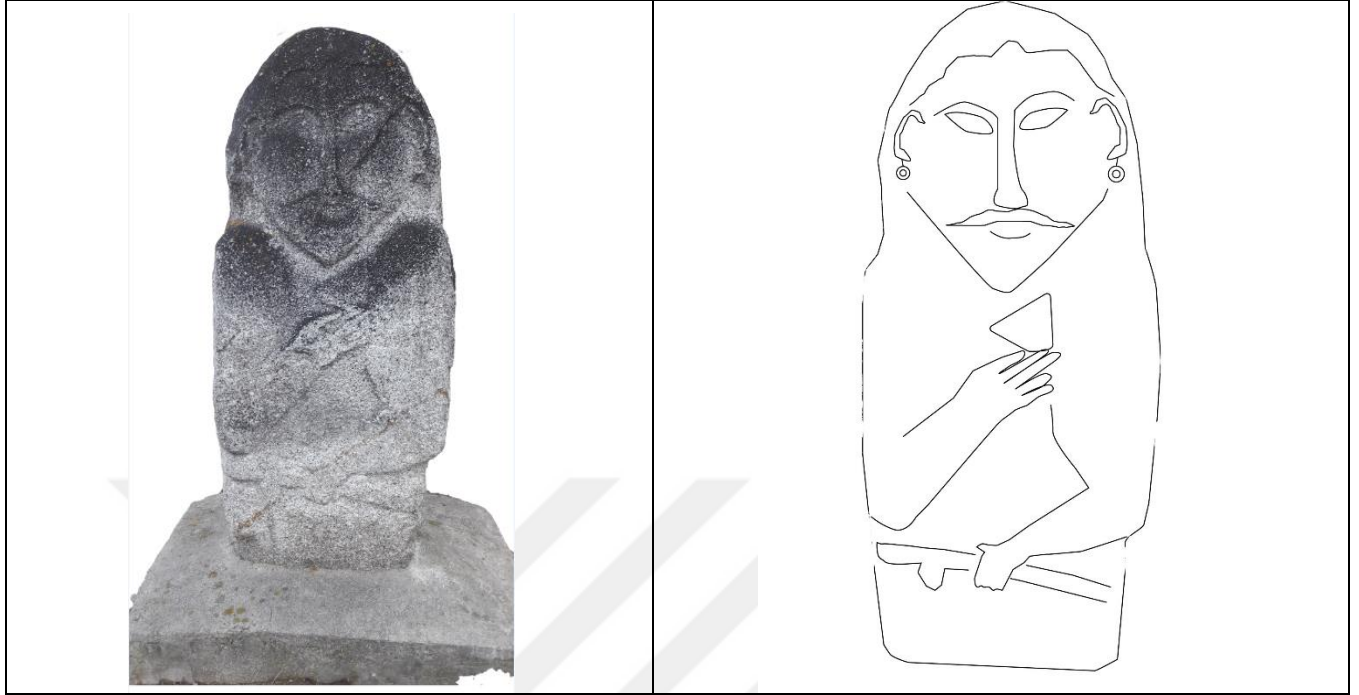
Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 50 cm, gövde genişliği: 33 cm

Malzeme: Koyu renkli granit

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 189

Fotoğraf No 189

Çizim No 106

Heykelin Tanımı: İnce kaşlar burun ile birleşerek gözleri çevrelemektedir. Uzun pala bıyıkların hemen altında kapalı ağız ve sivri çene gelmektedir. Kulakları ve ona takılan pendentifli küpeler betimlenmiştir. Sağ eli göğüs hizasında olup elinde üçgen bir kase tutmaktadır. Sol eli ise kemer hizasında kılıcı kavramaktadır.

İnceleme Tarihi: 12.03.2017

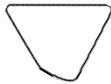
Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 153 cm, gövde genişliği 65 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase :

Kılıç:

Küpe:

Katalog No: 190

Fotoğraf No 190

Çizim No 107

Heykelin Tanımı: İnce kaşlar ince uzun burun ile birleşerek badem gözleri çevrelemektedir. Sağ ve sol eliyle göğüs hizasında kase tutmaktadır.

İnceleme Tarihi: 12.03.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 39 cm, gövde genişliği 27 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 191

Fotoğraf No 191

Çizim No

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır.

İnceleme Tarihi: 17.04.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Bişkek / KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik: 43 cm, gövde genişliği: 22 cm

Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Obje bulundurmamaktadır.

Katalog No: 192

Fotoğraf No 192

Çizim No 108

Heykelin Tanımı: Heykelin Tanımı: Şehir içinde bir mağazanın bahçesinde peyzaj olarak bir kaide üzerine yerleştirilmiştir. Baş kısmı bulunmamaktadır. Klasik heykel duruşu; sağ elinde kadeh, sol eliyle kılıcını tutmaktadır

İnceleme Tarihi: 16. 04. 2017

Eserin Bulunduğu Yer: Moskovskaya- Şopokov Caddesi Kesişimi Bişkek/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 98 cm, en genişliği 69 cm

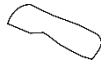
Malzeme: Kum taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

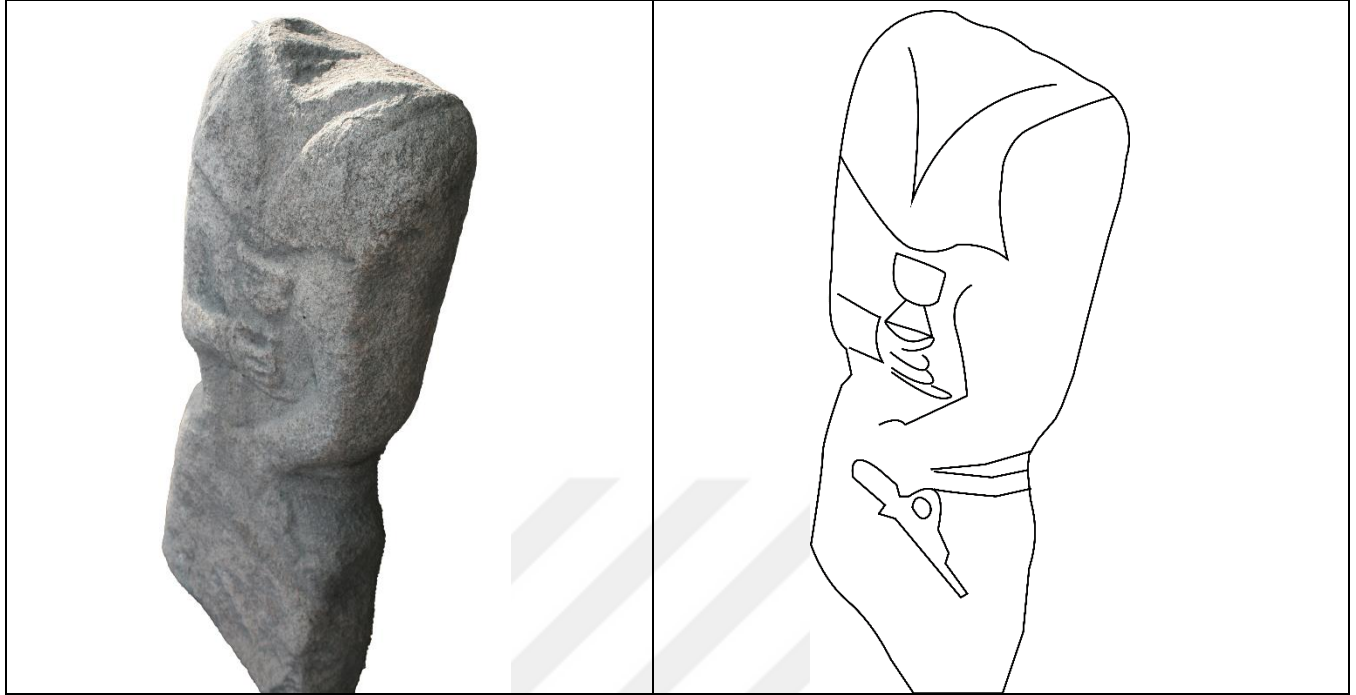
Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Kılıç:

Katalog No: 193

Fotoğraf No 193

Çizim No 109

Heykelin Tanımı: Şehir içinde bir mağazanın bahçesinde peyzaj olarak yerleştirilmiştir. Baş kısmı bulunmamakta olup, heykelde kaftan yakası net şekilde işlenmiştir. Klasik heykel duruşu; sağ elinde kadeh, sol eliyle kemerini tutmaktadır. Kılıç, kemere asılı durur şekilde tasvir edilmiştir.

İnceleme Tarihi: 16. 04. 2017

Eserin Bulunduğu Yer: Moskovskaya- Şopokov Caddesi Kesişimi Bişkek/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 147 cm, gövde genişliği 48 cm

Malzeme: Kumtaşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler):

Kase:

Kılıç:

Kaftan:

Katalog No: 194

Fotoğraf No 194

Çizim No 110

Heykelin Tanımı: Heykel, büst şeklinde yapılmıştır. İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Kapalı küçük bir ağız ve çenenin altında inci kolyeye benzer bir takı ile kase betimlenmiştir. Kolları tam net değildir.

İnceleme Tarihi: 15.04.2017

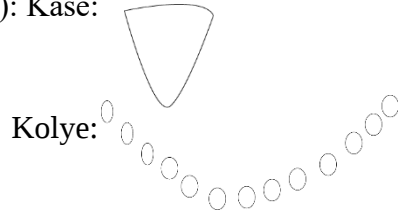
Eserin Bulunduğu Yer: Bişkek Slavyan Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 93 cm, gövde genişliği 42 cm

Malzeme: Kum Taşı

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

Katalog No: 195

Fotoğraf No 195

Çizim No 111

Heykelin Tanımı: İnce uzun formdaki kaşları burun ile birleşmektedir. Uzun pala bıyıkları ve sivri çenesi öne çıkmaktadır. Sağ elinde kase tutan heykelin sol eli ise kıvrılmış bel hizasında durmaktadır.

İnceleme Tarihi: 15.04.2017

Eserin Bulunduğu Yer: Bişkek Slavyan Üniversitesi/ KIRGIZİSTAN

Mevcut ölçüleri: Yükseklik 65 cm, gövde genişliği 32 cm

Malzeme: Gri granit

Yapım Tekniği: Oyma-Kazıma Tekniği

Bulundurduğu Obje(ler): Kase:

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

4.1. Heykellerin Genel Karakteristiği

Heykellerin araştırılması, Eski Türk boylarının etnik, sosyal, kültür yapılarının ve geleneklerinin aydınlatılması bakımından önemlidir. Yüz yapıları, dikiliş yönleri, duruşları, kuşamları “kemer çanta, mendil toka, küpeler, ...vs”, ellerinde tuttukları sembolik objeler “kuş, kadeh, çiçek, ...vs”, Türk kültür tarihini anlamamız bakımından önemlidir. Yüzleri genellikle doğuya dönük heykellerde yüzlerin birbirinden farklı olması, yazılı kaynaklardaki heykellere ölenin portresinin yapıldığına dair verilen bilgileri doğrular niteliktedir.¹³⁸ Diğer dünya inancına sahip olan Türklerin, mezarı başına yaptırdıkları heykellerin üzerine işlenen eşyalar kuvvetle Türklerin günlük yaşamda kullandıkları eşyalardı. Diğer “kuş, kadeh, çiçek, üç dilimli taç” gibi nesneler ise muhtemellen inancın etkisinden kaynaklanmaktadır. Taş heykeller, resmediliş arkeolojik eser olma özelliğiyle arkeolojik metotlar çerçevesinde bir medeniyetin örneği olarak incelenmektedir. En önemlisi ise bunların açıklanması meselesidir.

Eski Türk dönemi heykel ve balbal bulunan ritüel alanlarının (balbalsız, heykelsizde olabilir) dünyada dini yapısal alanlar içinde bir model oluşturduğunu belirten Ermolenko, bu yapıların şeklinin Türklerin dünya şekliyle bağlantılı olabileceğini varsaymaktadır. Türklerde, dört yönün bulunmasından dolayı dörtgen bir dünya hayal edilmekteydi. Ermolenko, Türklerdeki ölümden sonraki hayatın varlığı ve oradaki dünyanın benzerliği düşüncesiyle ritüel alanların dört köşeli yapılması fikrinin dönemin inanç sistemiyle alakalı olduğunu düşünmektedir.¹³⁹ Alanların ortasında duran heykelin insanı hatta daha da fazlası olan bir askeri temsil etmesi Türklerin yaşamını ve dini niteliklerini anlamamız açısından önemli bir materyaldir. Bağzı eşyalar değişik milletlerde birkaç yüzyıllar boyu kullanılmıştır. Örneğin Koçkor Vadisi’nde bulunan heykellerde beş köşeli çanta kabartması tespit edilmiştir. Bu tarz çantalar, XIII.-XIV. Yüzyıllara ait mezarlardan bulunmuştur. Bazı taş heykeller ilk yerleştirildikleri yerlerdeki anıt mezarlarla birlikte araştırılmıştır. Heykelin döneminin belirlenmesinde heykelin yanındaki anıt mezarda bulunan eşyaların önemi büyüktür. Bulunan eşyalara bakarak dönemini belirlemek her zaman mümkün olmamaktadır. Örneğin Kara-Kujur Vadisi’ndeki Balta-Beyit bölgesindeki eski Türk Devrine ait anıt mezardan Bronz çağına ait bronz hançer bulunmuştur. Bundan dolayı heykelin yerleştirildiği yer, anıt mezar, heykel

¹³⁸ Karamürsel, 2002: 78.

¹³⁹ Ermolenko, 1995: 186-199.

yakınlarındaki kurgan ve buralardan bulunan eşyalar bir bütün olarak ele alındıktan sonra heykellerin devrini belirlemek mümkündür.¹⁴⁰

Heykellerin malzemesi bulundukları bölgelerdeki veya yakınlardaki taş türlerinden yapıldıkları için, oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bazı heykellerin bulunduğu bölgelerde ise, taş yatağı bulunmamaktadır. Öyleyse taş heykellerin uzaklardaki taş yataklarında işlenilerek bulundukları bölgelere getirildikleri sonucuna ulaşabiliriz. Taş heykellerin birçoğunun birbiri ile benzer özellikler göstermesi onların büyük bir kısmının aynı ustanın elinden çıkmış olabileceği fikrini uyandırmaktadır.¹⁴¹

Eski Türk heykelleri ile Kıpçak heykelleri arasında 100-150 yıl vardır. VI.-VIII. yüzyıllarla başlayan süreç IX. yüzyıl ile XIII. yüzyılın başlarına kadar devam etmektedir. Bu kronolojik bilginin doğruluğunu heykellerin üzerindeki kadeh, kılıç, aksesuar, vs., üzerine yapılan analizler desteklemektedir.¹⁴²

Omsk, Pavlodar ve Semipalatinsk müzelerinde bulunan 19 heykeli inceleyen A. A. Çarikov, bunları resmediliş benzerliklerine göre 3 gruba ayırmıştır. Bu gruplarda her figür için alt sınıflandırma uygulayan Çarikov, aksesuar benzerliklerini karşılaştırarak açıklamaktadır. İlk grupta 6 heykel dahil edilmiş ve heykeller üzerine işlenen elbiseler, baş giyimleri (şapkalar), silahlar, kemerler, küpeler ve kadehler açıklanmış ve heykeller arasındaki benzer objeler karşılaştırılmıştır.

Birinci grup Altay, Tuva, Güney Sibirya ve Yedi-Su heykelleriyle aynı şekilsel özellikleri taşımaktadır ve VII.-VIII. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.¹⁴³

İkinci grupta 4 heykel bulunmaktadır. Bunları oturur şeklindeki heykeller ve dikilir şeklindeki heykeller olarak ayırmış ve iki taraftaki benzer özellikler açıklanmıştır. Bu gruptaki heykeller IX-XI. yüzyıllara aittir.¹⁴⁴

Üçüncü grupta 9 heykel bulunmaktadır. Büst şeklinde olan bu heykellerde sadece baş kısmının resmedilmiş olması sebebiyle yüz hatlarının benzerlikleri ve farklılıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Çarikov, bu grubun sadece şekilsel özellik farklılıkları ile değil ayrıca tarih farklılığı ile de diğer iki gruptan ayrıldığını belirtmektedir. Bu grup XI.-XIII. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.¹⁴⁵

Altay ve Tuva’da ritüel amaçlı farklı boyutlarda ritüel çeviri alanları ve heykeller yapılmıştır. Tuva’da heykeller ritüel çeviri alanlarının içinde olup balbal sırası bulunmamak ile

¹⁴⁰ Tabaldiev, 1996: 67.

¹⁴¹ Belli, 2003: 19.

¹⁴² Çarikov, 1986: 87.

¹⁴³ Çarikov. 1980: 130-133.

¹⁴⁴ Çarikov. 1980: 136-137.

¹⁴⁵ Çarikov. 1980: 137-139.

birlikte heykellerin yüzleri doğu ya da kuzeydoğuya dönüktür. Fakat iç Tyan-Şan bölgesinde ritüel alanları içinde bulunan heykellerin yüzleri batıya dönük olup doğuya bakanlar çok nadirdir. Çevirilerde balbal sırasına ve kadın heykeller pek görülmemektedir. Araltobe 1 (Merke mabedi) anıtında kuzeybatıya dönük olan heykeller ve yine Merke mabet kompleksine dahil Korcaylyau 7'de heykeller güneydoğuya dönük tespit edilmişlerdir.¹⁴⁶ Bu tespitleri yapan Dosimbaeva ayrıca Sandık platosunda bulunan kadın heykellerinin de doğuya dönük olduğunu; Üstyurt (Mangışlak) platosu anıt kompleksindeki heykellerin yüzlerinin batıya, kuzeye ve kuzeybatıya dönük olduklarını tespit etmiştir.¹⁴⁷

Caysan mabet alanı ile Orta Asya'nın doğu bölümlerindeki mabet alan heykelleri arasında betimleme tavrı olarak temel bir benzer uygunluk mevcuttur. Mabetlerde dikilen ikonografik Türk heykelleri Türk geleneksel stiline göre hazırlanmışlardır. Orta Asya steplerinde bulunan bütün heykel tiplerini Caysan'da görmek mümkündür.¹⁴⁸ Bunların en yoğunlukta olanları ise göğüs hizasında kadeh tutan heykellerdir. T. Hayaşi'ye göre bu heykeller, ölen kişilerin hizmetkârlarını temsil etmektedir. Bu şekil Türklerde Gök-Tanrıya olan itaati simgelemektedir. L. Ermolenko'da tek elinde kadeh tutan heykellerin bu amaçla yapıldıklarını iddia etmektedir.¹⁴⁹

4.2. Objeler

Genel izlenimler, heykellerin özel olarak seçilen, uzun, insan figürüne benzer şekildeki taşlardan yapıldığını göstermektedir. Çoğunlukla erkeklerin görünüşü yapılı ve Moğol yüzü, bıyıklı olarak resmedilmişlerdir. Bunla birlikte kadın figürleri de yapılmıştır. Fakat fiziki tipi ve cinsiyeti her zaman anlaşılamamaktadır. Çünkü bazen heykelin tahrip olması veya heykeli yapan kişinin detayları vermemesi onların ayırt edilmesini zorlaştırmaktadır. Baş giysisi az miktarda olup bazen saç modeli, bir veya birden fazla bele kadar inen örgülerle gösterilmiştir. Bazı heykeller ise kulaklarda küpe ve kolyeler ile süslenmiştir. Erkek figürlü heykeller bazen üçgen bükümlü yakaları ile belirtilmiştir. Beli çevreleyen ince kemerler, bazen toka ve çeşitli kemer süsleri ile birlikte gösterilirdi. Kemerlere ya hançer ya da kılıç asılı olur, bazen de ikisine de rastlanabilmektedir. Kemerlerin yan tarafına çanta veya şekli belli olmayan nesneler de asılmaktadır. Geniş yenleri ve giysileriyle belirtilen heykellerde kemer ve silah belirtilmemiştir. Figürlerin büyük çoğunluğu sağ eliyle ya da iki eliyle kap tutmaktadır. Kapların şekilleri çeşitlidir. Çok az bilinen sağ elinde kuş tutan heykeller de vardır.

¹⁴⁶ Dosimbaeva, 2006: 33.

¹⁴⁷ Dosimbaeva, 2006: 102-105.

¹⁴⁸ Dosimbaeva, 2006: 33.

¹⁴⁹ Dosimbaeva, 2006: 33.

Yukarıda belirtilen heykellerin yanı sıra sadece yüz veya insan kafasından oluşan heykeller de vardır.¹⁵⁰ İşlenmesi zor olan taşların birçok motif ile işlendikleri görülmektedir. Genel olarak heykellerde çoğunlukla kemerler, saç örgüleri, kemere takılan çantalar, başlıklar, küpeler, çeşitli süs eşyaları, kılıçlar, hançerler ve en çokta motif olarak kâseler kullanılmıştır. B. Ögel yapılan kazılardan elde edilen bulgular ve heykelleri inceledikten sonra '*Türk Kültürü Tarihi*' adlı kitabında kısaca değinmiş ve bizim için bilgileri bir araya getirmiştir.¹⁵¹ B. Ögel heykellerdeki motiflerin açıklamasını şu şekilde vermektedir;

Kemer: Bütün Orta Asya'da bulunan heykellerin çoğunda kemeri ve bu kemerin yanlarından sarkan uçları olduğu bilinmektedir. Yapılan kazılar, bu tarz kemerlerin varlığını açık olarak ispat etmektedir. Kemer kayışın üzeri madeni plakalarla süslenirdi. Sarkan uçların hepsi aynı boyda olmazlardı. Kılıç veya hançerler de bu kemere asılı durmaktadır. Kılıcın kemere asılı olarak rahat taşınabilmesi sarkan uçların doğru orantıda olmasına bağlıdır. Çeşitli motifleri içeren bu uçlar ayrı boyda idiler. Bu kemer şekli Doğu Türkistan'da ve Avrupa Avarlarında çok yaygındır. Altay'larda, özellikle Tuva eyaletinde bulunan heykellerde, bu kemer uçlarına çok rastlanmaktadır. Tuva heykellerinin bu kemer uçları abartılı bir şekilde süslenmiştir.¹⁵² İncelenen heykellerin yirmi bir adetinde kemer işlenmiştir. Bu kemerler ayrıntılı olmamakla birlikte genel hatlarıyla betimlenmiştir.

Kemerlere Takılan Çantalar: Türk Kağanlığı döneminde kemere takılan, deriden veya kumaştan imal edilen çantalar çok yaygındır. Bu çantalar, Altay ve Orhon bölgesinde genellikle yuvarlaktırlar. Kırgızlarda ise bazı heykellerin iki tane çantası vardır. Tuyahta kurganlarında bu çantaların kumaş olanı bulunmuştur. Kazılar neticesinde bu çantaların içinde çakmak taşı ve kavlara da rastlanılmıştır. Türk Kağanlığı devrinin bu çantaları Volga Bulgarları kültür çevresinde de yayılmıştır.¹⁵³ Tezde işlenen heykellerin sadece yedisinde çanta betimlenmiş olup dört çeşidi mevcuttur. Üçü dikdörtgen formunda olup birisi ise kırmızı matarası şeklindedir.

Şapkalar: Türk Kağanlığı dönemi şapkaları hakkında bize en net bilgiyi veren eserler heykellerdir. Orhun yazıtlarının bulunduğu bölgede tespit edilen petrogliflerde de çizilmiş şapkalı bazı insan başları görülmektedir. Sivri külah şeklindeki bu başlıklara benzer eserler, Noyun-Ula'da bulunmuştur. Sivri külahlı Tuva heykellerine de rastlanılmaktadır. Diğer tip şapkalar, gece başlığı, kalpak ve börk şeklindeki şapkalar. Üzerinde askı bulunan şapkalar: Bu başlıklar en çok yaygın olan tipidir.

¹⁵⁰ Şer, 1966: 12.

¹⁵¹ Ögel, 1991: 155.

¹⁵² Ögel, 1991: 156.

¹⁵³ Ermolenko, 2004: 7.

Üç parçalı taç giyen heykeller hakkında çoğu araştırmacı bunun “Tanrıça Umayı” temsil ettiğini belirtmektedir. Ahincanov ise bunun dinin temsilcisi konumundaki Şamanları ifade ettiğini savunmaktadır.¹⁵⁴ Yedi-Su bölgesindeki üç parçalı taç giyen özel heykeller hakkında 1978 yılında S. M. Ahincanov’un makalesi yayınlanmıştır. Ahincanov, heykelleri VII/VIII.-X. yüzyıllara tarihlendirmektedir.¹⁵⁵ İncelenen heykellerdeki betimlenen şapka (başlık) sayısı on üçtür. 10 farklı şapka çeşidi vardır. Bazıları günümüz Türkistan coğrafyasında hala kullanıla gelmektedir.

Küpeler: Heykellerdeki küpeler, genellikle kulağa takılan bir halka ve bu halkaya bağlı bir pandantiften ibarettir. Sadece bir halka şeklinde olanları da vardır. Altay bölgesinde, daha çok halka şeklinde olanlar yoğunluktadır. Kudırge’de bulunan tunçtan yapılan küpeler, Altay bölgesini temsil eden en önemli eserlerdir. Görülen küpe tipleri, yalnızca bir halka şeklinde bulunmasının yanı sıra, bu halkaya bağlanmış pandantifler de mevcuttur.¹⁵⁶ İncelenen heykellerin yirmi üçünde küpe mevcuttur. 12 farklı küpe çeşidi işlenmiştir.

Heykellerde bulunan silahlar ve kaplar hakkında daha ayrıntılı bilgi veren Y. A. Şer, bunların açıklamalarını vermektedir.

Silah: Heykellerde kılıçların ve hançerlerin resimleri gösterilmektedir. VII. Yüzyıla kadar basit kılıçlar işlenmiş bu dönemden sonra eğri kılıçlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Şekli olmayan kılıçlara da rastlanılabilmektedir. Bu, bizi silah tipini ayırmada başka benzerlikleri aramamıza itmektedir. Ermitaj’daki Orta Çağ silahları koleksiyonuna göre, eğri kılıcın tutacağı düz kılıcın tutacağına göre kısa olduğu gözlenmiştir. Çünkü eğri kılıç sapının kısa olması tek elle tutulmasına imkân veriyordu. Bunların asılma şeklinde de farklılıklar vardı. Kılıç kemere daha yakın yere asılırdı. Eğri kılıcın taşınması basit kılıcın taşınmasından farklıdır. Eğri kılıçlar genellikle kemere paralel olarak taşınırdı. Bu tarz saplı kılıçlar bozkırların eski göçebelerinde az rastlanmaktadır. Preşepinsk buluntularının arasında bir tane bulunmuştur. Macaristan kurganlarında eğilmiş saplı kılıçlar çok fazla sayıda bulunmuştur. Kılıcın yanında hançerler de görülmektedir. Bazen yalnız başına bazen ise kılıç ile birlikte işlenmişlerdir. Eğik saplı kılıçlı heykellerin tarihleri VII. yüzyıla dayandırılmaktadır. Eğilmiş kılıçlar için verilen tarihlendirme Tanrı Dağları’ndaki ve Yedi-Su bölgesi içinde geçerlidir.¹⁵⁷ Heykellerden yirmi dokuzunda silah işlenmiştir. 22 kılıç, 5 hançer ve 2 balta şeklindedir. Silahların çoğu birbirini tekrarlar niteliktedir.

¹⁵⁴ Ermolenko, 2004: 14.

¹⁵⁵ Ermolenko, 2004: 7.

¹⁵⁶ Ögel, 1991: 157-158.

¹⁵⁷ Şer, 1966: 40.

Kadehler (Kaplar): Pletneva kâseleri 5 çeşide ayırmaktadır. 1- Silindir şeklinde olanlar, 2-elips olanlar, 3- silindir şekilli olup yanı merdaneli olanlar, 4- koni şekilli olanlar, 5- bardak şeklinde olup dibi bardak biçimli olanlar.¹⁵⁸ Ayaklı kaplar birçok heykelde belirtilmiştir. Kapların şekilleri aynı değildir fakat kap şekillerinin çeşitliliği bazı tarihçilerin onları “geleneksel pers prototiplerine” benzetmesine sebep olmuştur. Böyle kaplar çoğunlukla VI-VII. yüzyıllara ait mezar komplekslerinde bulunmuştur. Bunların menşeinin belirlenmesi için bu devirde yapılan resimlere de bakmak gerekir. A. D. Graç’ın çalışmaları taş heykellerdeki kap resmi artık özel bir araştırmanın bir objesi olmuşlardı. Güney Sibirya, Moğolistan, Tanrı Dağları ve Yedi-Su heykellerindeki kap şekilleri arasında ki farklılıklar dikkat çekmektedir. Bu farklılıkları ortaya koymak ise zor değildir. Sibirya’da bulunan heykellerin %13’ü ayaklı kaplardan, Yedi-Su’da bulunan heykellerin %39’u kâseler oluşturmaktadır. “Uybat-Kopen” tipindeki kâseler Güney Sibirya’nın birçok heykelinde Yedi-Su’da ise bazı heykellerde karşımıza çıkmaktadır. Bu tipteki metal ve keramik kaplar VII.-VIII. yüzyıllara aittir. Yukarıdaki bilgilere ve arkeolojik buluntulara dayanarak bu tarz heykellerin VI.-VIII. yüzyıllara ait olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵⁹ Tezimizde incelediğimiz heykellerin seksen üçünde kase mevcuttur. 15 farklı kase belirlenmiştir. Pletneva’nın sınıflandırmasına uymaktadır.

Görüldüğü üzere heykellere işlenen aksesuarlar çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik Kıpçak heykellerinde de görülür. Heykellerdeki işleme daha da gelişerek karşımıza çıkmaktadır. VI. ve IX. yüzyıllarda yapılan heykellerdeki motiflerle büyük benzerlikler içermektedir. Kıyafetler çok ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Kıyafet, saç ve eşya ile süslemelerden mevcuttur. Kadın ve erkek heykellerinde küçük farklılıklarla da olsa bazı farklı karakteristik özellikler mevcuttur. Kadın heykellerindeki çeşitli başlıklar ve süs eşyaları görülmektedir. İncelen heykellerin on birinde 7 farklı kolye mevcuttur.

Kadın heykellerinde çeşitli şekildeki başlıklar, saçların örgüleri ve süs eşyaları vardır. Kadın heykel kıyafetlerinin üst tarafı erkeklerinki ile benzerlik göstermektedir. İşlemeli kaftan, pantolon, kısa botlar veya çizmeler. Bedende süs eşyaları ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Bellerinde bıçak, çakmaktaşı, çanta (kese), tarak, ayna ve diğer eşyalar işlenmiştir. Heykellerin kıyafetleriyle Türk halklarında giyilen kıyafetler birbirine benzemektedir.¹⁶⁰ Erkek kıyafetini oluşturan öğeler, dizlere kadar uzanan palto ya da kaftan, pantolon, kemer, kısa bot veya çizmeler, başında ise şapka veya başlık, miğfer, kemerli zırh, kılıç ve hançer betimlenmiştir. Günlük kullanılan eşyalar bele takılmıştır. Bunlar: bıçak, kese, tarak, çalgı aletleri ve nadirde

¹⁵⁸ Pletneva, 1974: 51.

¹⁵⁹ Şer, 1966: 43.

¹⁶⁰ Altınkaynak, 2008: 77.

olarak aynadır. Bazı heykellerde ilginç olan ise şapka altından bele kadar inen 2-3 saç örgüdür.¹⁶¹

4.3. Cinsiyet Doğrultusu

Batı Göktürk Kağanlığı'nda sosyo-ekonomik bağlamda statüsü yüksek kadın izlerini para üstüne basılan damgalarda görmek mümkündür. VII. yüzyılda Türk Kağanının karısı ve kendisi adına sikkenin tura tarafına resimleri basılmıştır. Kağanın ve karısının resmedildiği ve üstünde tamgaların bulunduğu bu sikke 2002 yılında Kırgızistan'ın Krasnaya Reçka şehir kalıntılarında bulunmuştur.¹⁶²

Türk Kağanlığı döneminde kadınların statüleri ve onlara verilen değeri onlar adına yapılan resim, heykel, sikke, vb., materyallerde görebilmek mümkündür. Bıyiksız ve sakalsız heykellerin kadın heykelleri olarak kabul edilmesi sonucunu D. F. Vinnik kabul etmemektedir. Kül-Tegin'in de bıyiksız ve sakalsız olduğunu hatırlatan Vinnik, eğer varsa heykelin üzerindeki kıyafet ve aksesuarlardan bu ayrımın yapılabileceğini savunmaktadır.¹⁶³

V. Mokrının, heykellerle ilgili etnik dayandırma ve dini anlamları üzerine eğilmiştir. Heykeller üzerindeki aksesuarlardan etnik durumunu ayırmanın mümkün olduğu ilim adamları tarafından ortak görüş kabul edilmektedir. Tyan-Şan bölgesinde bulunan kadın heykelleri ile Altay'daki Kudırge kaya resmindeki kadın ve bebek figürleri giysisi ve başlığı ile büyük benzerlik göstermektedir. Bu eser VII. yüzyılın ilk çeyreği olarak tarihlendirilmektedir. Kuzey Kırgızistan'daki Çu Vadisi'nin doğu kısmındaki Küçük-Keminde, Son-Köl ve Isık-Köl havzasında farklı bayan heykelleri bulunmuştur. Karakteristik olarak üst giysileri kolsuz pelerinli cekete benzemektedir. Göze çarpan en büyük ayrıntı ise üç parçalı taca benzeyen baş giyimidir.¹⁶⁴ Sogd heykellerinde de üç parçalı taç figürü mevcuttur. İlimi literatürde Sogd dini sanatı ve eski Türk inanışındaki doğurganlık tanrıçası Umay ile bağlantı olabileceği fikrinin dile getirildiğini belirten Mokrının, ikonografik özelliğinin Sogdlardan alındığını ifade etmektedir.¹⁶⁵

Stilistik olarak yüz betimlemeleri, giysi, kadeh-kase, küpe, kolye, kemer, hançer ve kılıçların çeşitli formlarda işlenişleri Caysanda bulunan heykellerde mevcuttur. Domsımbaeva'nın görüşüne göre bunlar, Türk geleneksel yaşamı ve ayinlerde kullanılan objelerdir. Heykeller üzerine betimlenen bu objeler aynı şekil ve boyuttadır. Aynı formda kadeh 4 heykelde; damla şeklinde küpeler 3 heykelde; aynı elbise 2 heykelde; 2 heykelde ise birebir

¹⁶¹ Pletneva, 1974: 51-52.

¹⁶² Dosımbaeva, 2006: 43.

¹⁶³ Vinnik, 1975: 113.

¹⁶⁴ Mokrının, 2010: 77.

¹⁶⁵ Mokrının, 2010: 64.

kemerler tespit edilmiştir. Benzer nitelikteki bulgular bölgede etno-kültürel açıdan bir boyun yaşadığını ve heykellerin üzerindeki sembolik nitelikler, kesim tekniği ise VIII. yüzyılı işaret etmektedir.¹⁶⁶

Heykellere çoğunlukla resmedilen erkekler, Moğol yüzü, bıyıklı ve sakallı, bazen de örgülü saçlıdır. Sol elde kadeh, sağ elde ise kılıç ya da hançer durmakta bunlarda kemere asılı durmaktadır. Baş giyimleri (şapkalar), küpe ve bilezikler, kolye ve diğer süs eşyaları dönemin tarzını betimlemektedir. Fazla olmasa da kadın heykelleri özel stilde elbise ile ya da çıplak resmedilmiştir.¹⁶⁷

4.4. İkonografik Değerlendirme

Altay dağlarındaki heykelerde, tepeden yapılmış topuz şeklindeki saç tipi görülmektedir. Tuva’da bulunan heykellerin saçları, ortadan ayrılmış ve arkadan örülmüştür. Örgü, oldukça kalındır ama Çinlilerininki gibi uzun değildir. Yedisu Bölgesi heykellerinde ise ilmek ilmek örülmüş, bele kadar uzanan uzun saçlar görülmektedir. Ayrıca saçlarında tokalar da mevcuttur. Doğu Türklerinde 1-3 arası ilmek örülürken, Batı Türklerinde bu sayı 7-13 arası değişmektedir. Petroglif, kemik ya da başka malzemeye kazınan dönemin resimlerinde de bu görülmektedir. Taş heykeller üzerine farklı görünümler işlenmiştir. Birçok heykelde farklı tiplerde saç örgüleri betimlenmiştir. Yazılı kaynaklarda belirtildiği üzere saç örgüleri dönemin Türklerinde sosyal statüyü göstermekteydi. Eski Çin kaynaklarında Türklerin tipleri betimlenmiştir. Çinli gezgin Syuan-Tsyan dönemin kağanını görmüş ve şu bilgileri vermiştir: “Türk kağanının saçları alın bandıyla tutturulmuştu ve saçları örülmüş idi”. Afrasiab freskinde Türkler örülü saçlarıyla resmedilmişlerdir.¹⁶⁸ Saçları örülü heykeller Moğolistan Altayı’nda çok nadir bulunmaktadır.¹⁶⁹ Buna benzer bir örnek günümüzde Bişkek Tarih Müzesi içinde korunmaktadır.

Saçlar dışında bıyıklar da çoğu heykelde mevcuttur. Graç’a göre zarafetin simgesi olan düzgün kesimli bıyıklar, diğer Türk heykellerinin çoğuyla büyük benzerlik taşımaktadır.¹⁷⁰

Dönemin zarafet anlayışının heykellere yansıtılmasında saç, bıyık, sakalın işlenmesi dışında giyiminde her toplumda olduğu gibi Türklerde de bu anlayışın simgesi olması çok doğaldır. Türk Kağanlığı döneminde heykellerinin büyük bir kısmının bıyıkları mevcuttur. Genellikle yanakları kaplayan bıyıklar bükülmüştür. Bıyıklar çoğunlukla yukarıya doğru

¹⁶⁶ Dosimbaeva, 2006: 43.

¹⁶⁷ Mokrının, 2010: 74.

¹⁶⁸ Albaum, 1975: 21.

¹⁶⁹ Dosimbaeva, 2006: 38.

¹⁷⁰ Dosimbaeva, 2006: 39.

bükülmektedir. Aşağıya bükülenler de azda olsa vardır. Sakallı işlenen heykellerin varlığı, heykellerin bir kişiyi resmetmek amacıyla, rastgele yapılmadığının kanıtıdır.

Günümüze kadar Kazakistan sınırları içinde VI.-XIV. yüzyıllar arasında yapılmış birkaç yüz taş heykel kayıt altına alınmıştır. Heykellerin çoğunda ayak kısmının resmedilmediğini tespit eden Çarikov, oturur pozisyonda (bağdaş) betimlenen heykellerde ayakların çapraz vaziyette durduğunu ve bununda kabartma veya kazıma tekniğiyle gösterildiğini ifade etmektedir.¹⁷¹

Çarikov, erken Orta Çağ oturur vaziyetteki heykellerin ayak duruşlarına göre heykelleri 5 gruba ayırmaktadır. 1) Bağdaş kuran heykeller 2) Ayakları kıvrık paralel duran heykeller 3) Ayakları çapraz şekilde duran heykeller 4) Dizleri önde ayakları arkada duran heykeller 5) Saklı ayaklar (Kıpçak tipi)¹⁷²

Türklerde kişinin sosyal statüsü, onlar adına yapılan heykellerde geniş yakalı, kolları manşetli giysilerle gösterilmiştir. Kabartma yöntemiyle yapılan benzer bir heykelin Caysan mabedinde bulunduğunu ifade eden Dosimbaeva, bu tarz heykellere Türklerin bulunmuş olduğu geniş bir coğrafyada rastlamamın mümkün olduğunu söylemektedir.¹⁷³

Heykellerde en yaygın görünen eşya kâsedir. Altınkaynak'a göre, Kemer hizasının hemen üstünde tutulan kaselerin sembolik bir manası olsa gerektir.¹⁷⁴ Bilim dünyasında konuyla ilgili farklı düşünceler mevcuttur. Bazı ilim insanları bu kapların sembolik olabileceğini düşünmektedir. Bazı Türk boylarındaki ölüyü yakma ritüellerinin bulunmasından dolayı bu kaplarda ölü külleri olabileceği düşünülmektedir. Bir başka grup ise dini ritüellerde kullanılan eşyalar olarak açıklama getirmektedir.¹⁷⁵ Arkeolog A. N. Bernştam'a göre, Göbek üzerinde bükülü kollar ölmüş atalara itaat ve bağlılık, kâsenin ise onlara içki sunmada kullanılan bir araç olduğunu ve bu geleneğin günümüze kadar geldiğini ifade etmektedir.¹⁷⁶ İbn Fazlan'ın aktardığı şekilde ölünün yanına konulan içi şarap dolu kadehin bu fikri destekler niteliktedir. Kesin olmamakla birlikte, kâsenin ölümü simgelediği ya da ölümle ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Türkler silahlarını taşıyabilmek için kemere ihtiyaç duymuşlar ve bunu farklı şekillerde de kullanmışlardır. Diyarbekirli'ye göre kemerden sarkıtılan sarkıntılar rütbe anlamı taşımaktadır.¹⁷⁷ Baykuzu, kemerden sarkıtılan deri saçaklara dikilen metal levhaların

¹⁷¹ Çarikov. 1989: 184-192.

¹⁷² Çarikov: 1980: 307.

¹⁷³ Dosimbaeva, 2006: 39.

¹⁷⁴ Altınkaynak, 2008: 77-78.

¹⁷⁵ Bernştam, 1997: 123.

¹⁷⁶ Bernştam, 1997: 207.

¹⁷⁷ Diyarbekirli, 1972: 121.

sistematığının rütbeleri oluşturduğunu düşünmektedir.¹⁷⁸ Bu konuda elimizde kesin bir delil yoktur fakat ordu içerisindeki hiyerarşinin bilinmesi açısından bu konuyla alakalı Türklerin geliştirdiği bir sistemin olduğu düşünülmektedir.

Heykellerin öne çıkan bir diğer ögesi ise başlıklardır. Özellikle üç parçalı taç biçiminde olan ve birçok ilim adamı tarafından ‘‘Tanrıça Umay’ı’’ simgelediği düşünülmektedir. Bu fikri ortaya atan Sagalayev’tir. Sagalayev, birçok Türk halkının folklor ve inancında yer alan bu kültü dağlarla simgelendiğini düşünmektedir.¹⁷⁹ Vinnik ise üç parçalı taca benzeyen başlığın kökenini Eftalitler’e kadar götürmektedir.¹⁸⁰ Biçurin’in aktardığına göre Eftalitler’de kadınların birden fazla kocası olabiliyordu ve her kocası için şapkasına bir çentik ya da küçük bir ahşap boynuz dikmekteydiler.¹⁸¹ Vinnik’e göre, bu tip başlıklar, Eftalitler’den kuzeye doğru göçler neticesinde ilk önce Balalık-Tepe ve ardından bütün Türk coğrafyasına dağılmış oldu.¹⁸² Uzun müddet Oğuzlar tarafından da kullanılan ve adına ‘‘Börk’’ dedikleri bu şapka ilk dönemlerde sadece kadınların kullandığı bir başlık olarak düşünülmektedir.

¹⁷⁸ Baykuzu, 2013: 222.

¹⁷⁹ Sagalayev, 2017: 67.

¹⁸⁰ Viinik, 1975: 117.

¹⁸¹ Biçurin, 1851: 286.

¹⁸² Viinik, 1975: 117.

SONUÇ

Tarihî süreç içerisinde çok geniş bir coğrafyada yaşayan Türkler, gittikleri bölgelerde kendi öz değerlerini korumuşlar bunun yanı sıra siyasî, kültürel ve ekonomik yönden diğer milletlerle de etkileşim halinde olmuşlardır. Bu etkileşim günümüze kadar devam ederek gelmiştir. Türkler, tarih boyunca yaşadıkları bölgelere kendi kültürel miraslarını bırakmışlardır.

Yarı göçebe bir yaşam tarzı süren Türkler inanışlarından dolayı ölen kişiyle birlikte kullandığı eşyaları da gömüyorlardı. Yapılan mezarın ya da anma kompleksinin yanına ise ölenin heykelini dikeyyorlardı. Yapılan arkeolojik kazılar ve bu mezarların incelenmesi sonucunda Türklerin sosyal, kültürel ve dini inanışları hakkında birçok şeyi anlamada büyük yardımcı olmuştur. Ölümden sonra diğer dünyanın var olduğuna dair olan inanç, ölü gömme geleneklerinde farklılıklar doğurmuştur. Ölen kişi ile birlikte ona diğer tarafta hizmet edebilecek hayvan ve insanların kurban edilmesi bunu açıklar niteliktedir.

Ölen kişinin heykelinin yapılması daha sonraki yapılacak ritüeller için kişiyi simgelemesi amaçlı yapılmış ve atalar kültüne olan bağlılık ile de gelişmiştir. Bu heykel yapımı VI. Yüzyılda ortaya çıkan bir şey olmayıp kökleri milattan öncesine dayanmaktadır.

Bilinen tarihe dayanarak bu geleneğin ilk örneklerini İskitler oluşturmuştur. Proto-tip olarak menhir adı verilen mitolojik çizimler içeren taşlardı. Daha sonraki dönemlerde hem taş tipleri hem de üstünde ihtiva eden şekil ve çizimler değişti. Giderek şekillerin belirlenmesi ve şekilsel çizimlerin yerini insan suretlerine bırakmasıyla bu gelenek hızla gelişmeye başladı. Büyük yöneticilerin ve savaşçıların resmedilmesi ayrıca Türklerin askerliğe ne kadar büyük değer verdiğini kanıtlamaktadır.

Eski Türklerde savaşta ölmenin büyük şeref olduğu ve yaşlanmaktan utanıldığı bilinen bir gerçektir. Bunun yanında atalara duyulan saygının da en büyük ifadesidir. Türkler bu heykelleri dörtgen ya da kare şeklinde taşlarla çevirdikleri bir alanın ortasına dikmekteydiler. Buraların mezar olmadığı yapılan kazılar neticesinde ispatlanmıştır. Bu kült alanlarında atalarının ruhlarına kurbanlar adıyor ve onlar için bu alanlarda ayinler yapıyorlardı. Bütün bu yapılanlar Atalar kültürünün Türk toplumunda ne kadar önemli bir yeri olduğunu ispatlar niteliktedir.

Atalar kültürüyle ortaya çıkan bu gelenek, Göktürk dönemine gelindiğinde hemen hemen bütün Türk boylarında görülmektedir. Moğolistan, Altaylar, Sibirya, Rus stepleri, Kazakistan, Kırgızistan ve Doğu Türkistan'ı kapsayan çok geniş bir coğrafyaya yayılan heykeller adeta Türklerin hakimiyet kurdukları coğrafyayı belirlemektedir. Böylesi geniş alanda bu heykellerden yüzlercesi mevcuttur. Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk külliyyelerinde bulunan

heykeller ile birlikte en güzel örnekleri ortaya konulmuştur. Ayrıca her bölgenin kendine özgü birtakım gelenekleri olduğu gibi bu farklılık heykellerde kendini göstermiştir. Heykellerin üzerine işlenen elbiseler, başlıklar, savaş aletleri ve süs eşyaları gibi aksesuarlar o dönemde kullanılan eşyaları arkeolojik verilerle karşılaştırıp dönem hakkında daha sağlıklı bilgiler edinmemizi sağlamaktadır. Heykel dikme geleneği, dönemin dini inançlarıyla sıkı sıkıya bağlı olduğu için inanç sistemiyle ilgili bilgileri bize sunmaktadır.

Türk Kağanlığının yıkılmasından sonra batıya doğru başlayan göç hareketi ve bunun neticesinde Müslümanlarla olan iletişim Türklerin kısa sürede İslam dinini kabul etmelerini sağlar. İslam dininin resim ve heykelciliği yasaklaması Türklerin bu geleneklerini yavaş yavaş bırakmalarına neden olur. Fakat bu gelenek XIII. Yüzyıla kadar devam eder. İslam dini ile geç tanışan Rus stepleri Kıpçakları bu geleneği daha da geliştirerek devam ettirdiler. Onlarda bir yandan Rus istilasını bir yandan İslam'ın etkisi ile yavaş yavaş bu geleneği terk etmeye başlamışlar ve sonunda tamamen bırakmışlardır. Her ne kadar İslam'ın etkisiyle zayıflamış olsa da bu dinin içerisinde de kendine yer bulmuştur. Günümüzde dahi Müslüman Türk halklarının içinde birçok eski Türk inancından kalma inanç mevcuttur. Anadolu'nun Türkler tarafından yurt edinilmesi neticesinde bu örneklerin devamlılığı bu bölgeye taşınmıştır. Anadolu Selçuklu döneminde devam eden bu gelenek Osmanlı dönemi mezar taşlarında kendini belli etmektedir. Mezar taşına sarık figürü işlenmesi tamamen eski gelenekler ile bağlantılıdır. Anadolu'nun en batısında dahi bu heykellerin benzerlerini görmek mümkündür.

Eski Türk inancını barındıran Türk topluluklarında, heykellerle ilgili özgün inanç geleneğinin şu veya bu şekilde devam ettiği açıktır. Orta Asya'da heykellerin dikili olduğu alanlar hâlâ kutsallığını sürdürmektedir. Kırgızistan coğrafyasında kurganlardan ve kült merkezlerinden sökülerek evlerin bahçelerine taşınan heykellere, büyük bir saygı gösterilmektedir. Gerçekten de Türk toplulukları bu heykellere saygı göstermeseydi günümüze kadar bu kadar heykel kalmazdı. Fakat orijinal yerlerinden sökülüp götürülen heykellerin daha nitelikli araştırılması zordur. Heykelin bulunduğu yer ve durum dahi bizlere bilgi sunmaktadır. Konunun uzmanları tarafından araştırılıp eğer gerekiyorsa tam bir çözümlemeden sonra bunların ilgili müzelerde koruma altına alınması daha yararlı olur.

Büyük bir tarihi geçmişe sahip bu heykellerin kapsamlı bir şekilde araştırılıp onların tam olarak yapılma nedenlerinin bulunması Türklerin sosyal ve kültürel yaşamlarını anlamamız bakımından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abetekov, A. K. (1967). Arheologičeskie Pamyatniki Kočevih Plemen v Zapadnoy Časti Čuyskoy Dolini, Drevnyaya i Rannesrednevekovaya Kultura Kırgızstana. *Frunze*, 45-54.
- Acıgaliev, S. İ. (2002). Traditsionnaya Sistema Skotovodčeskogo Poseleniya Kazahov (v İstoričeskom Pazvitii), *Etnografo-Arheologičeskie Kompleksi*. Nauka, Novosibirsk, 274-277.
- Ahincanov, S. M. (1978). Ob Etničeskoy Prinadlejnosti Kamennih İzvayaniy v ‘trehrogih’ golovnih Uborah İz Semireçya, *Arheologičeskie Pamyatniki Kazahstana*, Nauka KAZ SSR, Alma-Ata, 65-79.
- Ahmetbeyoğlu, A. (2009). Türkistan Hakkında Coğrafi, Siyasi, Tarihi ve İstatistiki Malumat. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Bışkek, (22), 1-22.
- Albaum, L. İ. (1975). *Jivopis Afrasiaba*. Taşkent.
- Altınkaynak, E. (2008a). ‘Ukrayna’daki Kıpçak Balballarında Eşya ve Motifler’. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 72-82.
- Altınkaynak, E. (2008b). “Deşt-i Kıpçak Balbalları”. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3/4 Summer, 97-119.
- Anıçkov, İ. V. (1897). *O Kamennih Babah v Okrestnostyah Merke*. PTKLA, Taşkent.
- Arslanova, F. H. (1969). Pogrebenie Tyurkskogo Vremeni v Vostočnom Kazahstane, Kultura .drevnih Skotovodov i Zemledeltsev Kazahstana. *Alma-Ata*, 103-111.
- Aslan, A.A. (1994). Türkiye, Azerbaycan, Orta Asya Türk ve Kuzey Amerika Kızılderili Efsanelerinde “Kaplumbağa”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, c. II, Başak Yayınları, İstanbul, 59-88.
- Baratova, L.S. (2002). “Orta Asya’daki Türk Kağanlığı (M.S. 600-800)”. *Türkler*, c. II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 89-96.
- Bartold, V. V. (1963). *Oçerk İstorii Semirçeya*. Moskva.
- Bartold, V.V. (1966). *Otcet o Poyezdke v Srednuyu Aziyu c Naucnoy Tselyu*, vıp. IV, Moskova.
- Bayaliev, T. D. (1972). *Doislamskie Verovaniya i İh Perejitki u Kırgızov*. İlim, Frunze.
- Bayar, D. (1997). *The Turkic Stone Statues of Central Mongolia*. Ulan-Bator.
- Baypakov, K. M. (2005). *Drevnie Goroda Kazahstana*. Almatı.
- Belenitskiy, A. M. *Jivopis Drevnego Pyancikenta*. Moskva.
- Belli, O. (2002). “Türklerde Taş Heykel ve Balballar”. *Türkler*, III. Cilt., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 910-914.

- Belli, O. (2003). *Kırgızistan'da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Bernştam, A. N. (1940). *Zolotaya Diadema İz Şamanskogo Pogrebeniya na r. Kargalinka*, KSIİMK. Leningrad.
- Bernştam, A.N. (1997). *İzbrannie Trudi po Arheologii i İstorii Kırgızov i Kırgızstana*. c.I, (Ed.) K. Taşbaeva ve L. Vedutova, Aybek, Bişkek.
- Bernştam, A.N. (1998). *İzbrannie Trudi po Arheologii i İstorii Kırgızov i Kırgızstana*. c.II, (Ed.) K. Taşbaeva ve L. Vedutova, Aybek, Bişkek.
- Biçurin, N. Y. (1851). *Sobraniye Svedeniy o Narodah Obitavşih v Sredney Azii v Drevneye Vremena*, I. Kısım 2. Bölüm, Sanktpeterburg.
- Borisenko, A. Y. (2004). RekonstruktsiyaJenskih Golovnih Uborov iz Mogilnika Ust-Edigan v Gornom Altae, Arheologiya, Etnografiya i Antropologiya Evrazii. *Gorniy Altay*, 65-72.
- Botalov, S. G. (1995). Tyurkskie Koçevniki Uralo-Priirtişya, Kultura Stepey Evrazii Vtoroy Polovini I tıs. n. e.. *Samara*, 210-244.
- Çandarlıoğlu, G. (1999). *İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü*, Türkistan.
- Çarikov, A.A. (1976). “Rannesrednevekovie Skulpturi iz Vostoçnogo Kazahstana”. *Sovetskaya Arheologiya*, c. IV, Moskva, 153-161.
- Çarikov, A.A. (1979). O Lokalnih Osobennostyah Kamennih İzvayaniy Priirtişya. *Sovetskaya Arheologiya*, c. II, Moskva, 179-190.
- Çarikov, A.A. (1980a). “Gruppa Skulptur iz Jambula”. *Sovetskaya Arheologiya*, c. III, Moskva, 301-317.
- Çarikov, A.A. (1980b). *Kamennie Skulpturu Srednevekovih Koçevnikov Priirtişya. Arheologičeskie İssledovaniya Drevnego i Srednevekovogo Kazahstana*, Nauka, Alma-Ata.
- Çarikov, A. A. (1986). “İzobrazitelnie Osobennosti Kamennih İzvayaniy”. *Sovetskaya Arheologiya*, c. I, Moskva, 87-102.
- Çarikov, A. A. (1987). *Nekotorie Statui Kazahstana i Omskogo Priirtişya*. Problemi Proishojdeniya i Etničeskoy İstorii Tyurkskih Narodov Sibiri, Tom, Tomsk.
- Çarikov, A. A. (1989). Hovıe Nahodki Srednevekovih İzvayaniy v Kazahstane. *Sovetskaya Arheologiya*, c. III, Moskva, n184-191.
- Çoruhlu, Y. (2002). Göktürk Sanatı. *Türkler*, Ankara, III. cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 54-76.
- Dalkıran, A. (2008). “İslamiyet Öncesi Türk Sanatı'nda Şamanizm'in Etkisi”. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25), 371-390.

- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun Sanatı*. İstanbul.
- Dosimbaeva, A. (2002). *Merke-Sakralnaya Zemlya Tyurkov Jetisu*, Senim, Taraz.
- Dosimbaeva, A. (2006). *Zapadny Tyurkskiy Kaganat*. Kulturnoe Nasledie Kazahskih Stepey, Almatı.
- Düyşeev B. A. (1986). *Pamyat Tyan-Şanya*. Frunze.
- Düyşeev, B. A. (1982). Drevnie Kamennie Skulpturi Kirgizstana. *Pamyatniki Kirgizstana*, Frunze, 39-51.
- Ercilasun, G.K. (2008). *Seyehatnamelere Göre Yedisu Bölgesindeki Kazak ve Kırgızların Sosyal Yapısı (1854-1917)*. Doktora Tezi, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Ergin, M. (2002). *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Erginer, G. (2000). *Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ermolenko, L. N. (1995). K Voprosu O Kartine Mira Drevnih Tyurok (na materiale izvayaniy i ogradok). *Voennoe Delo i Srednevekovaya Arheologiya Tsentralnoy Azii*, Kemerova, 186-198.
- Ermolenko, L. N. (2002). *Mogli li Raskraşivatsya Drevnetyurkskie İzvayaniya?*. Stepi Evrazii v Drevnosti i Srednevekovye, Sankt-Petersburg.
- Ermolenko, L. N. (2004). *Srednevekovie Kamennie İzvayaniya Kazahstanckih Stepey*, Novosibirsk.
- Evtyuhova, L. A. (1952). Kamennie İzvayaniya Yujnoy Sibiri i Mongolii. *Materiali i Issledovaniya po Arheologii Sibiri*, c. I, Moskva, 72-120.
- Gömeç, S. (1999). *Kök Türk Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gömeç, S. (2005). Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi: 2001-2003 Çalışmaları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. II, Ankara, 1-9.
- Graç, A. D. (1961). *Drevnetyurkskie İzvayaniya Tuvi*, Moskva.
- Gryaznov, M. P. (1927). *Pogrebeniya Bronzovoy Epohi v Zapadnom Kazahstane*. Leningrad.
- Gül, B. (2003). Moğolistan'daki Türk Heykelleri Üzerine Moğolca Bir Eser. *Türkbilig*, 180-183.
- Güngör, E. (2005). *Tarihte Türkler*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- Hey'et, C. (1996). *Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Hudyakov, Y. S. (1986). *Voorujenie Srednevekovih Koçevnikov Yujnoy Sibirii i Tsentralnoy Azii*. Nauka, Novosibirsk.
- Hudyakov, Y., Tabaldiev, K. Ş. (2009). *Drevnie Tyurki Na Tyan-Şane*. SORAN, Novosibirsk.

- İnan, A. (1987). *Makaleler ve İncelemeler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İskenderzade, L. A. (2010). Göktürk Dönemi İnsan Figürlü Taş Anıtlar. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 255-269.
- İslam Ansiklopedisi. (1997). c. V/2., MEB Yayınları, Eskişehir.
- İstoriya Kirgizskoy SSSR. (1984). (Ed) B. M. Ploskih, Frunze.
- İts, R. F. (1958). *O Kamennih İzvayaniyah v Sintszyane*. Moskva.
- Ivanov, S. V. (1955). *K Vaprosu o Znaçenii İzobrajeniy na Starinnij Predmetah Kul'tu u Narodov Sayano-Altayskogo Nagorya*. Gorno-Altaysk.
- Kafesoğlu, İ. (2000). *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları.
- Kallaur, V. A. (1898). *O Kamennih Babah v Talase*. PTKLA, Taşkent.
- Karamürsel, A. (2002). "Türklerde Mezar Geleneği". *Türkler*, II. Cilt., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 293-297.
- Kastane, G. A. (1911). *Nadgrobnie Soorujeniya Kirgizskih Stepey*, Orenburg.
- Kızlasov, L. R. (1959). *İssledovaniya ha Ak-Beşima v 1953-1954 g.*, TKAEE. Moskva.
- Kızlasov, L. R. (1964). "O naznaçeniy Drevnetyurkskih Kamennih İzvayanii İzobrajayuşih Lyudey". *Sovetskaya Arheologiya*, 2. Cild. Moskva, 27-39.
- Kızlasov, L. R. (1996). O Znaçeniy Termina Balbal Drevnetyurkskih Nadpisey, *Tyurkologičeskiy Sbornik*, 73-85.
- Klyashorniy, S. G. (1992). *Hunni i Tyurki, Vostochniy Turkestan v Drevnosti i v Rannee Srednevekovye: Etnos, Yazıki, Religii*. Nauka, Moskva.
- Kocasavaş, Y. (2002). Eski Türklerde Yas ve Ölü Gömme Adetleri. *Türkler*, c. III, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 67-75.
- Kocemyenko, P. H. (1961). *Otçet o Polevih Rabotah Tyan-Şanskogo Arheologičeskogo Otryada v 1959 g.*, Frunze.
- Komissarov, S. A., Prokofev, İ. V. (2008). Kamennie İzvayaniya Sinzyana (perspektivi izuçeniya). *Obşestvo i Gosudarstvo v Kitae: XXXVIII. Nauçnaya Konferentsiya*, Moskva, 73-82.
- Kubarev, V. D. (1984). *Drevnetyurkskie İzvayaniya Altaya*. Nauka, Novosibirsk.
- Kubarev, V.D. (2002). Moğolistan ve Altaylar'daki Yeni Türk Heykelleri. *Türkler*, Cilt. III. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 903-909.
- Kurat, A. N. (2002). "Göktürk Kağanlığı", *Türkler*, c. II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 107-117.
- Litvinskiy, V. A. (1972). *Drevniye Koçevniki Kırıştı Mira*. Moskva.
- Margulan A. H. (1966). *Drevnyaya Kultura Tsentralnogo Kazahstana*. Alma-Ata.

- Mogilnikov, V.A. (1981). *Pamyatniki Koçevnikov Sibiri i Sredney Azii XIII-XIV vv. Stepi Evrazii v Epohu Srednevekovya*, Moskva.
- Mokrinin, V. P. (1970). *Pervie Nahodki Drevnetyurkskih Kamennih İzvayaniy v Ketmen-Tyube* 1969, Moskva.
- Mokrinin, V. P. (2010). *Arheologiya i İstoriya Drevnego i Srednevekogo Kırgızstana*, İlim, Bişkek.
- Mokrinin, V. P., Şer, Y.A. (1976). Pabota Otryada po Sostavleniyu Arheologičeskoj Kartı Çuyskoj Dolini. *Arheologičeskie Otkrıtiya 1975 goda*, Nauka, Moskva, 54-67.
- Mustafin, V. A. (1898). Kamenniya Babı. *Turkestanskıe Vedemosti*. PTKLA(ТКЛІА) Туркестанского Кружка Любителей Археологии (Türkistan Arkeoloji SevenlerKomisyonu Basımı), Taşkent.
- Muzio, C. (2002). “Erken Dönem Türklerde Defın İşlemleri”. *Türkler*, c. III, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 123-128.
- Novogorodova, E. A. (1989). *Kıpçakskie Svyatilişa na Yuge Kazahstana, Uçenie Zapiski Komissi po İzuçeniyu Pamyatnikov Tsivilizatsiy Drevnego i Srednevekovogo Vostoka Vsesoyuznoy Assotsiatsii Vostokoveodv*. Arheologičeskie İstoçniki. Moskva.
- Olhovskiy, V. S. (1991). *Pogrebalno-pominalnaya Obryadnost Naseleniya Stepnoy Skifii (VII-III vv. Do n. E.)*. Nauka, Moskva.
- Orkun, H.N. (1994). *Eski Türk Yazıtları*, Ankara, TDK Yayınları.
- Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Pletneva, S.A. (1974). *Polovetskie Kamennie İzvayaniya*, Moskva.
- Potapov, I. P. (1974). *Altae- Sayanskıe Etnografıçeskie Paralelli k Drevnetyurkskomu Obryadu Jertvoprinoşeniya Domaşnih Jivotnih i İh İstoriçeskoe Znaçenie*, Uçenie Zapiski GANIYAL. Gorno-Altaysk.
- Radlov, V. V. (1989). *İz Sibiri*, Moskva.
- Roux, J.P. (1999). *Altay Türklerinde Ölüm*. Aykut K. (çev), 1. Baskı, Kabalcı Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Rubruck, W. V. (2022). *Mengü Han'ın Sarayına Yolculuk (1253-1255)*. (Çev: Leyla K.) Selenge Yayınları, İstanbul.
- Sagalayev, A. M. (2017). *Ural-Altay Mitolojisinde Arketipler ve Semboller* (Çev. Ali T.). Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Samaşev, Z. (2000). *Berel*. Almatı.
- Savinov, D. G. (1984). *Narodı Yujnoy Sibiri v Drevnetyurkskuyu Epohu*. Leningrad.
- Semenov, Tiyan-Şanski. (1947). *Puteşestvie v Tiyan-Şan v 1856–1857 Godah*, Moskva.

- Sorokin, V. S. (1962). Mogilnik Bronzovoy Epohi Tastı-Bulak v Zapadnom Kazahstane, *Materialı i İssledovaniya po Arheologii SSSR*. Moskva-Leningrad, 68-75.
- Şer, Y. A. (1964). *Arheologičeskie Razvedki ha Ozere Son-Kul (1960-1962 g.) KSİA 98*. Moskva, 72-77.
- Şer, Y. A. (1966). *Kamennıe İzvayaniya Semirecya*, Moskova.
- Şer, Y.A. (1963) Pamyatniki Altaysko-Orhonckiy Tyurok Na Tyan-Şane. *Sovetskaya Arheologiya*, c. 4, Moskva, 158-163.
- Şeşen, R. (2022). *İbn Fadlan Seyehatnamesi ve Ekleri*, Yeditepe, İstanbul.
- Tabaldiev, K.Ş. (1996). *Kurganı Srednevekovıh Koçevıh Plemen Tyan-Şanya*, Aybek, Bişkek.
- Tabaldiev, K.Ş. (2008). “Rannesrednevekovıe Tyurki Tyan-Şanya”. *Tyurskoe Nasledie Evrazii VI-VIII vv.*, KUL TEGIN, Astana.
- Tabaldiev, K.Ş. (2011). *Drevnie Pamyatniki Tyan-Şanya*, Universitet Tsentralnoy Azii, Bişkek.
- Tabaldiev, K. Ş., Hudyakov, Y. S. (1999). Drevnetyurkskiy Pamyatnik Beş-Taş-Koroo. *Pamyatniki Kulturi Drevnih Tyurok v Yujnoy Sibiri i Tsentralnoy Azii, Novosibirsk*, 139-153.
- Tabaldiev, K. Ş., Hudyakov, Y. S. (2000). Drevnetyurkskie Pominalnie Pamyatniki na Tyan-Şane (po materialam issledovaniy Harınskogo otryada). *Pamyatniki Drevnetyurkskoy Kulturi v Sayano-Altae Tsentralnoy Azii, Hovosibirsk*, 152-157.
- Tanyu, H. (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Taşagıl, A. (1995). *Gök-Türkler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Taşagıl, A. (1999). *Gök-Türkler II*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Taşagıl, A. (2002). “Göktürkler”, *Türkler*, c. II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Taşagıl, A. (2004). *Göktürkler III*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Tezcan, M. (2012). “Hunlarda Defin Merasimi- 359 Amida Kuşatması’ndaki Örneğe Göre”. *Defin* (Ed.) Naskali, E. G., Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 17-43.
- Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul.
- Türk Dünyası Kültür Atlası. (1997). *İslam Öncesi Dönem*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul.
- Valihanov, Ç. Ç. (1985). *Dinivnik Poyezdki na Issık-Köl*, vıp. I, Almata.
- Vinnik, D. F. (1975). *Arheologičeskie Pamyatniki Priissikkulya*, İlim, Frunze.
- Vinnik, D.F. (1963). *Arheologičeskaya Karta Tonskoy Dolini*. İlim, Frunze.
- Vinnik, D.F. (1970). “Pamyatniki Drevnih Koçevnikov İssik-Kulskoy Kotlovini”. *Pamyatniki Kirgizstana*, No:1, Frunze.

- Vinnik, D.F. (1975b). “O Jenskih Kamennih İzvayaniyah Tyan-Şanya i ih Etničeskoy prinadlejnosti”. *Arheologičeskie Pamyatniki Priissikkulya*, Kojemyanko P. N. ve Vinnik D. F. (Ed.), İlim, Frunze, 113-120.
- Vinnik, D.F. 1975c). *İstoriya İzuceniya Kamennih İznayanyı Kırgızstana*. İz İstorii Arheologii Drevnogo Tyan-Şanya, Frunze.
- Yalçınkaya, A. (1998). *Günümüzdeki Türkistan ve Orta Asya*. Türk Dünyası Araştırmaları, No: 2, İstanbul.
- Yeni Türk Ansiklopedisi. (1985). *Tanrı Dağları maddesi*, c. 10. Ayvaz Gökdemir (Haz.), Ötüken Yayınları, İstanbul, 910-914.
- Yılmaz, A. (2005). “Baba mı, balbal mı, yoksa bediz mi?”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Ankara, II(4), 206-214.
- Yılmaz, A. (2011). Kırgızistan-Çu Bölgesinde Bulunmuş Kök Türk Dönemine Ait Üç Yeni Heykel. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Ankara, VIII(2), 152-167.
- Yudahin, K. K. (2011). *Kırgız Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Soner PULAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Çan Lisesi- Çanakkale 2003
Lisans Diploması	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, 2010 Kırgızistan Bışkek
Yüksek Lisans Diploması	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırgızistan Bışkek 2013.
Tez Konusu	Yedisu, Tanrı Dağları Ve Sincan Bölgesindeki Göktürk Heykelleri Üzerine Yapılan Araştırmalar
Yabancı Dil / Diller	Rusça- Kırgızca- Bulgarca- Kazakça